

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

לקט יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

תשע"ט

לציבור המורים והתלמידים,

הקריאה והכתיבה הן במרכז העשייה בבית הספר ובלימודי ההמשך, והשליטה בהן היא תנאי הכרחי לתפקוד יעיל בחברה אוריינית ובעולם האקדמי. העיסוק המונחה בקריאה ובכתיבה, בהאזנה ובדיבור מסייע לנו להתבונן בעצמנו ובעולם הסובב אותנו ותורם לפיתוח המודעות העצמית. דרך הכתיבה אנו יכולים להביא לידי ביטוי מחשבות, חוויות, רגשות ולבטים אישיים. הקריאה, ההאזנה, הכתיבה והדיבור המתוכנן מסייעים לנו לגבש את עמדותינו בנושאים ערכיים ולעצב את השקפת עולמנו. הם מזמנים התנסויות חברתיות חשובות ופיתוח של כישורים חברתיים, ותורמים לטיפוח הרגישות לזולת והסובלנות לדעות אחרות ולדרכי ביטוי שונות (תכנית הלימודים בעברית, תשס"ג).

החוברת שלפניכם היא לקט של יחידות ההוראה שחיבר הפיקוח על הוראת העברית ופרסם במהלך שנת הלימודים תשע"ה. הפקתן של יחידות ההוראה הללו נבעה מהצורך לספק חומרי הוראה עדכניים לעקרונות הלמידה המשמעותית שתבע משרד החינוך ובהתאם למגמות חדשות בהוראת הבנת הנקרא, הבעה בכתב ולשון.

היחידות נמצאות בשלמותן באתר הפיקוח על הוראת העברית. רבות מן הפעילויות דורשות צפייה בסרטונים במרשתת, ואפשר להיעזר ביחידות שבאתר לכניסה מהירה לסרטונים הללו.

תודתי נתונה לצוות מדריכות הפיקוח על הוראת העברית על כתיבת היחידות הללו ולאגף ספרי לימוד וחומרי למידה על התגייסותו לפרסומן.

צוות הכתיבה:

ד"ר עליזה עמיר
ד"ר הלה אתקין
תומר בוזמן
ענבל גורן
שושי סגל
מרים רבינוביץ'

ייעוץ פדגוגי ודידקטי

ד"ר עליזה עמיר
הילה אתקין

אגף ספרי לימוד:

יואלה טרם-נבון
אתי לאופר
מירב אברוך

תומר בוזמן

המפמ"ר להוראת העברית

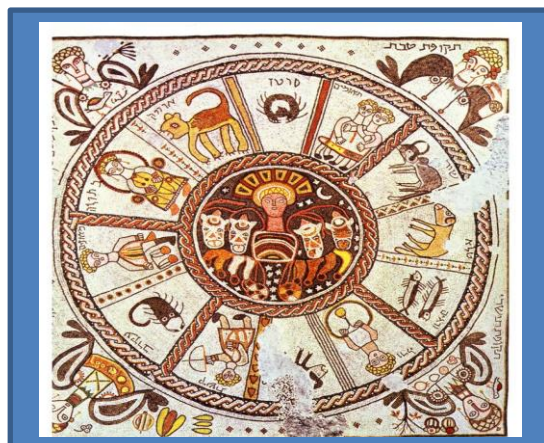
תוכן עניינים

1	לוח השנה העברי – כתיבת טיעון
19	העברית בעידן הגלובליזציה – כתיבת ערך אנציקלופדי מקוון
59	עיר תחת קניון – מיזוג טקסטים מסוגים שונים ובסוגות שונות
77	למרות הכול – על הוויתור
87	מילים וחיוכים – תצורת השם

תקציר

יחידת הוראה העוסקת בלוח השנה העברי ומקדמת את נושא הטיעון בקריאה, בכתבה ובדיבור. הנושאים הלשוניים המופיעים ביחידה : סוגיות לשוניות בתקנות ; שם המספר .

לוח השנה העברי

המפמ"ר להוראת העברית : תומר בוזמן

צוות פיתוח (לפי סדר האל"ף-בי"ת)

ד"ר עליזה עמיר, ד"ר הלה אתקין, תומר בוזמן, ענבל גורן, מרים רבינוביץ

ייעוץ אקדמי ודידקטי: ד"ר עליזה עמיר וד"ר הלה אתקין

לוח השנה העברי

רציונל

יחידה זו נועדה להקדים מבוא ללימודי הלשון בשנה זו. הפתיחה בפעילות המוצעת פורשת לפני הלומדים סוגיות לשוניות שונות, מאפשרת להם להתבונן בלשונם, להביע עמדה עליה ולברר עם עצמם מה מידת חשיבותה בעבורם. היא מזמנת אפשרות לגייס את התלמידים ללימודי הלשון מתוך **סקרנות ועניין**.

היחידה תילמד במשך החודש הראשון לפני חגי תשרי. היא מציעה חשיפה **לתוכני החגים ולערכים הנלווים אליהם**: לוח השנה העברי, וידוי אישי וציבורי. ביחידה זו נוצקים העקרונות להוראה בהמשך השנה: **למידה המכוונת לתהליך ולתוצר, הבניה עצמית של הידע** כולל התבוננות פנימית, **וכתיבה בסיטואציה אותנטית לנמען ולמטרה אמיתיים**. כמו כן משולבת בה **למידת עמיתים**, התבוננות בתוצרים והערכותם.

בכל אחת מן הפעילויות המוצעות **יחליט המורה על פי שיקול דעתו**, במה להתמקד ועד כמה להעמיק.

מומלץ שכל הפעילויות תופענה בתלקיט, שממנו יבחר המורה פעילויות להערכה.

ציר אורייני

- חילוץ נימוקים מטקסט טיעון
- כתיבת טיעון קצרת טווח
- פרזנטציה

ציר לשוני

- תקינות והגייה (הלימות וקבילות בדיבור)
- שם המספר – דגש על תאריכים
- דרכים לאזכור מקורות מידע

כלים מקוונים

- השתתפות בסקר (תכנת סוקרטיב)
- קישורים למקורות מידע במרשתת
- סרטונים ביוטיוב

פעילות 1

מטרות

- להתוודע למצבה של העברית בפי דובריה
- להיחשף לקשר שבין הלשון לדובריה

פעילות זו כוללת שלושה שלבים:

שלב א - עבודה בקבוצות: כל קבוצה מקבלת בית אחד מן השיר ודנה בו מנקודות מבט שונות. בשלב הזה הכיתה אינה מקבלת את השיר במלואו.

שלב ב - במליאה: חלוקת השיר השלם לכל התלמידים, האזנה לשיר וצפייה בו. לאחר הצפייה כל נציג מקבוצה מציג את הנושא שהבית דן בו, בוחר שאלה אחת ומציג אותה בפני הכיתה.

שלב ג - אישי: בחירת הנושא הרלוונטי ביותר ללמידה ולהעמקה וכתובת טקסט המנמק את בחירתו.

מליאה: הצבעה בכיתה על הנושא החשוב ביותר לטיפול/ ללמידה מעמיקה

שלב א

עבודה בקבוצות של עד חמישה תלמידים. כל קבוצה מקבלת כרטיסייה ובה בית אחד של השיר (סך הכול 9 בתים, נספח 1). כל קבוצה תבחר נציג שיציג את הנושא שהבית דן בו.

דיון בקבוצה

1. על מה הכותב קובל?
2. לאיזה נושא בלשון קשורה תלונתו?
3. הביאו דוגמאות נוספות לנושא התלונה, המוכרות לכם.
4. הביעו את דעתכם על תלונתו.
5. מה הסיכוי לשנות את הבעיה שציננתם? על מה אפשר להשפיע / מה אפשר לשנות? על מה אי-אפשר להשפיע / מה אי-אפשר לשנות? נמקו.
6. בעקבות תשובותיכם, הציעו הצעות לשינוי, לשיפור או להשלמה עם המצב וקבלתו.
7. כל תלמיד יכתוב במחברתו מסקנות/ הצעות שעלו בדיון.

שלב ב

במליאה - חלוקת השיר השלם לכל התלמידים, האזנה לשיר וצפייה בביצועו בקישור:

<https://www.youtube.com/watch?v=fiWrceQxOyA>

נציג אחד מכל קבוצה יציג את הנושא שהבית דן בו, יבחר שאלה אחת ויציג אותה בפני הכיתה.

על הלוח ייכתבו הנושאים של בתי השיר.

שלב ג

כל תלמיד יבחר מתוך הרשימה המופיעה על הלוח נושא שלפי דעתו חשוב להתמקד בו בשיעורים, ויכתוב **טקסט** קצר המנמק את בחירתו.

במליאה תתקיים הצבעה על השאלה באילו נושאים חשוב להתמקד.

למורה: בעקבות ההצבעה אפשר להחליט על בניית יחידת הוראה העוסקת בסוגיות שעלו בכיתה, למשל היעלמותו של החיריק בבניין הפעיל.

חומרים לתלמיד

1. התשובות לשאלות שעלו בדיון על הבית של השיר
2. מילות השיר **על חטא שחטאנו**
3. כתיבת טיעון קצרה המנמקת את בחירתו של התלמיד

פעילות 2 (העשרה)

מטרות

- להעמיק את הבנת השיר של רוביק רוזנטל ולראות על מה התבסס ומדוע (תפילת וידוי – "על חטא שחטאנו" (נספח 2)
- חשיפה לתוכני החגים ולערכים הנלווים אליהם: לוח השנה העברי, וידוי אישי וציבורי וברכות לחג.

נושאים

- **הבנת הנקרא** – עיסוק בשיר מנקודת ראות של הבנת הנקרא
שאלות לדוגמה מופיעות באתר של מכון הרטמן, אפרת אמית-ליבוביץ, תכנית בארי:
<http://midreshet.org.il/pageview.aspx?id=1018>
השאלות מזמנות עיסוק בשאלות מסוג הערכה וביקורת
- **פירושי מילים** בתוך הקשר ושימוש במילון
הביטוי **להכות על חטא** רווח בלשון - מה פירוש הביטוי? באילו הקשרים נאמר? מה מקורו של הביטוי?
- **קריאה בקול של טקסט מנוקד** - מומלץ לוודא שהכול מכירים את התנועות, ומסוגלים לקרוא בצורה מדויקת.

פעילות 3

מטרות

- להיחשף לסוגיית השימוש בלוח השנה העברי.

נושאים

- כתיבת טיעון המבוססת על תשתיות של ידע
- שם המספר

פעילות זו כוללת ארבעה שלבים

שלב א במליאה : שאלת סקר

שלב ב אישי : הבנת הנקרא – חילוץ נימוקים מתוך שני מקורות מידע

שלב ג אישי : מטלת כתיבה קצרת טווח בזיקה למקורות מידע

שלב ד בזוגות : שם המספר – חילוץ כללי כתיבת התאריך והגייתו, מתוך אתר האקדמיה

שלב א

במליאה - שאלת סקר

- מי יודע מהו התאריך העברי של יום הולדתו?
 - האם אתם חושבים שצריך לדעת מהו התאריך העברי? (כן-לא)
- אפשר לערוך את הסקר בהצבעה או באמצעות תכנת סוקרטיב:
- המטרה :** לבחון לאחר תהליך הלמידה אם חל שינוי בעמדות התלמידים.

שלב ב

אישי : הבעת עמדה על סמך מקורות מידע

המטרה : כתיבת טיעון המבוססת על תשתיות של ידע

1. יצירת עניין על ידי צפייה בסרטון מתוך התכנית **מונית הכסף** בקישור הבא :

<https://www.youtube.com/watch?v=EuTXIE2usOE>

בעקבות הצפייה – על מה נמתחת הביקורת בסרטון?

2. קריאה של לפחות שני מאמרים בנושא :

✓ על חטא שחטאנו ללוח השנה העברי ולעצמנו / נורית גוברין (2005) (נספח 3)

✓ כמה היום בתשרי? / רוביק רוזנטל (נספח 4)

בעקבות הקריאה – חילוץ משני המאמרים של כל הנימוקים התומכים בשימוש בלוח השנה העברי.

- למורה : אם יש צורך בתהליך הטקסטים , בנספח 3 מופיעות שאלות נלוות למאמר "על חטא שחטאנו ללוח השנה העברי ולעצמנו".

שלב ג

אישי - בעקבות הקריאה – מטלת כתיבה קצרת טווח

משימת כתיבה : השופט אשר גרוניס הורה לכתוב תאריך עברי על כל ההודעות הרשמיות היוצאות ממערכת בתי המשפט בישראל. ההחלטה באה לאחר שעד עתה נכתב התאריך הלועזי בלבד.

חוו דעתכם על החלטה זו. תוכלו להחליט לאיזו בימת פרסום הייתם רוצים לשלוח את הטקסט שכתבתם. בכתיבתכם היעזרו בטקסטים שקראתם, והקפידו על אזכור מקורות המידע.

- למורה : מומלץ לחשוף את התלמידים לדרכים שונות לאזכור מידע.

שלב ד

בזוגות- ענייני לשון – **שם המספר**

חילוף כללי כתיבת התאריך והגייתו מתוך אתר האקדמיה.

בזוגות - קראו את המידע המופיע באתר **האקדמיה ללשון העברית** על כתיבת התאריך והגייתו.

בעקבות הקריאה

- א. כתבו כיצד יש לציין את התאריך העברי ואת התאריך הלועזי.
- ב. כתבו במילים את תאריך יום ההולדת שלכם, ובטקסט שכתבתם בפעילות הקודמת ציינו הן תאריך עברי הן תאריך לועזי על פי הכללים המקובלים.

חומרים לתלמיד

1. המאמרים :
על חטא שחטאנו ללוח השנה העברי ולעצמנו / נורית גוברין (2005) (נספח 3)
כמה היום בתשרי? רוביק רוזנטל (2002) (נספח 4)
2. הנימוקים התומכים בשימוש בלוח השנה העברי משני המאמרים
3. מטלת כתיבה קצרת טווח – כתיבת טיעון בזיקה למקורות מידע
4. עקרונות לכתיבת התאריך על פי האתר של האקדמיה ללשון עברית

נספחים

נספח 1

עובד מתוך על חטא שחטאנו / רוביק רוזנטל (מתוך "הזירה הלשונית")

על פי "על חטא שחטאנו" תפילת וידוי הנהוגה גם ביום הכיפורים, בעקבות הנוסח המופיע ב"שירי העני ממעש" מאת בונה תירוש.

על חטא שחטאנו

על חטא שחטאנו לפניך בעלגות לשון
ועל חטא שחטאנו לפניך בהרס הבנין
על כי את ההפעיל להפעיל הפכנו
ואת החיריק מן העברית השלכנו
ואת שעורי הדקדוק לא הפגמנו
מה יש לדבר, הפעם הגזמנו
ועל כלם, אלוה סליחות,
סלח לנו, מחל לנו, בפר לנו.

על חטא שחטאנו לפניך בזדון ובשגגה
ועל חטא שחטאנו לפניך בחלופי מינים
שלשה ילדות הלכו למתנ"ס
הוציאו שתי שקל מתוך המכנס
קנו לעצמם מיני תרגימה
משמה פנו הם לצמות הזמה
ועל כלם, אלוה סליחות,
סלח לנו, מחל לנו, בפר לנו.

על חטא שחטאנו לפניך בנמיכות לשון
ועל חטא שחטאנו לפניך בתרגום קלוקל
עשינו מקום ועשינו גם שקל
עשינו את כל ההבדל

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

לְקַחְנוּ מִקִּלְחַת, מִבְּחוֹ, אַחֲרֵי

לְקַחְנוּ אֶת זֶה בְּקִלּוֹת

וְעַל כָּלֵם, אֱלֹהֵי סְלִיחוֹת,

סֶלַח לָנוּ, מִחַל לָנוּ, כִּפּוּר לָנוּ.

עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדָכְאוֹן לִבִּי

וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִבְהוֹת רוּחַ

חַיֵּינוּ בְּאוֹפְסִיד, הַכֹּל בְּכַאֲלוֹ

בְּדָאוֹן, בְּקִרְשִׁים, מִשְׁחָקִים בְּנִדְמָה לִי

נִשְׁמִיעַ תְּפִלָּה בְּשִׂאנְטִי, בְּגֵרוֹב

נֶאֱהָב רַק אוֹתְךָ בְּגִדּוֹל, בְּטֵרוֹף

וְעַל כָּלֵם, אֱלֹהֵי סְלִיחוֹת,

סֶלַח לָנוּ, מִחַל לָנוּ, כִּפּוּר לָנוּ.

עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִטְיַת גְּרוֹן

וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֲצָלוֹת הַהֶגְהָ

עַל כִּי הִיִּתְהָ הַחִית לְכֹף וְהִסְחָר לְמִכָּר

וְהִיִּתְהָ הָעֵין לְאֵלָי וְהָעֶפֶר לְאֶפֶר

נֶאֱלָמָה גַּם הָהָא, לְאַשְׁפָּה תִתְנַאֵל

וְעַמָּה גַּם הַיּוֹד : אֵל אֵל אִיסְרָאֵל.

וְעַל כָּלֵם, אֱלֹהֵי סְלִיחוֹת,

סֶלַח לָנוּ, מִחַל לָנוּ, כִּפּוּר לָנוּ.

נספח 2

תפילת הווידוי של יום הכיפורים

מתוך מחזור התפילה ליום הכיפורים

על חטא שחטאנו לפניך באנס ובצרצור :

ועל חטא שחטאנו לפניך באמוץ הלב :

על חטא שחטאנו לפניך בבלי דעת :

ועל חטא שחטאנו לפניך בבטוי שפתים :

על חטא שחטאנו לפניך בגלוי ובסתר :

ועל חטא שחטאנו לפניך בגלוי עריות :

על חטא שחטאנו לפניך בדבור פה :

ועל חטא שחטאנו לפניך בדעת ובמחמה :

על חטא שחטאנו לפניך בהרהור הלב :

ועל חטא שחטאנו לפניך בהונאת רע :

על חטא שחטאנו לפניך בודוי פה :

ועל חטא שחטאנו לפניך בועידת זנות :

על חטא שחטאנו לפניך בזדון ובשגגה :

ועל חטא שחטאנו לפניך בזלזול הורים ומורים :

על חטא שחטאנו לפניך בחזק יד :

ועל חטא שחטאנו לפניך בחלול השם :

על חטא שחטאנו לפניך בטפשות פה :

ועל חטא שחטאנו לפניך בטמאת שפתים :

על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע :

ועל חטא שחטאנו לפניך ביודעים ובלא יודעים :

ועל כולם אלוה סליחות. סלח לנו. מחל לנו. כפר לנו :

על חטא שחטאנו לפניך בכפת שחד :

ועל חטא שחטאנו לפניך בכחש ובכזב :

על חטא שחטאנו לפניך בלשון הרע :

ועל חטא שחטאנו לפניך בלצון :

על חטא שחטאנו לפניך במשא ובמתן :

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

(נ"א במראית עין) :

ועל חטא שחטאנו לפניך במאכל ובמשקה :

על חטא שחטאנו לפניך בנשך ובמרבית :

ועל חטא שחטאנו לפניך בנטות גרון :

(נ"א בנבול פה) :

על חטא שחטאנו לפניך בשיח שפתותינו :

ועל חטא שחטאנו לפניך בשקור עין :

על חטא שחטאנו לפניך בעינים רמות :

ועל חטא שחטאנו לפניך בעזות מצח :

ועל כולם אלוה סליחות. סלח לנו. מחל לנו. פפר לנו :

על חטא שחטאנו לפניך בפריקת עול :

ועל חטא שחטאנו לפניך בפלילות :

על חטא שחטאנו לפניך בצדית רע :

ועל חטא שחטאנו לפניך בצרות עין :

על חטא שחטאנו לפניך בקלות ראש :

ועל חטא שחטאנו לפניך בקשיות ערף :

על חטא שחטאנו לפניך בריצת רגלים להרע :

ועל חטא שחטאנו לפניך ברכילות :

על חטא שחטאנו לפניך בשבועת שוא :

ועל חטא שחטאנו לפניך בשנאת חנם :

על חטא שחטאנו לפניך בתשומת יד :

ועל חטא שחטאנו לפניך בתמהון לב :

ועל כולם אלוה סליחות. סלח לנו. מחל לנו. פפר לנו :

הסבר על הפיוט

בתפילת שחרית מדי יום ובתפילת יום הכיפורים, יש תפילה מיוחדת הנקראת 'וידוי' שמונה רשימת חטאים לפי האלפבית. ביום הכיפורים נוספת לה רשימה ארוכה יותר של חטאים, המסודרת אף היא לפי האלפבית ('על חטא שחטאנו לפניך..'). אמנם זוהי רשימה קבועה ולא אישית, וסביר להניח שלא כל המתפללים חטאו בכל העבירות, ובכל זאת, נהוג לחזור ולמנות כל חטא וחטא תוך הכאה על החזה מול הלב. בשיעור זה נעמוד על משמעותו של הוידוי, על כוחו של הציבור באמירת וידוי ונברר מה יחסנו לכך.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

למורה, לנוחיותך, מופיעים שני הטקסטים במקביל.

תפילת הוויזוי של יום הכיפורים מתוך מחזור התפילה ליום הכיפורים	הזירה הלשונית: על חטא שחטאנו- רוביק רוזנטל
על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּאֵזֶס וּבְרָצוֹן : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּאִמּוֹץ הַלֵּב : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּבִלִי דַעַת : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּבִטּוּי שְׁפָתַיִם : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּגִלּוּי וּבִסְתֵר : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּגִלּוּי עֲרִיוֹת : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּדַבּוּר פֶּה : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּדַעַת וּבְמַרְמָה : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּהִרְחוּר הַלֵּב : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּהוֹנָאֵת רֶעַ : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּוִדּוּי פֶּה : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּוַעֲדֵת זָנוּת : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּזָדוֹן וּבְשִׁנְגָה : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּחִזּוֹק יָד : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּטַפְשׁוֹת פֶּה : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּטַמְאֹת שְׁפָתַיִם : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּיִצָר הָרֹעַ : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּיֹדָעִים וּבְלֹא יוֹדָעִים : וְעַל כּוֹלֵם אֱלוֹהִים סְלִיחוֹת. סֶלַח לָנוּ. מַחֵל לָנוּ. כִּפֹּר לָנוּ : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּכַפַּת שַׁחַד : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכַזָּב : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּלִשׁוֹן הָרֹעַ : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּלִצּוֹן : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן : (נ"א במראית עין) : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּמִאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּה : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּנִשְׁא וּבְמַרְבִּית : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּנִטְיַת גְּרוֹן : (נ"א בנבול פה) : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּשִׁיחַ שְׁתוּתֵינוּ : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּשִׁקּוֹר עֵין : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּעִינֵיִם רְמוֹת : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּעֻזּוֹת מִצָּח : וְעַל כּוֹלֵם אֱלוֹהִים סְלִיחוֹת. סֶלַח לָנוּ. מַחֵל לָנוּ. כִּפֹּר לָנוּ : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּפִרְיָקֵת עוֹל : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּפִלְיוֹת : על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּצַדִּיקֵת רֹעַ : וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּצֻרוֹת עֵין :	על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּעִלְגוֹת לִשׁוֹן וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּהִרְסַת הַבִּנְיָן על כי אֵת הַהִפְעִיל לְהִפְעִיל הִפְכְנוּ וְאֵת הַחִירִיק מִן הַעֲבָרִית הִשְׁלַכְנוּ וְאֵת שְׁעָרֵי הַדִּקְדּוּק לֹא הִפְגַּמְנוּ מֵה יֵשׁ לְדַבֵּר, הַפֶּעַם הִגְזַמְנוּ וְעַל כָּלֵם, אֱלוֹהִים סְלִיחוֹת, סֶלַח לָנוּ, מַחֵל לָנוּ, כִּפֹּר לָנוּ. על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּזָדוֹן וּבְשִׁנְגָה וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּחִלּוּפֵי מִינִים שִׁלְשָׁה יָלְדוֹת הִלְכוּ לְמִתְנַ"ס הוֹצִיאוּ שְׁתֵּי שְׁקָל מִתּוֹךְ הַמִּכָּנֶס קִנּוּ לְעֶצֶם מִינִי תַרְגִּימָה מִשְׁמָה פָּנוּ הֵם לְצִמְתֵּי הוֹמָה וְעַל כָּלֵם, אֱלוֹהִים סְלִיחוֹת, סֶלַח לָנוּ, מַחֵל לָנוּ, כִּפֹּר לָנוּ. על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּנִמְיֻכּוֹת לִשׁוֹן וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּתַרְגוּם קְלוּקָל עֲשִׂינוּ מְקוֹם וְעֲשִׂינוּ גַם שְׁקָל עֲשִׂינוּ אֵת כָּל הַהִבְדָּל לְקַחְנוּ מִקְלַחַת, מִבְּחֵן, אַחֲרִיּוֹת לְקַחְנוּ אֵת זֶה בְּקִלּוֹת וְעַל כָּלֵם, אֱלוֹהִים סְלִיחוֹת, סֶלַח לָנוּ, מַחֵל לָנוּ, כִּפֹּר לָנוּ. על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּדַכָּאוֹן לֵבָב וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּגִבְהוֹת רוּחַ חִיֵּינוּ בְּאוֹפֶסֶד, הַכֵּל בְּפֶאֱלוּ בְּדֹאוֹן, בְּקֶרֶשִׁים, מִשְׁחָקִים בְּנִדְמָה לִי נִשְׁמִיעַ תְּפִלָּה בְּשֹׁאֲנִי, בְּגִרּוֹב נֹאחֵב רַק אוֹתָךְ בְּגִדּוֹל, בְּטִרוֹף וְעַל כָּלֵם, אֱלוֹהִים סְלִיחוֹת, סֶלַח לָנוּ, מַחֵל לָנוּ, כִּפֹּר לָנוּ. על חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּנִטְיַת גְּרוֹן וְעַל חטא שחטאנו לַפְּנֵיךָ בְּעֲצָלוּת הַהִגָּה על כי הִתְהַחַתּוּ לְכָף וְהִשְׁחַר לְמַכָּר

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

ועל חטא שחטאנו לפניך בקלות ראש : ועל חטא שחטאנו לפניך בקשיות ערף : ועל חטא שחטאנו לפניך בריצת רגלים להרע : ועל חטא שחטאנו לפניך ברכילות : ועל חטא שחטאנו לפניך בשבועת שוא : ועל חטא שחטאנו לפניך בשנאת חנם : ועל חטא שחטאנו לפניך בתשומת ד : ועל חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב : ועל כולם אלוה סליחות. סלח לנו. מחל לנו. כפר לנו :	והיתה העין לאלף והעפר לאפר נאלמח גם הקא, לאשפה ותנאל ועמה גם היוד : אל אל איסראל. ועל פלם, אלוה סליחות, סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו.
---	---

על חטא שחטאנו ללוח השנה העברי ולעצמנו / נורית גוברין

ידיעות אחרונות, 24.10.2005

בילדותי, בשנים שלפני קום המדינה, בבית הספר היסודי 'תל-נורדא' שבתל-אביב, תפקידו הראשון של תורן הכיתה היה לכתוב על הלוח, באותיות מאירות עיניים, את היום, החודש והשנה העבריים בצד ימין ואת התאריך הלועזי בצד שמאל. היה ברור לכול שהתאריך העברי הוא החשוב. על פיו נחווגו החגים ועל פיו נקבעו מועדי החופשות.

התאריך הכללי נועד, כפי שחשבנו, לרצות את שלטונות המנדט הבריטי. חיינו ונשמנו עם הלוח העברי. תשרי הוא חודש החגים שבו מספר ימי החופשה עולה על מספר ימי הלימודים; מר חשוון, מלשון מרירות, חודש ללא חגים, כך פורש שמו בפי הילדים, ולא כמקובל מר – טיפה, גשם, כפי שפירשו אז המורים, כנראה בטעות, כי השם מרחשוון מקורו בשמו של חודש אכדי. הכול ציפו סוף סוף לחופש חנוכה בכ"ה בכסלו, שיגאל אותנו מימי לימודים רצופים. כך נהגו בכל בתי הספר הכלליים בארץ ישראל ולאחר מכן בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל. הכרת השילוב שבין הלוח העברי לכללי הייתה טבעית, כמו לוח הכפל.

קשה לדעת מתי נמוג לוח השנה העברי והלוח הכללי תפס את מקומו בחינוך הממלכתי ובהווה הציבורית. הצירוף כ"ט בנובמבר, 1947, ייתכן שהיה אחד משלבי הביניים במעבר מהלוח העברי לכללי. אבל פרט זה עדיין טעון בדיקה. לא אטעה הרבה אם אומר, שצעירים ומבוגרים כאחד אינם יודעים היום את התאריכים העבריים בחיי היומיום ואינם משתמשים בהם. פה ושם הם מופיעים במכתבים רשמיים של משרדי הממשלה, כמצוות אנשים מלומדה – אבל אינם באמת חלק ממערכת הזמנים האישית. אפילו כתבי עת ספרותיים, המופיעים היום, 'שוכחים' לא פעם לציין את התאריך העברי על גיליונותיהם, על אף שהם מתהדרים בתרומה לתרבות ולספרות העברית.

במיוחד גדול השבר כשמדובר בתקופות קודמות. בתרבות ובספרות העברית שלט הלוח העברי, ולא פעם לא הוזכרה כלל השנה הלועזית, כיוון שלא היה צורך בכך. מי ששואל בספרייה ספר עברי, שהופיע לפני תחילת המאה ה-20, מכיר את התופעה שבה ליד השנה העברית של הופעת הספר רשמה יד אלמונית (של הספרן או של הקורא) את השנה הלועזית לצידו. בלעדיה ילכו לאיבוד.

בנוסף לעצם החשיבות העצומה של הלוח העברי שהוא בסיס לכל החיים היהודיים, העבריים והישראליים, יש לתאריכים העבריים חיים משלהם. אי-ידיעתם משמעו ניתוק הקשר עם הנוף והטבע של ארץ ישראל, ולמעשה, פגם גדול בהבנה המעמיקה של 'הזמנים היהודיים', שבתוכם חיה ונושמת הספרות העברית, לפחות הספרות העברית הקלאסית. התעלמות מהלוח העברי מנתקת את הקשר עם התרבות העברית ודומה למי שלומד ספרות עברית באמצעות תרגומים.

שנת 1914 איננה רק שנת תרע"ד, אלא היא שנת "ותרעד הארץ", אותה שנה שבה פרצה מלחמת העולם הראשונה, שזעזעה את העולם בכלל ואת העולם היהודי בתוכו.

1938 איננה רק תרצ"ח, השנה שקדמה לימי מלחמת העולם השנייה, אלא היא גם שנת "תרצח", ולכן, כדי שלא לכתוב ולהגות מילה איומה זו, ריכזו אותה ושינו את סדר האותיות וכתבו: תרח"ץ או תרח"צ. הוא הדין בשנת תשמ"ד (1984) שנהגו לכתוב: תשד"ס או תשד"מ. ואלה רק שתי דוגמאות מתוך שפע גדול מאוד.

בדורות הקודמים, כל ספר עברי, שציין את תאריך הופעתו, רשם בשוליו את שנת ההופעה העברית, עם או בלי האלפים של השנה. לצד התאריכים העבריים סומנו בעבר, בספרים רבים, מספרי העמודים באותיות עבריות, שחזקה על כל קורא עברית לרוץ בהם. אבל מה רבים הם המתקשים בכך, ולא מעטים הם אלה שאינם מבינים אפילו במה המדובר, וכשרואים אותיות עבריות כמספרים סידוריים נדמה להם שלא במספר מדובר אלא במילים: סד (64); פג (83); צד (94).

ואיד ידעו חוקרי הספרות העברית וקוראיה, שסונטה היא שיר זה"ב, כיוון שזה"ב בגימטריה הוא 14 – כמספר שורות הסונטה.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

האם תהיה טעות לחשוב שלא הכול יכולים לרוץ בסדר אותיות הא"ב ולא רק בסדר חודשי השנה העבריים? דומה שרק שירה המפורסם של נעמי שמר, המקשר בין חודשי השנה העבריים ומחזור החיים בטבע ובנוף הארץ-ישראליים משמש סכר בפני שכחה מוחלטת: "בתשרי נתן הדקל פרי שחום נחמד".

למותר להוסיף שהמסקנה היא שיש צורך לחזור אל הלוח העברי ולהשיב אותו למחזור החיים של הפרט, כחלק מחזרה אל 'הגרעין הקשה' והמשותף של התרבות העברית. אני מאמינה שיסוד משותף זה אכן קיים, והוא המאחד בכל זאת את כל פלגי העם. אין הוא נחלת 'הדתיים' בלבד, כשם שאין לזהות את הלע"ז על כל מרכיביו עם 'החילוניים'.

'גרעין קשה משותף' זה הוא חלק מאותה הוויה חמקמקה, ובכל זאת קיימת ומשותפת לכול, של התרבות העברית והישראלית. כן, גם הישראלית.

האם אין דברים חשובים יותר לעסוק בהם מאשר חזרה אל הלוח העברי ותאריכיו? בוודאי שיש. האם יש בכלל סיכוי לשינוי צורת החשיבה ולדרכי ההוראה? קשה לדעת. קריאה זו לחזרה אל הלוח העברי צריכה להיות חלק ממגמה כוללת של הצורך בהחלפת השמות הלועזיים של בתי העסק ברחובות; חלק ממלחמה כוללת בלע"ז בכלל ובקלקולי הלשון העברית, הנשמעים על כל צעד ושעל והמשבשים את השפה עד לבלי הכר.

כשאופים עוגה, יודעים מה מכניסים ובדרך כלל יודעים גם מה יוצא. בחינוך כמו בחינוך, יודעים מה מכניסים, אבל התוצאות מי ישרון. ובכל זאת, מי שמאמין בחשיבותן ובכוחן של התרבות והספרות העברית לדורותיהן, כבסיס לקיום עם, צריך להמשיך ולהיאבק עליהן כדי להיות בתוכן. החברה הישראלית צריכה לחזור לברית שבין שני הלוחות, העברי והכללי, ולאחוז גם בזה וגם בזה.

מורה המעוניין בשאלות בהבנת הנקרא, יכול להיעזר בשאלות שהופיעו בבחינת הבגרות.

השאלות מופיעות בעמוד הבא.

שאלות

1. תפילת הווידוי הנאמרת ביום הכיפורים פותחת במילים: "על חטא שחטאנו לפניך ב...". בתפילה זו מתוודה המתפלל על חטאיו.
הסבר את הקשר בין כותרת המאמר ובין תאריך פרסומו. (3 נקודות)
2. א. מה חריג בצירוף "כ"ט בנובמבר" (שורה 12)? (2 נקודות)
ב. בפסקה 2 מונה הכותבת דוגמאות לתאריכים עבריים, הלקוחים מההיסטוריה היהודית, ומציינת את התאריכים הלועזיים המקבילים.
מדוע הכותבת לא נהגה כך כאשר הזכירה את התאריך ה"א באייר תש"ח? הצע הסבר לכך. (2 נקודות)
3. א. כתוב שלושה נימוקים שמציגה הכותבת לחשיבות השימוש בלוח העברי. (6 נקודות)
ב. ציין שלושה אמצעים רטוריים שבהם משתמשת הכותבת כדי לשכנע את הקורא, והבא דוגמה לכל אמצעי שציינת. (6 נקודות)
4. מהו הרעיון המובע בפסקה ו?
העתק את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך: (4 נקודות)
 - (1) לתאריך העברי ולתאריך הלועזי יש משמעות דומה.
 - (2) לצירוף האותיות של התאריך העברי יש משמעות מעבר לציון הזמן.
 - (3) המשמעות של המילה משתנה אם מחליפים את סדר האותיות.
 - (4) לתאריכים של הלוח הכללי יש משמעות היסטורית חשובה.
5. מהי הטענה המרכזית של הכותבת?
העתק את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך: (3 נקודות)
 - (1) הלוח העברי משקף את התרבות העברית, לכן יש להשתמש בעיקר בלוח זה.
 - (2) צעירים ומבוגרים כאחד אינם יודעים היום את התאריכים העבריים ואינם משתמשים בהם.
 - (3) הלוח העברי הוא חלק מהתרבות העברית, ויש להשתמש בו בשילוב עם הלוח הכללי.
 - (4) יש לחזור אל הלוח העברי, לנהל מלחמה בלעז ובקלקולי הלשון העברית ולזנוח את הלוח הכללי.

כמה היום בתשרי? / רוביק רוזנטל

מעריב, 30.9.2002

ההחלטה להכניס תאריך עברי על כל לוח שייכת לקבוצת ההחלטות שבהן מנסים לדחוף ידע מחוץ להקשר. אין כל אפשרות לבוא בטענות להחלטת משרד החינוך להכניס תאריך עברי על כל לוח ועל כל מכתב. החלטה מאמי, יהודית וחינוכית. הצרה היא שאין בה תועלת. היא שייכת לקבוצת ההחלטות החינוכיות-לימודיות שבהן מנסים לדחוף ידע מחוץ להקשר, "כדי שהילד יידע". ידע כזה יכול להיות בומרנג: הוא ממאיס את עצמו.

שנת הלימודים מתחילה בראשון לספטמבר ומסתיימת בסוף יולי. החופש הגדול מתרחש בחום יולי-אוגוסט. ימי ההולדת של רוב ילדי ישראל הם בתאריך הלועזי. את יומן האירועים הפרטי והציבורי שלנו אנחנו מנהלים על פי התאריך הלועזי. המשכורת מגיעה בראשון לחודש, המדד ב-15, לוח הקואורדינציה הפנימי שלנו בתחום הזמן הוא לוח לועזי. הסיבה לכך היא שהזמן הוא גלובלי, ואנחנו חלק מהזמן הגלובלי, ואין לנו לא יכולת ולא עניין להינתק מהזמן הגלובלי.

יש שני מקומות חשובים בהם הלוח העברי חשוב וקנה לו שביטה בתודעה ובתרבות, ומכאן שיש לו גם ערך שימוש. החגים, כמובן, המתרחשים בחודשים העבריים, והתודעה של מעגל השנה: הוא מתחיל בסתיו, בראש השנה, לא בינואר, שהוא אירוע ראשית שנה משני עבור הישראלי-היהודי. זו הסיבה ששמות החודשים שייכים לידע הבסיסי שקונה תלמיד ישראלי, ובוודאי שעליו להכיר אותם.

מכאן ועד הציפייה שהילד יחזור הביתה ויספר בשמחה שבי"א בטבת יש לאורי יום הולדת במקדונלדס, הדרך ארוכה, ובצדק. עצה: להזכיר את התאריך העברי כל יום, אבל לא לעשות מזה עניין גדול.

העברית בעידן הגלובליזציה

יחידת הוראה העוסקת בכתיבה של ערך אנציקלופדי מקוון

המפמ"ר : תומר בוזמן

כתבו (לפי סדר האל"ף-בי"ת) :

ד"ר עליזה עמיר, ד"ר הלה אתקין, ענבל גורן, מרים רבינוביץ

ייעוץ אקדמי : ד"ר עליזה עמיר, ד"ר הלה אתקין

עברית בעידן הגלובליזציה

כתיבה של ערך אנציקלופדי מקוון

מבוא

ביחידה זו נתמקד במטלה ארוכת טווח שעיקרה כתיבת ערך אנציקלופדי. בעשורים האחרונים אנו עדים לתהליכים של שינוי במקורות המידע המשמשים את הלומד. כמות המידע הכפילה ואף שילשה את עצמה, והיא נגישה לכול. אין עוד אפשרות לסמוך על מקור מידע בודד, ומקורות מידע שנחשבו בעבר בני סמכא, נקראים כיום בעין ביקורתית, ומצריכים יצירה של דיאלוג עמם ושאלת שאלות, כגון מה הופך מקור מסוים מהימן יותר מאחר, כיצד נוצרת לכידות בטקסט הנשען על מקורות שונים, לאילו צרכים אפשר להשתמש במידע ועוד. זו הזדמנות להתוודע למיזם המבורך של ויקיפדיה, "אנציקלופדיה שיתופית, חופשית ומהימנה", ולהתחקות אחר תהליכים של עריכה ותרומה לידע השיתופי תוך העשרת הידע האישי. התהליך מתגמל ומהנה, ועשוי להניע את התלמידים להיות עורכים שותפים במפעל חשוב זה. יחידה זו מדגישה את תהליך הכתיבה של ערך אנציקלופדי על סמך חקר המאפיינים של ערך אנציקלופדי מקוון, קריאה של מקורות מידע מגוונים ושכתוב הטיטות עד לגיבוש התוצר הסופי.

הצלמיות (אייקונים) המופיעות ביחידה זו:

חומרים לתלמיד:

דיון במליאת הכיתה:

הערות למורה:

עבודה בקבוצות:

עבודה בזוגות:

עבודה אישית:

מטרות היחידה

- לחקור את המאפיינים של ערך אנציקלופדי מקוון.
- לבנות תשתיות של ידע לכתיבה על סמך מקורות מגוונים.
- לכתוב ערך אנציקלופדי מקוון לכיד ומקושר.

הציר האורייני (הבנה והבעה)

- חילוץ עקרונות הסוגה על סמך ערכים קיימים
- איסוף מידע ממקורות מידע
- המרה של ידע ממאמרי עמדה לטקסט מידע
- יצירת הכללות על סמך ההתנסות בכתיבה

תקשוב

- חיפוש של ערכים אנציקלופדיים
- יצירת מסמכים שיתופיים
- בנייה של מצגות או של כרזות אינטראקטיביות שיתופיות
- צפייה בסרטונים

למורה: מומלץ להעלות את הערכים למרחב אינטרנטי או לסביבות למידה.

שימו לב, יחידה זו מלמדת טיפול בנושאים לשוניים, כגון

- גופים
- מבנים שמוניים (להרחבה בנושא מומלץ לציין באתר "סנונית")
- המרות של מבנים פועליים למבנים שמוניים
- מבנים המאפשרים דחיסת מידע, כגון שמות פועלים ומבני סמיכות

אנו מניחים שכל הנושאים הלשוניים מוכרים לכם וידועים זה מכבר. היחידה הזאת מאפשרת ללמד בשיטה פונקציונלית תוך הדגשת השימוש בהם. כמו כן רצוי להתבונן בצנייני הלשון בכתובת התלמידים בהתאם להוראה בכתב ולהסב את תשומת לבם לשימוש בהם בכתובת.

עקרונות של למידה משמעותית

- למידת חקר
- למידה שיתופית
- הבניה עצמית של ידע ושל מיומנויות
- ויסות עצמי² הכולל תהליך רפלקטיבי על הלמידה
- שילוב של ערכים ושל מעורבות בתהליך הלמידה : חשיפה לסוגיית מצבה של העברית תוך התבוננות בעמדות שלהם ביחס אליה, מתן הזדמנות להביע עמדה ולחשוב על דרכי התמודדות עם הבעיה.

הצעות לאירועי הערכה

- ניסוח עקרונות לכתיבה של ערך אנציקלופדי בעקבות דיון בקבוצה
- כתיבה של ערך אנציקלופדי מקוון – דגש על התהליך ועל התוצר
- כתיבת עצות לכותבי ערכים

¹ כתובת האתר במרשתת : <http://learn.snunit.k12.il/snunit/lashon>

² ויסות עצמי בלמידה הוא תהליך אקטיבי שבו הלומד מציב לעצמו מטרות ומנסה לשלוט בקוגניציה, במוטיבציה ובהתנהגות בהתאם למטרות שלו ולמשובים שהוא מקבל מהסביבה.

פעילות 1: חשיפה לנושא

כתיבת טיעון בעקבות צפייה בסרטונים:

צפה בכמה סרטונים לבחירתך מתוך הרשימה וכתוב האם נשקפת לעברית סכנה אמיתית בעידן הגלובליזציה.

מבחר סרטונים לחשיפה לנושא שפה וגלובליזציה

- שפה וגלובליזציה
<https://www.youtube.com/watch?v=eTCmihKppX4>
- גלובליזציה - הרצאה מ-TED
<https://www.youtube.com/watch?v=fcexGcZUMVU>
- שיר: גלובליזציה בביצוע רגאייסטן
https://www.youtube.com/watch?v=8k8eTGgD_1s
(את מילות השיר אפשר למצוא באתר שירונט)
- עמדות שונות על גלובליזציה
<https://www.youtube.com/watch?v=UFvRtdtnJLM>
- סרט אנימציה בנושא גלובליזציה
<https://www.youtube.com/watch?v=TZOgXomUNNY>
- 60 שניות על גלובליזציה
https://www.youtube.com/watch?v=5Pxg_KnBxkY
- שפת השירים בתכנית "כוכב נולד"
<https://www.youtube.com/watch?v=TJF7BBYzT84>

 למורה: אפשר להוסיף שאלות המלוות את הצפייה בשפה לפני הכתיבה:

- מהם מאפייני הגלובליזציה?
- מהן ההשפעות של הגלובליזציה על השפה העברית?
- מטלה זו אינה המוקד היחידה זו. היא נועדה לקשור את התלמידים לסוגיה הנדונה ולבחון את עמדותיהם כלפייה לפני שהם מצמיקים בה.
- מומלץ לבחור מבין הסרטונים את מה שנראה לכם מעניין, מתאים לאוכלוסייה ומקדם את המטרה. אין צורך להקריין את כולם.
- בסוף היחידה תינתן לתלמידים אפשרות לשכתב את תוצרי כתיבתם בעקבות המהלך שהם עברו. בשלב הראשון תישמר התפקיט המרסס הראשונה בלבד.

 חומרים לתלמיד

טקסט טיעון – טיוטה ראשונה

פעילות 2: למידת חקר של ערך אנציקלופדי

המטרה: הכרת מאפייניו של ערך אנציקלופדי

 למורה: התלמידים יחקרו כעלשה ערכים בוויקיפדיה, וינסחו עקרונות לבנייה של ערך במרשתת³. באמצעות פעילות חקר זו יבנו התלמידים את הידע שלהם על ערך אנציקלופדי וינסחו הכללות.

 בקבוצות

- א. חפשו שלושה ערכים בוויקיפדיה המעניינים אתכם.
- ב. ציינו לפחות שלושה מאפיינים חיצוניים ומבניים משותפים לערכים שבחרתם.
- ג. ציינו שני מאפיינים שיופיעו בערך אנציקלופדי מקוון ולא יופיעו בערך אנציקלופדי מודפס.⁴
- ד. **לשון הטקסט:** באיזה גוף כתוב הטקסט? האם רוב המשפטים הם פועליים או שמניים? האם יש סימנים לשוניים לנוכחותו של המוען, כגון שימוש בגוף ראשון או שני? האם יש מילים בעלות קונוטציות חיוביות או שליליות? האם הלשון מטפורית או ריגושית? האם יש נקיטת עמדה מפורשת?
- ה. נסחו **דף מידע** הכולל את המאפיינים של ערך אנציקלופדי מקוון, והביאו דוגמאות לכל מאפיין.

 למורה: מטרת פעילות זו היא הבניה עצמית של הידע על פי עקרונות הלמידה הקונסטרוקטיביסטית.

שימו לב, שהכריט בתלקיט הוא תוצר של עבודה קבוצתית, ולמרות זאת נשמר בתלקיט של כל תלמיד.

 חומרים לתלקיט

דף מידע ובו המאפיינים של ערך אנציקלופדי מקוון.

³ אפשר להיעזר במדריך לכתיבת ערכים בוויקיפדיה. הקלד בגוגל: **ויקיפדיה: מדריך לכתיבת ערכים**

⁴ אפשר להשתמש במאמרים שהופיעו בבחינת הבגרות שאלון א (011107) במועד קיץ תשע"ה 2015.

פעילות 3: הרחבת תשתיות הידע לצורך כתיבת ערך אנציקלופדי

עליך לכתוב ערך בוויקיפדיה. הערך שייכתב יהיה תת־קטגוריה בערך הוויקיפדי עברית.

בקבוצות

- א. קראו את הטקסטים שלפניכם⁵ וציינו מה מתוכם מתאים לכלול בערך שתכתבו.
- ב. הציגו בפני הכיתה את המידע שבעיניכם הוא חיוני לכתיבת הערך **השפה העברית בעידן הגלובליזציה** בוויקיפדיה. תוכלו להציג את המידע באמצעות מצגת, כרזה או בכתיבה על גבי הלוח.

 למורה: הטקסטים מופיעים בנספח הטקסטים ברמות שונות. יש לשים לב לכך שהטקסטים ברובם הם טקסטים של טיוטות, והתלמידים נדרשים לחלץ מתוכם מידע.

מומלץ להשוות לפחות בין שתי קבוצות ולדון בשיקולים של כל קבוצה מבחינת בחירת המידע, האם המידע בשתי הקבוצות היה זהה? אם כן – מדוע? אם לא – מדוע?

בזוגות או עבודה אישית

- בעקבות פעילויות 2 ו־3 שביצעתם כתבו עצות לחבריכם כיצד לכתוב ערך אנציקלופדי.

 למורה: זוהי פצילות המתייחסת להיבט המטה־קואניטיבי. מן הצעות של כל הקבוצות אפשר לדעת עד כמה התלמיד הפנים את מאפייני הסוגה. כמו כן עצות יהוו תשתית לבניית המחווה. הדיון בכיתה יתמקד בהכללות של הצעות ובהפיכתן לתבחינים להערכה.

שימו לב, הפצילות נשענת על הפצילות הקודמות ביחידה. אין אפשרות במקרה זה לדלג על שלבים.

בקבוצות או עבודה אישית

- טיוטה 1 - בעקבות כל הפעילויות פתבו ערך אנציקלופדי **העברית בעידן הגלובליזציה** שיופיע כתת־קטגוריה בערך **עברית**.

במליאה

ניסוח משותף של רכיבים להערכת ערך אנציקלופדי מקוון (בניית מחווה)

⁵ בנספחים מספר רב של טקסטים. הם נועדו לאפשר לכם להתאימם לתלמידים מבחינת אורכם ומבחינת רמת הקושי שלהם.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

בקבוצות

מבין הערכים האנציקלופדיים שנכתבו בחרו את **התוצר המיטבי** שלפי דעתכם מתאים לפרסום, ונמקו את הבחירה. בחרו נציג שיציג את בחירתכם במליאה.

עבודה אישית

- טיוטה 2 - בעקבות הפעילות בכיתה שכתבו את הטקסט שכתבתם.

התבוננות בתהליך הכתיבה

בחרו שאלה אחת וענו עליה.

- אילו שינויים ערכת בגרסה השנייה, ומדוע ערכת אותם?
או
- במה שונה הגרסה האחרונה מהגרסה (מהטיוטה) הראשונה?

 למורה: בשלב זה מומלץ לחזור למליאה. נציג מכאן קבוצה יציג את הערך שנבחר כולל הנימוקים לבחירה. כדאי להחליט כיצד יוצג הערך, אם יחולק לתלמידים כשהוא מודפס או יוקרן על גבי הלוח. קריאה בקול לא תאפשר חזרה אחריה של הטקסט. בתום הצגת הערך הנבחר של כל קבוצה, יבחר הערך המתאים ביותר לפרסום. מאחר שאין אפשרות לפרסם את הערך בוויקיפדיה, מומלץ לפרסם את הערך הנבחר או את הערכים הנבחרים במסגרת הבית-ספרית.

חומרים לתלמיד

- תוצר הכתיבה ושכתובו - שני תוצרים : טיוטה ראשונה של הערך האנציקלופדי ותוצר ערוך ומשוכתב
- מרכיבים (תבחינים להערכה)
- התבוננות בתהליך הכתיבה

פעילות 4

עבודה אישית

האם נשקפת לעברית סכנה אמיתית בעידן הגלובליזציה?

1. קראו שוב את הטקסט שכתבתם בפעילות מספר 1 וכתבו טיוטה נוספת.
2. השוו בין שתי הגרסאות (טיוטות) וציינו מה ההבדלים בין הגרסה הראשונה, שנכתבה לפני מהלך הלמידה, ובין זו שנכתבה בעקבותיו.

 למורה: כצילוף זו נוצרה להדגיש את החשיבות של תשתיות הידע לצורך כתיבה מיטבית. בעקבות החשיפה למידע הרב שבבסיס הערך האנציקלופדי, כצילוף זו התלמיד יכול לבחון מחדש את צמדותיו ולשפר את איכות ההנמקה.

חומרים לתלמיד

- שתי הגרסאות של הטיעון
- השוואה בין הגרסאות

ביבליוגרפיה

- אלון, ע' (2006). תחביר פונקציונאלי, בתוך: [הטקסט הכתוב בעברית בת-ימינו](#), מכון מופ"ת, עמ' 91-138.
- הרפז, י' (2014). [תנאים ללמידה משמעותית](#), [הד החינוך](#) פ"ח, 40-45.
- הרפז, י' (2014). למידה משמעותית, מה אפשר לעשות? [אבני דרך](#), מגזין האינטרנט של מכון אבני ראשה.
- הרפז, י' (2010). [למידה והוראה: אנליזה של יחסים](#), [הלכה ומעשה בתכנון לימודים](#) 21, 233-246.
- זוהר, ע' (2012). [מטרות החינוך במאה ה-21 ופיתוח החשיבה במקומות שונים בעולם](#), [קריאת ביניים](#) 14, 11-14.
- יועד, צ' ואח' (2009). [אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה](#): מסמך מנחה למתכנני תכניות לימודים ארציות ומקומיות ולמפתחי חומרי למידה, משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים.
- ליכטינגר, ע' (2010). [השפעתה של הסביבה הלימודית על תהליכי ויסות עצמי ומוטיבציה של תלמידים](#). [דברים](#) כתב עת אקדמי של מכללת אורנים, עמ' 135-150.
- פרילוק, נ' וחרוב, ס' (תשס"א). [לעבד טקסט \(בלי לאבדו\) על מלאכת הסיכום](#), [איגרת מידע](#) מ"ח, תשס"א, האגף לתכניות לימודים.
- רוזנר, ר' (תש"ס). [השימוש בפועל הבעה בסיכום לסוגיו](#), [איגרת מידע](#) מ"ז, חורף תש"ס, עמ' 42-58, האגף לתכניות לימודים.
- דברים ככתבם – המאמר העיוני, דרכי קריאה וכתובה לחטיבה העליונה, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, תשנ"ז

Harvey, S. & Goudvis, A. (2000). *Strategies that work: Teaching comprehension to enhance understanding*. Portland, ME: Stenhouse.

Salomon, G., & Perkins, D.N. (1996). [Learning in wonderland: What computers really offer education](#). In S. Kerr (Ed.). *Technology and the future of education*. (pp. 111-130). NSSE Yearbook. Chicago: University of Chicago Press.

להשיב את עטרת לשוננו ליושנה

על החינוך הלשוני בימינו והצעות לשיפורו

רות בורשטיין 9.6.2014

על מצב הידע של העברית בעשור האחרון מקוננים רבים וטובים. המשורר חיים גורי אמר בסרט של נורית אביב על השפה כי כשהוא קורא שיר שלו לתלמידים והוא לא מובן להם כי הם חסרים את יסודות השפה, הוא חרד מרידודה של השפה.

הבעיות העיקריות בפי דוברי העברית בימינו הן הצטמצמות אוצר המילים ושגיאות צורמות במספרים ובצורות הפועל. מילים נפלאות שבעבר הכירו אותן הדוברים והשתמשו בהן אינן עוד בשימוש. במקומן נוקטים מילים אחרות ומרחיבים (או מחריבים) את משמעותיהן (כגון 'בא' ו'הביא' שהשתלטו על לשוננו במקום הפעלים המדויקים). כך הופכים את השפה לדלה, ללא-מדויקת ולמחוללת בעיות הבנה.

גם בעברית הכתובה חלה הידרדרות רבה, בעיקר אצל סופרים צעירים. הללו מתפארים בכתיבתם בלשון דבורה משובשת לקידוש האותנטיות. עורכי לשון רבים נוהגים היום להפוך צורות מסוימות לפשוטות יותר. המגמה לפשט (מלשון פשוט) הכול מחבלת ביפי השפה, בסגנונה ובעושרה.

שפת העיתונות הידרדרה פלאים. ביטויים מן העגה 'מככבים' במאמרי דעה ואף בכותריותה. אין הבחנה בין המשלבים. והלא כלל ראשון בכתיבה ובדיבור הוא להתאים את לשונם לנסיבות. ביטויים מן העגה אינם הולמים מאמרי דעה בכלכלה ובמדיניות פנים או חוץ.

לשמירה על השפה היפה והעשירה שהנחילו לנו קודמינו יש לא רק פן תרבותי, אלא גם פן מעשי. אחרי התמוטטות הגשר במכבייה טען העיתונאי שמואל שניצר כי מקורו של האסון באי הקפדה על לשון מדויקת ונכונה. הזלזול בשפה מוביל לזלזול בתחומים אחרים כולל אלה שחיי אדם כרוכים בהם. השפה היא חזות הכול. היא הבסיס לחיי היום-יום ולחיי המדע. בלעדיה אין תקשורת, אין מדעים ואין יצירה. בעיות בניסוח ובאוצר המילים גורמות לאי הצלחה במקצועות לימוד שונים שכן אי הבנת הנקרא היא הגורם הראשי לכישלון בלימודים ובחיים. אי הקפדה על לשון מדויקת וברורה עלולה להוביל – ישירות או בעקיפין – לתוצאות קשות ואף לאסון (כגון בהוראות הפעלה של מכשיר חשמל).

היחס הסלחני לשפה אינו נחלת העם בלבד, גם באקדמיה אפשר להיווכח בכך: עד לפני עשרים שנה ציון 70 בבחינת הבגרות היה תנאי לקבלה ללימודים במוסדות להכשרת מורים. תנאי זה בוטל ובשני העשורים האחרונים ציון עובר בבגרות הוא תנאי מספק. נוסף על כך בסוף שנה א' הייתה בחינת חובה בכתב ובעל-פה בלשון עברית לכל הסטודנטים. מי שקיבלו פחות מ-70 לא הורשו להמשיך בלימודיהם במוסדות להכשרה להוראה. היום תנאי זה אינו בתוקף במוסדות אלו.

בעבר כדי להתקבל לאוניברסיטה נבחנו כל המועמדים בחיבור עברי. מי שלא עמד בציון הנדרש היה חייב להשתתף בשיעור 'הבעה עברית' ולהיבחן שוב. גזרה זו בוטלה. היום כדי להתקדם באקדמיה לדרגות גבוהות – גם בחוגים ללשון עברית – יש לפרסם מאמרים באנגלית. פרסום בעברית אינו מספיק כדי להתקדם באקדמיה. כבודה של העברית, שהייתה היסוד לתחייה הלאומית בארץ ושב לעדיה לא הייתה תחיית העם, היה למרמס. אין תמה אפוא שלעתים האזנה להרצאות של מרצים באוניברסיטה צורמת לאוזני הדוברים עברית טובה ומדויקת.

כל שנים מספר מתרגמים שוב את ספרי הילדים הקלסיים לעברית הקרובה יותר ללשון המוכרת לילדים, כלומר מצומצמת באוצר מיליה. נראה לי כי חובה על המורים בבית הספר להכיר לתלמידים דווקא תרגומים קודמים וספרות מקורית שלנו מימים עברו כדי להעשיר את שפתם ואת אופני התבטאותם, שכן גבולות השפה קובעים את גבולות עולמם.

הילדים הצעירים אינם מבינים את שפת התנ"ך, ולא כי היא כל כך קשה, אלא מפני שאין מלמדים אותה. בתשומת לב, בחשיבה ובאהבה אפשר ללמד את הילדים להבין את הכתוב בתנ"ך. אם מתמקדים במילים בתנ"ך, מסבירים אותן ומשווים לעברית בת ימינו, התלמידים (גם החילוניים) אוהבים לשון זו.

לדאבוני, מעטות ההזדמנויות הנקרות לילדים בימינו לשמוע צורות לשון עשירות נכונות. אם ישתדלו המבוגרים להקפיד בהן, יפנימו אותן הילדים וישלטו בהן. מורים רבים מדברים בשיעורים בשפה לא תקנית, בשפת הדיבור השגויה. אם לא המורים, מי ישמש דוגמה לשפה עשירה ומדויקת לילדים?

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

הצעתי היא לראות בהעלאת המודעות לשפה העברית העשירה והמדויקת משימה לאומית. אני מציעה להקפיד על לשון הגננות והמורים ולבקש מהם להקפיד על לשון תלמידיהם. לא תהיה שנת לימודים שלא תילמד בה הלשון העברית, ובתיוכך יתגברו את הלימודים. במצב הידע של התלמידים בימינו אסור להסתפק בשתי יחידות לימוד לשון בבית הספר. משונה ששפות זרות תילמדנה במספר יחידות גדול יותר משפת אם, שפת התרבות. חובתנו להשיב את עטרת לשוננו ליושנה, להתהדר ביופייה ובעושרה שיהיו שמורים לבעליהם לטובתם.

ד"ר רות בורשטיין היא ראש לימודי עריכת לשון במכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילון.

באקדמיה ללשון זועמים: מרצים לא מקבלים עבודות בעברית

טלילה נשר, הארץ, 29.02.2012

נציגי האקדמיה נפגשו עם שר החינוך וקראו לו לבטל את המדיניות המדירה את שפת האם: בסוף גם בתיכונים ידברו רק אנגלית.

האקדמיה ללשון העברית יוצאת למאבק נגד השימוש ההולך וגובר בלשון האנגלית במוסדות להשכלה גבוהה וקוראת לסטודנטים לעמוד על זכותם לדבר וללמוד בעברית בכל החוגים והשיעורים. על פי הערכות מדובר בעשרות קורסים לפחות.

באחרונה אף נועדו נציגי האקדמיה ללשון, ובראשם הנשיא פרופ' משה בר-אשר, עם שר החינוך ויו"ר המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג), גדעון סער, בדרישה שיפעל בעניין. הנציגים קראו לשר לבטל את האיסור על הגשת עבודות בעברית בטענה כי "לא ייתכן שבמדינת ישראל יהיו גזרות על העברית כבימים אפלים בתולדותינו".

עוד ביקשו ממנו לאסוף בהקדם נתונים על היקף התופעה ואופייה ולקבוע מדיניות ברורה ומחייבת שתתיר את השימוש באנגלית תוך קביעת גבולות ברורים לשימוש בשפה.

לדברי טלי בן יהודה, מנכ"לית האקדמיה ללשון, "הביטוי הבוטה ביותר שמציג את הנושא במלוא חומרתו הוא הדרישה לדבר באנגלית. זו תופעה שהולכת ומתרחבת וההתפשטות היא כמעט בלתי נמנעת. לדבריה, השלב הבא, אם לא ייעשה דבר, הוא ש"בחוגים ידברו רק באנגלית ואז גם התיכונים, כי הורה לא ישלח את ילדו לתיכון שלא יכין אותו לאוניברסיטה. אנחנו מבינים את צרכי האוניברסיטאות בכל מה שנוגע לעולם הגלובלי, אולם לא שמעתי על זה שמדינת ישראל החליטה לעבור ללמד באנגלית. זה לא עניין פרטי של כל ראש חוג להחליט שהוא לא מלמד בעברית. אנחנו רוצים שבמדינת ישראל ידברו עברית בתואר ראשון, שני, שלישי, בבתי הספר ובכל מקום".

במכון ויצמן, לדוגמה, מדובר במדיניות ברורה ובמסגרתה כל הלימודים מתקיימים באנגלית. לימודי מינהל עסקים בטכניון מתנהלים זה שנתיים אך ורק בשפה האנגלית - הרצאות ובחינות.

רקטור אוניברסיטת בר-אילן, הפרופ' חיים טייטלבוים, אמר כי "אינני מכיר חוגים כאלה בבר-אילן אולם לעצם העניין, דרישה כזאת אינה פסולה והיא אף מבורכת. שפת המדע היא אנגלית".

בחוג לכימיה באוניברסיטת בן-גוריון, למשל, נשלח מכתב לסטודנטים בשפה האנגלית ובו הובהר כי "לא יתקבלו עוד עבודות גמר בעברית" וגם הסמינרים יוצגו באנגלית, זאת מאחר ו"שפת המדע היא אנגלית". עם זאת, צוין כי במקרים חריגים תיתכן קבלת עבודות בעברית, אם כי לא סביר להניח שיש תלמידים ללא רמה בסיסית באנגלית. ראש החוג, הפרופ' יהודה בנד, הבהיר אמש כי הדרישה אינה כוללת סטודנטים לתואר ראשון. לטענתו, "אם מישהו כותב משהו מדעי בעברית זה פשוט קבור ואף אחד לא יקרא את זה". הכתיבה באנגלית, לדבריו, "מוסיפה גם הילה למוסד, למחלקה ולאווניו סטודנט שכתב את התזה, וממילא הוא יצטרך לכתוב בהמשך באנגלית".

לדבריו, "ודאי שזה קשה יותר למי ששפת אמו עברית ובכל זאת, זה אחד הדברים שהוא צריך לדעת כמדען. אם הוא לא יודע את זה, הוא דפוק. דפוק מפני שבלי לדעת איך לכתוב באנגלית הוא לא יוכל לפרסם בעצמו ויהיה תלוי בחסדי אנשים אחרים". גם כתב העת הישראלי בכימיה, הסביר, מתפרסם באנגלית.

מאוניברסיטת תל אביב נמסר אמש בתגובה כי "בקורסים המתנהלים בעברית הבחינות והעבודות נעשות בעברית", אולם סטודנטית לתואר ראשון בחוג בבלשנות סיפרה כי "אנחנו נדרשים להכין עבודות באנגלית וכך גם להציג הרצאות בתארים הראשונים. בקורסים מסוימים זו המלצה ובאחרים זו דרישה".

לדבריה, זהו חלק מהעידוד להמשיך לתארים מתקדמים, כי בתחום הבלשנות עיקר המחקר נעשה באנגלית וזה יכול לתרום לפרסומים עתידיים. "הגישה של מרצים היא 'תחסכו לעצמכם ותכתבו באנגלית כי גם ככה תמשיכו לתואר שני'". הסטודנטית סיפרה עוד כי "יש כאלה שמתקשים ולפעמים גם לא קוראים מאמרים בגלל זה או מבקשים סיכומים בעברית אבל הרוב שולטים בשפה. אפשר גם להשיג פטור אבל הרוח היא לכתוב באנגלית. בעיניי זו שפת המחקר וחשוב להיות נאמנים למקור, אבל כן קיימת תופעה של קבלת הצעות ובקשות לתרגומים. זה דבר שקיים בחוגים אחרים - משפטים, מדעי המדינה וההתנהגות, הכל בתואר ראשון".

על פי גורם באקדמיה, הבטיח שר החינוך בפגישה הסגורה ללמוד את היקף התופעה מהאוניברסיטאות ולפעול אתן ועם המל"ג להתוויית מדיניות בנושא, שתשמור על העברית, אך תמצא פשרות לקיום חיים אקדמיים ומחקריים. מהמל"ג נמסר בתגובה כי הנושא הוא "במסגרת החופש האקדמי של המוסדות".

באקדמיה ללשון עברית דואגים: עוד ועוד מלים באנגלית "עושות עלייה"

תמרה טראובמן, הארץ, 5.1.2005

נשיא האקדמיה ללשון: היום אנשים "לוקחים תמונה" ו"לוקחים מקלחת"

"למזלנו העיתונאים הגדולים נוסדו לפני עשרות שנים ולכן יש להם שמות עבריים - 'מעריב', 'ידיעות', 'הארץ' - אך עיתון שנוסד לאחרונה כבר נקרא 'גלובס'", אמרה אתמול יו"ר ועדת החינוך של הכנסת, ח"כ מלי פולישוק בלוך (שינוי), בישיבה לכבוד "יום השפה העברית", שיזמה הכנסת והתקיים אתמול לראשונה. "אני מודאגת", אמרה פולישוק בלוך, "הגלובליזציה והשימוש באינטרנט מטשטשים את הגבולות בין מדינות ושפות והשימוש באנגלית, השפה הבינלאומית, יגבר וירדד את השפה העברית".

"יום השפה העברית" צוין בטקסים רשמיים וחגיגיים, אך לכולם היה ברור שרק שפה במצוקה זקוקה ליום מיוחד לכבודה. האנגלית לא רק מתפשטת בשפה העברית בקצב גדל והולך: מתברר שהשתלטותה הכתה שורשים כה עמוקים, עד כי גם כשנטבעות מלים חלופיות בעברית, הן נותרות בבואת מראה של האנגלית.

"גם מושג עברי הוא לפעמים רק עברי לכאורה", אומרת המזכירה המדעית של האקדמיה ללשון, רונית גדיש. היא מדגימה זאת באמצעות המושג "Ecological Niche" שתורגם לעברית כ"גומחה אקולוגית". גומחה היא חידוש יפה מאוד, אומרת גדיש, אך המונח כולו הוא תרגום אחד-לאחד מאנגלית. דוגמה לתרגום שאינו כפוף לאנגלית היא "חבר דיון", שהציעה האקדמיה במקום המלה "פאנל".

התופעה הזאת מתרחשת אפילו במלים שממציאה או מאמצת האקדמיה ללשון. לאקדמיה ועדות לעניינים מקצועיים (כך למשל, ישנן ועדות לרפואה, פילוסופיה, בנקאות וכספים). "זה מאוד תלוי באנשים שישבו בוועדה שדנה בעניין", אומרת גדיש. "אם הם היו אנשי עברית ואנשי שפה, או טכנאים שיצרו בבואה של האנגלית בלי מחשבה על השורש העברי ההולם".

נשיא האקדמיה ללשון, הפרופ' משה בר אשר, מציע דוגמה אחרת. בעבר, על שאלה שלא נמצא לה פתרון אמרו "שאלה סתומה". היום אומרים "נשאר את השאלה פתוחה". זהו תרגום מאנגלית ל"Open Question". ההשתלטות המואצת של האנגלית היא "סכנה גדולה לעברית", אומר פרופ' בר אשר. "אנחנו משתדלים לעמוד על המשמר", הוא אומר, אבל מצד שני, שפה היא דבר דינמי בעל חיים משל עצמו, ואין ברצוננו לכפות חידושים בעברית.

גם המלה גיבוי היא תרגום ישיר של המלה "Backing" באנגלית (למשל, גיבוי קבצים במחשב), למרות שהשורש כלל אינו מתאים. זאת מכיוון שבעברית "לא נותנים גב", אלא תומכים. המונח שהציעה האקדמיה היה "תימוכין". הבעיה היא, אומרת גדיש, שגם כשאנו מדברים עברית, יותר ויותר אנו "יוצקים את המונחים בדמות המחשבה של האנגלית, ואף על פי שאת מרגישה בעברית - את הולכת עם אנגלית".

העברית הוקמה לתחייה לאחר שלא הייתה בשימוש מאות שנים. אך כעת, אומרים מומחים, הגלובליזציה והמוחלטות של השפה האנגלית מאיימות עליה. "השאלה הגדולה", אומרת גדיש, "היא האם העולם הולך להיות שפה אחת. לאו דווקא במובן שכולם ידברו אנגלית, אלא שכולם יחשבו אנגלית".

העברית תמיד אימצה מלים זרות. לפחות 400 מתוך כ-8,000 המלים במילון המקרא הן זרות. מקורן בשפות מצריות, אכדיות ואחרות. גם בלשון חז"ל יש שיעור גבוה של מלים לטיניות, בבליות וארמיות. האנגלית עצמה היא אחת השפות האקלקטיות ביותר, שלקטו מלים רבות משפות זרות.

ואולם, הפעם מדובר בתופעה שונה: ההיקף נרחב יותר, השינוי עמוק יותר ואינו כולל רק מונחים שאומצו מהאנגלית, אלא משקף גם אימוץ דפוסי חשיבה של אנגלית. בנוסף, בעוד שבעבר שאבה העברית ממגוון מקורות, היום המקור הוא יחיד - אנגלית. התופעה הזאת היא עולמית.

לפי אונסק"ו, ארגון האו"ם העוסק בחינוך, במדע ובתרבות, הדומיננטיות של האנגלית (ובמידה פחותה גם של שפות קולוניאליות אחרות כמו למשל ספרדית ופורטוגזית) תרמה לכך שכיום יותר ממחצית מכ-6,000 השפות הקיימות ברחבי העולם נמצאות בסכנת הכחדה.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

מצד אחד, אומרת גדיש, זה נוח. "מאוד נוח למתרגם, למשל, כאשר מגיע מוצר חדש והוא צריך לכתוב את דף ההוראות בעברית, שתהיה לכל מלה באנגלית מלה בעברית".

מצד שני, היא אומרת, "מה שהולך לאיבוד במצב זה הוא הייחוד התרבותי והתפישתי שבא לידי ביטוי בהבחנות של השפה".

לפני כמה שנים החליטה האקדמיה ללשון עברית לאמץ את המלה "יושרה" כתחליף למושג האנגלי "אינטגרטיבי" - למורת רוחם של חלק מחברי האקדמיה.

"בעברית לא היינו אומרים יושרה", אומרת גדיש, "יש לנו כבר ממזמן הרבה מלים אחרות דומות, למשל: בר לבב, צדיק, ישר, תום לב, פיו ולבו שווים. האם העברית צריכה את היושרה? האם צריך להמציא מלה חדשה כי באנגלית יש 'אינטגרטיבי'?"

לדברי גדיש, זו דוגמה לאופן שבו אנו נשטפים בחלוקה של עולם האבחנות האנגלי, ומשתמשים במלים עבריות כבבואה של האנגלית; כיצד האוצר התרבותי והתפישתי הייחודי המגולם בכל שפה נדחק על ידי שפה אחרת.

מלים עבריות כבבואה של אנגלית מרחיקות את העברית, אומר פרופ' בר אשר, אבל הוא רואה "סכנה יותר גדולה לעברית ב'עשה עלייה' מאשר מלים כמו 'פרוטקציה'.

"פרוטקציה היא מלה שתעמוד בזרותה; עשה עלייה, לעומת זאת, היא גרסה עברית משובשת ל" Made Aliya". היום, אומר בר אשר, "אדם גם 'לקח תמונה' (Took a Picture), ובדרך לפה שמעתי על אנשים שהלכו לקחת מקלחת".

הכותבת היא כתבת הארץ לענייני אקדמיה

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

לא צריך עברית כדי ללמוד באוניברסיטה העברית

ג'ודי מלץ, הארץ, 12.8.2012

אוניברסיטאות ישראליות מציעות מספר גדול והולך של תכניות לימוד לתואר שני באנגלית ליהודים וללא יהודים. לדבריהן, הסיבה היא לא כסף

אתם חושבים ללכת ללמוד לתואר שני בישראל, אך חוששים שהעברית שלכם לא מספיק טובה? זו כבר לא בעיה. בהתאם לדגל הבינלאומיות, מלת הקסמים באקדמיה הגלובלית, אוניברסיטאות ישראליות מציעות עוד ועוד תכניות באנגלית בלבד לתואר שני ומעלה שמטרתן למשוך סטודנטים מחו"ל. ותוכניות נוספות נמצאות בתכנון.

השנה פתחה אוניברסיטת תל אביב חמש תכניות באנגלית לתואר שני בארכיאולוגיה, ניהול מצבי חירום ומצבי אסון, לימודי הסביבה, לימודי היהדות ולימוד מדעי המדינה הבין-תחומיים בפעולה: מנהיגות, תקשורת ובחירות. תכנית נוספת על מגמות ומאפייני הגירה מתוכננת להיפתח בסתיו. אוניברסיטת חיפה החלה לא מכבר בתוכניות באנגלית לתואר שני בלימודי ניהול שלום ועימותים, בלימודי השואה, בתרפיה אמנותית, בחוקי פטנטים ובתרבויות עמים השוכנים לחופי ימים. האוניברסיטה העברית בירושלים פתחה השנה תכניות לתואר שני בלימודי פיתוח קהילתי גלובלי, המאפשרת הכשרה מעשית בקהילות עניות ברחבי העולם, ולתואר שני במשפטים, בתחום זכויות האדם והחוק הבינלאומי.

ואלה הן רק דוגמאות. "העולם הוא כפר גלובלי, וגם החינוך הגבוה נעשה גלובלי", אומר חנן אלכסנדר, מנהל בית הספר הבינלאומי באוניברסיטת חיפה. "זה אחד הדברים שעושות היום אוניברסיטאות מחקר מהשורה הראשונה, וזה לא מקרה שכולנו הגענו לאותה מסקנה".

כללית, אלה תכניות שנמשכות שנה אחת בשלושה סמסטרים - סתיו, אביב וקיץ, ואינן דורשות הכנת תזה. סטודנטים הרוצים לכתוב תזה, יכולים להישאר סמסטר נוסף או לכתוב את התזה שלהם בבית בפיקוח אקדמי מוסמך. המגמה הכללית היא התמקדות בתחומי לימוד שבהם יש לישראל יתרון מיוחד (ארכיאולוגיה, לימוד השואה ולימוד התנ"ך, למשל), או שבהם רכשה מומחיות מיוחדת (ניהול מצבי אסון ומצבי משבר ולימוד מגמות ומאפייני הגירה, למשל). תוכנית חדשה לתואר שני בלימוד מצבי משבר וטראומה, שנפתחה לפני שנתיים באוניברסיטת תל אביב, מזמינה סטודנטים מכל העולם "ללמוד במעבדה חיה, לחקור וליישם התמודדות עם לחצים, משבר וטראומה", כפי שמצוין באתר האינטרנט שלה, ובמקביל, "ליהנות מהחיים החברתיים והתרבותיים התוססים של תל אביב".

בניגוד לתוכניות מסורתיות יותר ללימוד תואר ראשון בחו"ל, התוכניות החדשות האלה לא נועדו לסטודנטים יהודים בהכרח. רבות מהן מושכות סטודנטים מאסיה ומאפריקה.

המחירים שונים. משכר לימוד של 8,900 דולר לשנת לימוד באוניברסיטת חיפה ועד 15,000-32,000 דולר באוניברסיטת תל אביב (תכנית התואר השני הבינלאומי במנהל עסקים היא בקצה העליון של טבלת המחירים). לסטודנטים הבאים מארה"ב, שבה לימודים לתואר שני יכולים לעלות 20,000-50,000 דולר זה עדיין יכול להיחשב מחיר מציאה, אך לסטודנטים ממדינות באירופה, שבהן החינוך הגבוה הוא לעתים קרובות חינם או מסובסד, המחיר אינו אטרקטיבי במיוחד.

רקטור האוניברסיטה העברית, פרופסור שרה סטרומזה, אומרת שהתוכניות האלה לא נועדו לחלץ את מוסדות ההשכלה הגבוהה של ישראל מבעיותיהם הכספיות. "כרגע, העיקר איננו ההכנסות, אם כי עם הזמן הן עשויות להיות רווחיות, וברור שלא תהיה לנו התנגדות לכך", היא אומרת. לדבריה, המטרה היא לקשור קשרים עם הדור הבא של בכירי האקדמאים בעולם. "אנחנו רוצים סטודנטים מייל, מפרנסטון ומסורבון, סטודנטים טובים שיהיו חוקרים גדולים בעתיד. אנחנו רוצים לקשור איתם קשרים כבר עכשיו".

אוניברסיטת בן גוריון הייתה חלוצה בתכנית ללימודי ישראל באנגלית, שתתחיל רשמית בשנת הלימודים 2012/13. פרופסור אריאל פלדשטיין, המזכיר האקדמי של האוניברסיטה, אומר שהגדלת מספרן של תכניות כאלה בשפה האנגלית נמצאת בראש סדר העדיפויות של האוניברסיטה. במרכז הבינתחומי בהרצליה, שהיה החלוץ בישראל בפיתוח החינוך הגבוה בשפה האנגלית (בעיקר סטודנטים לתואר שני), רשומים כיום 1,400 סטודנטים מ-86 מדינות בתוכניות שלו באנגלית. התוספת הנוכחית לתוכניות אלה היא התמחות במנהיגות עסקית גלובלית.

בתחילת השנה הביעה האקדמיה ללשון העברית חששות כבדים מהשימוש הגובר בשפה האנגלית בעולם האקדמי הישראלי, ודרשה משר החינוך גזעון סער לנקוט פעולה נגד מגמה זו. באוניברסיטת תל אביב מתנהלות בימים אלה 11 תכניות באנגלית לתואר שני, שבהן רשומים 300 סטודנטים, בעיקר מצפון אמריקה אך גם מאירופה, ובמספר גדול והולך מאסיה, אומרת מורין אדירי, מנהלת בית הספר הבינלאומי של האוניברסיטה. "אני חושבת שנוכל להכפיל את המספר הזה בתוך חמש שנים".

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

בנוסף לתוכניות באנגלית לתואר שני, אוניברסיטת תל אביב תפתח בשנת הלימודים הבאה תכנית ללמוד באנגלית שלוש שנים לתואר ראשון במדעי הרוח, ובשנה הבאה תכנית ללמוד באנגלית ארבע שנים לתואר ראשון בהנדסה.

לדברי אדירי, הערך המוסף של התכניות האלה הוא שהן מסייעות ליצור שגרירים לישראל בכל רחבי העולם. "אנחנו צריכים להיזהר בדברינו בנושא הזה, כי אנחנו לא מכשירים כאן שגרירים, אבל אין ספק שזו דרך לפתוח בפניהם את ישראל". אלכסנדר מאוניברסיטת חיפה מסכים אתה. "אין ספק שאנחנו מתקשים להסביר את עצמנו בחו"ל, בעיקר בקמפוסים של אוניברסיטאות", הוא מציין. "זו הזדמנות להביא לכאן את הסטודנטים האלה בלי לספר להם סיפור כלשהו. הם פשוט לומדים להכיר את ישראל ולהסיק מסקנות בעצמם".

מלחמת האקדמיה העברית בשפה האנגלית

רויטל חובל, הארץ, 12.10.2012

קשה לתאר אבסורד גדול יותר: כנס של אגודה בינלאומית ללימודי ישראל התנהל כולו באנגלית, לא בעברית. כעת, אחרי סיומו, התפתחה מלחמת שפות שלא מביישת את קודמתה, זו שנוהלה לפני כמעט מאה שנה

תשעים ותשע שנה לאחר המלחמה הסוערת על שפת ההוראה בטכניון, שבה הוכרע כי ילמדו בעברית, לא בגרמנית, הוויכוח ההיסטורי חוזר לאקדמיה, הפעם בין עברית לאנגלית. המאבק שהכריח את יהודי גרמניה שחיו בישראל לחרוק שיניים וללמוד עברית מתנהל היום בעולם האקדמי, במקום שבו יותר ויותר הרצאות מתנהלות באנגלית והמלים הלועזיות הן ברירת המחדל. התופעה לא קורית רק בגלובליזציה של ההשכלה הגבוהה בישראל. יש המכנים אותה הדרת העברית.

בחודש יוני נאם הסופר סמי מיכאל [נאום נגד הגזענות בישראל](#), בכנס האגודה הבינלאומית ללימודי ישראל (AIS) שהתקיים באוניברסיטת חיפה. האגודה נוסדה לפני 26 שנה בארצות הברית כארגון בינלאומי והיא מקיימת מדי שנה כנס בתוכני החברה הישראלית. אחת לשלוש שנים הכנס מתקיים בישראל.

מאחורי הקלעים, מתברר, התנהל מאבק ער באיזו שפה ינאם מיכאל. האגודה התעקשה על אנגלית. עשרה ימים לפני הכנס השתכנעו באגודה שמיכאל ידבר בעברית והסכימו לתרגום סימולטני לאנגלית אך רוב מעגלי השיח וההרצאות באותו כנס התנהלו באנגלית. בשבוע שעבר אחד המשתתפים בכנס אזור אומץ והצית בין חברי האגודה ומשתתפי הכנס דיון סוער שנמשך כבר שבוע שלם.

"אחרי הכנס נפגשתי עם לא מעט מחברי האגודה", כתב פרופ' יוסי גולדשטיין, מומחה לתולדות הציונות ומדינת ישראל שמרצה במרכז האוניברסיטאי אריאל, לוועד המנהל של האגודה שבראשו עומד פרופ' גד ברזילי, דיקן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה. "אחד הנושאים שעלו בשיחות החולין היה שפת ההרצאות. ליתר דיוק, 'מבטא' המרצים. השאלה שנשאלה באותו הקשר, לרוב בהיבטו המלגלג, היתה מדוע ההרצאות בכנס השנתי נישאות בשפה האנגלית בלבד. מששאלתי את הוותיקים מבין החברים-המתלוננים-בסתר, מדוע אינם מעלים את הנושא, בפומבי ובפרהסיא, ענו לי פחות או יותר בתשובה כוללת, שהם חוששים מהדימוי ה'פרובינציאלי' שייווצר בקרב בעלי השררה", כתב.

בשיחה עם "הארץ" אמר גולדשטיין ש"לא אכפת לי שירצו באנגלית, אבל אני נגד הכפייה של השפה. נוצר מצב הפוך, שישראלים מרצים באנגלית על מקורות העברית. אם אתה איש מדע, ביולוג, אז אין לך ברירה, אבל אם שפתך עברית ואתה הולך להרצות על מה שאתה חוקר באנגלית, יש פה משהו מבלבל".

כמה מתומכי האנגלית השיבו לגולדשטיין, בהם ברזילי, שהסביר כי "הסיבה המרכזית מדוע שפת הדיונים היא באנגלית היא שזהו ארגון בינלאומי שרבים מחבריו וחברותיו אינם ישראלים ויש גם לא מעטים שהעברית שלהם אינה מספיק טובה כדי לנהל דיונים אקדמיים בעברית".

לדבריו, "זה ארגון שהוקם על ידי אמריקאים ולא על ידי ישראלים ובעולם האקדמי הבינלאומי מדברים אנגלית. מה זאת השטות הזאת לדבר רק בעברית? זה קשקוש. אין שום ארגון בינלאומי בעולם שמתנהג כך. צריך לדון בשאלה שיוסי גולדשטיין העלה, אבל הוא לא חבר הנהלה. יש חבר הנהלה אחד שחושב שצריך לתת יותר נפח לעברית ואני חולק על דעתו. אם זה יקרה, הארגון ייהרס תוך שבועיים. זה מה שהמדע הישראלי רוצה, שיתייחסו אלינו כמו אל אלבנה?".

חוקר טוב

הכנס בחיפה חשף שני סודות שעד כה לא נטו לדבר עליהם: האחד הוא, שחוקרי התרבות העברית לא שולטים בעברית כמו שהם מציגים והשני, חוסר הכבוד של האקדמיה הישראלית לשפה העברית. "התמיכה באנגלית לא רק פוגעת בעברית ומערערת על מעמדה כשפת המחקר של לימודי ישראל, היא גם נותנת רוח גבית לכל אלה שסבורים שאם אתה מפרסם באנגלית אתה חוקר טוב יותר", כתב פרופ' גור אלרואי, ראש בית הספר להיסטוריה באוניברסיטת חיפה וחבר באגודה. "באופן אישי אני די מתבייש בטיעונים של חלק מהחוקרים שהועלו כאן. הבינלאומיות של האגודה לא תפגע אם הכנסים בארץ יהיו דו-לשוניים. בדרישה לקיים את הכנסים בעברית אין שום אגידה פוליטית.

"אחת ממטרות האגודה היא להשפיע על השיח הציבורי ואם שפת הכנס בארץ היא באנגלית, זה לא משרת את המטרה, להפך, זה מביא לניכור ולהתנשאות. לא אחת בכנסים המתקיימים בארץ, יש מושבים שבהם כל הדוברים ישראלים, הנוכחים באולם ישראלים, ובכל זאת מדברים אנגלית. זה מאולץ, לא טבעי ואפילו פתטי".

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

פרופ' זהר שביט, ראש התוכנית לתואר השני במחקר תרבות הילד והנוער בבית הספר למדעי התרבות באוניברסיטת תל אביב, הוזמנה להשתתף בדיון המרכזי בכנס בחיפה, אך היא התנתה את הסכמתה בכך שההרצאה תהיה בעברית. היא עצמה אינה חברה באגודה מפני שהעברית מודרת ממנה. לדבריה, "אין היגיון בכך שארגון אקדמי, העוסק בלימודי ישראל ושחוקריו אמורים לדעת עברית כתנאי סף, ידיר את העברית. זה נראה לי כל כך מובן מאלי, שאני בכלל לא מבינה איך אפשר לנהל על זה ויכוח".

שביט אומרת שבאגודות דומות, לחקר התרבות הגרמנית או הצרפתית, מובן מאלי שיש אפשרות להרצות בלשונות האלה. "אני מבינה שיתכן שידיעת עברית פסיבית של חוקר מקשה עליו להרצות בעברית, אבל צריך לכל הפחות לאפשר את הדיון בשתי השפות, כך שהאנגלית לא תהיה האפשרות היחידה בדיונים האלה", היא אומרת. "נודע לי שהציעו שיהיה בכנס בחיפה תרגום סימולטני, אבל החוקרים האמריקאים דחו את ההצעה כי הם גם מבינים שלהודות קבל עם ועדה שאינם יודעים עברית, זאת לא בדיוק תעודת כבוד אקדמית".

עניין של כבוד

את הרצאתה פתחה שביט במשפט בגרמנית. הקהל אמנם הופתע, אך היא הזכירה לנוכחים שאלמלא מלחמת השפות שהתנהלה לפני מאה שנה, ייתכן שהגרמנית הייתה הופכת לשפה הרשמית של מדינת ישראל. "בסופו של דבר מלחמת השפות הוכרעה ואנשים שילמו על כך לא אחת מחיר כבד, מפני שנקרעו מלשון המקור שלהם ומתרבותם. יש עדויות קורעות לב על אנשים שחרקו שיניים כדי לדבר עברית, ועכשיו אנחנו באים ובקלות דעת כזאת משמיטים את ההישג הזה מתחת ידינו. מי אם לא אנו יגן על התרבות שלנו כתרבות קטנה?".

לדברי שביט, מאחורי הוויכוח מסתתר דיון עמוק שחורג מהשאלה הטכנית לכאורה, של ידיעת השפה העברית במחקר ההיסטוריה של מדינת ישראל ותרבותה. "אנו סובלים מחוסר כבוד לעצמנו", היא אומרת. "באקדמיה בישראל קיים נוהג בזוי לכבד כל פרסום שלא בעברית ולזלזל בפרסומים בעברית. האבסורד הוא שמאמר בכתב עת נידח בעולם ייחשב יותר מאשר מאמר שהתקבל לפרסום בכתב עת ישראלי מכובד. בעבר אף פנו אלי מהטכניון ושאלו אותי אם כתב העת קתדרה – כתב העת החשוב ביותר בלימודי ארץ ישראל – מכובד מספיק. לא ידעתי אם לצחוק או לבכות.

"אין לי ספק שהאחריות לכך מוטלת על כתפינו. במקום להגן על השפה העברית ועל תרבותה, אנחנו מתבטלים בפני שפות זרות ותרבויות זרות. אני מתקשה להבין את החשש מהדרת החוקרים האמריקאים. הרי גם פרופ' ברזילי טוען שהם יודעים עברית, אז מה הבעיה להרצות בעברית בפניהם? הטענה בדבר הבינלאומיות של הארגון ושל השפה היא טענה פתטית ופרובינציאלית. יש לי ביטחון מלא שכל חבר סגל מסוגל להרצות באנגלית, אבל לצערי אני נתקלת יותר ויותר בחברי סגל שמתקשים לכתוב ולהרצות בעברית, מן הסיבה הפשוטה שאין להם די הזדמנויות להתנסות בכך. להערכתי, זה נובע ממה שאני מכנה ההעדפה הישראלית אפריורית לתוצרת חוץ, וזה כבר נושא לדיון נפרד שבמרכזו עומדת השאלה של מידת המחויבות של האקדמיה הישראלית לתרבות ולשפה העבריות".

שביט המוכרת כאשת שמאל קובעת: "אני סבורה שלאנשי הסגל האקדמי צריכה להיות מעבר למחויבות המקצועית לעברית, גם מחויבות לאומית אליה".

מה קרה לנו? מדוע הפנינו גב לעברית?

נטלי אקון, אתר ההתנדבות בישראל 17.7.2013

"ככל שעולמי הוקף עוד ועוד עברית עיניי נפקחו וכאב עמוק אחז בי. לא זו בלבד שאין מעניקים כבוד לשפה העברית במדינת ישראל אלא גם שרוב הישראלים מתייחסים אליה בזילות רבה". נטלי אקון, עולה חדשה לשעבר, מלינה על היחס שלנו לשפה ומספרת על המיזם שהקימה - המרכז העולמי לקידום העברית

אני עולה ותיקה ושפת אמי צרפתית. לפני שנה ייסדתי את המרכז העולמי לקידום העברית כדי להרים את קרנה של השפה העברית בישראל. אבל נשאר לרגע קט את המרכז, וניסע ליבשת אפריקה, למרוקו, שבה התחיל המסע שלי. שם נולדתי ושם התחנכתי על ברכי תרבויות שונות: צרפתית, עברית וערבית.

בגיל 17, כמו רוב הנוער המרוקאי, חוויתי את ה"לך לך" שלי. עזבתי את ארצי, את מולדתי ואת בית אבי ונסעתי לצרפת, לפריז, כדי ללמוד לימודי אופטיקה. ואז הגיעה נקודת המפנה בחיי. הרב סירט, לשעבר הרב הראשי של צרפת, הציע לי הצעה שנראתה לי בתקופה זו לא מציאותית בעליל: ללמוד לשון עברית. לרגע חשבתי שהוא מתלוצץ... אבל החלטתי להיענות בחיוב להצעתו.

ה"חידק" דבק בי

מהר מאוד נקשרתי קשר הדוק לעברית, לרבדיה השונים ולמכמניה. ה"חידק" דבק בי והחלטתי ללמוד תואר ראשון, תואר שני, תואר שלישי וגם תעודת הוראה בלשון עברית. כשעליתי ארצה לפני חמש עשרה שנה - נשואה ואם לשניים - והחלטתי לכתוב עבודת דוקטור באוניברסיטה העברית, שמעתי קריאות מסוג "השתגעתי?!", "זו לא שפת אם שלך!". ידעתי גם ידעתי שזו לא שפת אמי ושהייתי עולה חדשה, אבל העברית הייתה באמת "סם חיים".

הרצון העז נתן לי כנפיים להתעלות על הקשיים. אחרי שנים רבות של עבודה מאומצת, שבהן הצטרפו קבלי המחקר לקבלי העלייה ארצה, עבודת הדוקטור יצאה לאוויר העולם והיא אושרה בסנט האוניברסיטה העברית. ואז הגיע הרגע לו חיכיתי וציפיתי: השעה 7:00 בבוקר, צלצול לא שגרתי וקול ברקע: "את מעוניינת לעבוד באקדמיה ללשון העברית?" אי אפשר לתאר את גודל ההתרגשות. החלום התגשם! לימים השתלבתי גם בחוג ללשון העברית במכללת 'אפרתה' בירושלים, ובה אני מכשירה מורים ללשון לעתיד.

ואולם ככל שעולמי הוקף עוד ועוד עברית עיניי נפקחו וכאב עמוק אחז בי. לא זו בלבד שאין מעניקים כבוד לשפה העברית במדינת ישראל אלא גם שרוב הישראלים מתייחסים אליה בזילות רבה. האנגלית הפכה לשפה היוקרתית בשלטי חנויות, בקבלה למשרות בכירות וגם באוניברסיטה.

מה קרה לנו? מדוע הפנינו גב לעברית? שאלות אלה טרדו את מנוחתי כי נפשי קשורה בנפשה. מרגע זה לא הרפיתי. התרבות הצרפתית שעליה גדלתי שימשה אותי מנוף לעשייה נמרצת למען העברית. קיימתי "מרתון" פגישות עם גורמים בכירים: יו"ר המזכירות הפדגוגית, מנכ"ל משרד החינוך, חברי כנסת, נשיא המדינה לשעבר וגם דיון בוועדת החינוך והתרבות בכנסת.

לשפה תפקיד חשוב בשיח בין בני האדם

ואז קרה מה שקרה. בני הבכור יבניאל שהיה בכיתה יא ביקש להרחיב את מספר יחידות הלימוד בבגרות בלשון, והוא נענה בשלילה! לא ידעתי!! במדינת ישראל התלמיד חייב להסתפק ב-2 יח"ל במקצוע הלשון בעוד שבשפות האחרות כמו אנגלית או רוסית - הוא רשאי להרחיב את מספר היחידות עד ל-5 יח"ל. היכן הצדק הלשוני?

בימים אלו גמלה בלבי ההחלטה לאגד את חובבי העברית ולפעול יחד למענה. הקמתי את המרכז העולמי לקידום העברית. מהר מאוד הצטרפו אליי 50 מתנדבים, ביניהם יהורם גאון, ד"ר צבי צמרת, עו"ד ד"ר אביעד הכהן, ואנשי תקשורת רבים. החזון הוא להוביל יחד שינוי תודעתי בתפיסת השפה העברית במוסדות החינוך בפרט ובמדינת ישראל בכלל.

הרי לשפה תפקיד חשוב בשיח בין בני האדם, היא גורם הכרחי בבניית הזהות האישית והתרבותית והיא כלי חיוני לפיתוח החשיבה. לפיכך המרכז שואף להציב את העברית במקום הראוי לה במערכת החינוך, במכללות להוראה, באוניברסיטאות, בתקשורת ובחוק. מענה קָלִי (הוליסטי) הוא הפתרון להגשמת החזון!

הכותבת ד"ר נטלי אקון, היא יושבת ראש [המרכז העולמי לקידום העברית](#)

עברי, דבר עברית

נטלי אקון, הארץ, 11.3.11

מצב העברית בת ימינו עמד באחרונה במוקד דיון שהתנהל בעיקר בכלי התקשורת. יש הטוענים, שהעברית המשמשת ברחוב, ה"קלוקלת" וה"משובשת", מאפיינת התפתחות טבעית של שפה מדוברת ואין לשום גוף זכות כלשהי להתערב בה ולכוון אותה.

לפי טענה זו, על חוקרי העברית בת זמננו לתאר את שיבושי השפה כחלק בלתי נפרד מהמערכת: הצורות נתתי, הלביש ומפיל מאפיינות את הצורות הגבוהות, ואילו חברותיהן נתנתי, הלביש ומפיל הן הצורות הרגילות. לפי דעה זו, הדובר הילידי הוא הקובע את הצורה הנכונה.

עם זאת יש טוענים, שהשפה העברית בת ימינו מוצפת בשגיאות ועלינו לחנך את הציבור לדבר באופן נכון ולהביע את עצמו בצורה תקינה. ידיעה שפורסמה ב"מעריב" ב-24 בינואר, ולפיה ראש הממשלה בכבודו ובעצמו נרתם למשימת תיקון הלשון, משקפת יפה את המגמה האחרת: "הוא (בנימין נתניהו) מקפיד על עברית תקינה, נוזף בשרים על שיבושי לשון ופוסל נאומים בגלל טעויות... זו אינה הגזמה לחנך את ילדינו לדעת ולדבר עברית נכונה".

אין זו הפעם הראשונה שבה ראש ממשלת ישראל נאבק למען העברית. ידוע המאבק העקשני של דוד בן-גוריון להעמדת מינוח עברי בתחום הצבא, להחלפת שמות משפחה לועזיים בשמות עבריים ולמתן שמות עבריים למקומות גיאוגרפיים. אבל נשאלת השאלה: האם נכון להתמקד בתסמינים של התופעה במקום לטפל במהותה? כל טיפול כזה דורש בחינה מחודשת של טיב החינוך שמקבל הדור הצעיר.

אכן, אנו מחויבים לחנך את ילדינו לדבר עברית נכונה. ואולם חשוב יותר לחנך אותם לכבד את העברית, להעריך את אוצרותיה ולהוקיר את שפת אמם. מערכת החינוך בישראל והמוסדות להשכלה גבוהה, האמורים לטפח את העברית ולשוות לה תדמית יוקרתית, אינם עומדים במבחן. במערכת החינוך בישראל הילדים לומדים להעריך את האנגלית ולהשקיע בה מאמצים רבים. לעומת זאת, העברית נדחקת אל השוליים. בשל כך החיבור בין הישראלים לשפת התרבות שלהם, על רבדיה השונים, הלך ונעלם.

ראש הממשלה יודע בוודאי, שתלמיד בישראל יכול לגשת לבחינת בגרות בלשון בהיקף של שתי יחידות לימוד בלבד, ואילו באנגלית הוא יכול לגשת לבגרות בהיקף של שלוש, ארבע או חמש יחידות לימוד. כל עוד מצב זה נמשך, המסר שאנו מעבירים לילדינו ברור: אנגלית חשובה מעברית.

יש מערכות חינוך היודעות להעריך את שפת האם בארצן כשפת תרבות. בצרפת, לדוגמה, מספר יחידות הלימוד במקצוע הצרפתית גדול תמיד ממספרן בשפה לועזית. תלמידי צרפת אף מתבקשים להוכיח את שליטתם בצרפתית בבחינה בעל פה, והיקף שעות הלימוד של מקצוע זה הוא חמש שעות שבועיות. בישראל לומדים לשון עברית שעתיים-שלוש שעות בשבוע בלבד. חוסר ההערכה לשפת האם גובר במוסדות להשכלה גבוהה, שבהם תכניות שלמות וכנסים מדעיים מתנהלים על באנגלית בלבד. אין להעלים עין מן העובדה, שמוסדות אלה מעודדים מרצים לכתוב ולהרצות באנגלית.

מעמד העברית בישראל התרופף במשך השנים, ועלינו מוטלת האחריות להחזיר לשפה את כבודה ולהעניק לה מקום ראוי בדרגי החינוך השונים. בעידן הגלובלי, שבו האנגלית צוברת תאוצה, עלינו לעשות מעשה בר-קיימא למען מעמד העברית, שמא תהיה הפגיעה בלתי הפיכה.

רק הצעת חוק, שתשמור על מעמד העברית במערכת החינוך ובמוסדות להשכלה גבוהה, כך שתזכה למעמד השווה לפחות למעמד של השפות הזרות בכלל ושל האנגלית בפרט, תוכל להגן על היוקרה של העברית ולאפשר לבנות דור חדש שיידע להוקיר את השפה כחלק מזהותו הלאומית, הציונית והתרבותית. הצעה זו באה לתקן חסר בחוק בדבר מעמד העברית, בלי לפגוע בדידתנו האנגלית.

שיקום העברית יתאפשר לא רק על ידי ריפוי התסמינים, אלא יותר מכל על ידי ריפוי המהות. רק שינוי התפישה של מערכת החינוך ושל המדינה כולה ביחס לעברית ייצור מהפך בקרב הדור הצעיר בתחום זה.

כדאי להיזכר בתשובה של בן-גוריון לקונגרס העולמי לתרבות יידיש, שביקש להעניק זכויות לשפה זו: "חוששני שאין אתם תופסים את כל היקפה ועומקה של המהפכה ההיסטורית שמתחוללת כאן. העברית היא המלט התרבותי, כשם שהארץ היא המלט החומרי, והעצמאות - המלט המדיני לאומה היהודית המתחדשת" (נתן אפרתי, "העברית בראי המדינה").

המשולש "עם, ארץ ושפה" התפרק בדורנו מאחר שהעברית איבדה את ערכה הלאומי והתרבותי. לנו המשימה להחזיר עטרה ליושנה.

ד"ר אקון, שעלתה לארץ מצרפת ב-1997, היא חוקרת בתחום הלשון העברית

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

עברי, למד עברית

נטלי אקנו, הארץ, 2.7.2013

בימי קום המדינה קנתה לה העברית מעמד עליון שהושגת על עקרונות לאומיים. מעמד זה כונן הודות לזיהויה עם התנועה הציונית, המסמלת את שיבת היהודים לארץ הקודש ובניית אומה עצמאית, ששפתה היחידה היא שפת הקודש. גישה זו, שדחקה את הוראת השפות המורשות בבתי הספר, נתקלה בחומת התנגדות בשלהי המאה העשרים. חוקרים יצאו נגד הגישה "עם אחד, שפה אחת" והדגישו את התועלת שברכישת שפות נוספות.

מאז נקטה מערכת החינוך מדיניות פתוחה יותר לרב-לשוניות, והיום השפות המורשות – כגון רוסית, יידיש ואמהרית – נלמדות בבתי הספר כמקצועות רשות בהיקף של עד 5 יחידות לימוד. לשפה האנגלית מעמד שונה במערכת – לא זו בלבד שהיא נלמדת כמקצוע חובה (עד 5 יח"ל), אלא שהיא זוכה במעמד רם ויוקרתי בחברה הישראלית בכלל, בהיותה שפה הכרחית ללימודים באוניברסיטה ולקבלת משרות בכירות. היום, אומר איש החינוך ד"ר צבי צמרת, "העברית כלל וכלל איננה מחייבת... לא בשמות מוסדות ולא בשמות חברות. לא במערכת התרבותית ולא במערכת הציבורית. אין יותר נורמה חברתית של דיבור עברי ושל כיתוב עברי. מהכול עברית, עברנו ל'אללה ביי', ל'אריקיי', ל'סי יו' ("האומה", תשע"ג).

אין תמה אפוא שהתלמידים התקשו להבין את המלה "אתגר" בשאלון הבגרות בהיסטוריה השנה. ואין פלא שמורה להיסטוריה צוטט בכלי התקשורת כאומר שהניסוח של אותו השאלון היה "מאוד בעייתי". הפרשה הזאת חושפת בעיה הן בהבנת הנקרא אצל התלמידים והן בניסוח השאלות. אין זו הפעם הראשונה. כל שנה בתקופת מבחני הבגרות צצות תלונות דומות. מה הגורם העיקרי לכך? האם יש להציע פתרונות נקודתיים – כגון הורדת רמת הבחינה במועד ב' או העלאת הציון – או שמא עלינו לתת מענה כללי (הוליסטי), השואף להציע פתרון בריקיימה לקשיים בהבנה ובהבעה בדורנו?

נראה שהגורם המרכזי לבעיה המתוארת הוא המעמד הנמוך של מקצוע הלשון, ובעקבותיו היחס השלילי למקצוע בקרב בני הנוער. אין "צדק לשוני" בכך שמקצוע הלשון נלמד בהיקף של 2 יח"ל בלבד. זאת ועוד, העדר טיפוח תודעה לשונית אצל התלמיד ולפיה לשפה העברית תפקיד עליון במערכת פוגע לא רק במקצוע הלשון אלא אף בכלל המקצועות.

הרי במדינה שבה שפת ההוראה היא עברית מקצוע הלשון מתפקד כמקצועאם כי הוא מזין את כל המקצועות. ואין צריך לומר שגם החשיפה לחיוניות השפה לוקה בחסר. לשפה תפקיד חשוב בבניית זהות התלמיד. צורת התבטאותו מאפיינת את דרך חשיבתו, את השכלתו, והיא קובעת את מעמדו בחברה. כך אמרה לי מרכזת תנועת נוער לאחר שנחשפה לחשיבות העברית: "וואלה! אף אחד לא אמר לנו את זה!". אגב, השימוש במלה "וואלה" מבורך. הרי הוא מחבר את בני הנוער לשפתם. עם זאת, נחוץ להעצים את מודעות התלמידים להכרחיות הלשון לניסוח נהיר במתמטיקה ולהבנת השאלה במבחן בהיסטוריה.

עברנו מחד-לשוניות – שהובילה לעתים לכפייה – לרב-לשוניות שהצמיחה חברה שבה אין חוק ואין דיין: כלום עלינו לקבל את תפוצת האנגלית על חשבון תבוסת העברית? דומני שהמציאות דורשת חשיבה מחודשת ביחס למדיניות הלשונית שיש לנקוט במדינת ישראל בכלל ובמערכת החינוך בפרט. מבט לצרפת עשוי לזרוק אור על הסוגיה.

באחרונה, פרץ ויכוח בצרפת בעקבות הצעת חוק של השרה לענייני הוראה גבוהה, ז'יניבייב פירסו. לפי החוק הקיים, הצרפתית היא שפת ההוראה בכל המוסדות הממשלתיים והפרטיים להוציא מקרים חריגים מוצדקים. הצעת חוק ביקשה להרחיב את החריגים כך שפחות מ-1% מהקורסים באוניברסיטאות יילמדו בשפה האנגלית. ואולם דאגה השרה לחייב את האוניברסיטאות בקורס חובה בצרפתית בכל תוכנית הנלמדת באנגלית. ולדבריה, "כשהתלמידים יעזבו את צרפת הם יהיו דוברי צרפתית".

הצעה זו, הנראית לנו מתונה, עוררה סערה וגרמה ל-40 חברי פרלמנט ליזום גוש חוסם. אף על פי שהחוק אושר, החיוב ללמד קורס בצרפתית והפעולה הנחרצת של חברי הפרלמנט מעידים בעליל על מדיניות לשונית מאוזנת ועל המודעות הציבורית לשמירה על הצרפתית באוניברסיטאות בפרט ובמדינה בכלל.

הכרת השפה האנגלית ושפות זרות נוספות היא נכס לילדינו. עם זאת, השפה העברית ראויה למעמד מכובד ויוקרתי, בהיותה שפת ההוראה ושפת המדינה. בין מדיניות חד-לשונית שדגלה בטהרנות יתרה ובין מדיניות רב-לשונית הפוגעת באחד מסמלי המדינה יש דרך האמצע, שביל הזהב: מדיניות לשונית מאוזנת, המחייבת

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

לטפח את השפות הזרות לטובת עתיד ילדינו, ובד בבד להעלות על נס את השפה העברית בכלל ואת מקצוע הלשון בפרט. אזי הוא יוכל למלא את תפקידו נאמנה ולהזרים את הצרכים החיוניים – ובהם יסודות ההבנה וההבעה – להתנהלות בריאה של כלל המקצועות.

ד"ר אקון היא יו"ר המרכז העולמי לקידום העברית, ומרצה ללשון במכללת "אפרתה"

מלחמת השפות של ארץ ישראל

יוסי ביילין, ישראל היום, 8.10.13

בדיוק לפני 100 שנה פרצה בארץ ישראל תנועת המחאה הראשונה. זו הייתה מלחמה שנמשכה כשישה שבועות ונסתיימה בניצחון גדול של היישוב העברי הקטן, אל מול רשתות החינוך היהודיות מחו"ל. היו בה הפגנות, שביתות, חרמות ואלימות. בעיני רבים הייתה זו ממש מלחמה לחיים או למוות, והיא הולידה, שנים מעטות מאוחר יותר, את "גדוד מגיני השפה", אשר נאבק בלי פשרות על השלטת השפה העברית. זה ממש לא היה מובן מאליו. אגודת "כל ישראל חברים", שהוקמה ב־1860 כדי להפיץ את התרבות הצרפתית בקרב יהודי העולם, ביקשה לעשות זאת גם בארץ. ב־1870 היא הקימה את בית החקלאי המפורסם מקווה ישראל, ו־14 שנים אחר כך את בית הספר אליאנס בחיפה. בתחילה הייתה שפת הלימוד במוסדות אלה צרפתית בלבד, אך הציבור הכריח את הרשת ללמד גם עברית.

באמצע שנות ה־80 של אותה מאה הופיע תיאודור הרצל ככוכב שביט בשמי היהדות האירופית ופרסם את "מדינת היהודים" שלו. שאלת השפה שבה ידברו היהודים בארצם לא הייתה נושא מרכזי בחזונו. הוא הניח שזו תהיה גרמנית. בהופעתו בפני משפחת רוטשילד, באמצע 1895, הוא הסביר לנוכחים: "הרי לא נוכל לדבר זה עם זה עברית. מי מאתנו יודע עברית כדי לבקש לקנות בשפה זו כרטיס רכבת? אין דבר כזה. כל אחד ימשיך לדבר בלשונו. אני יהודי־גרמני מהונגריה, ואין אני יכול להיות משהו אחר אלא גרמני. אני סבור שהשפה הראשית תהיה גרמנית".

לאחר פגישה עם ד"ר רפאל לנדאו הוא כתב ביומנו: "לנדאו, כציונים רבים, הוא בעד העברית. אני סבור שהלשון העיקרית צריכה לפלס לעצמה את דרכה ללא כפייה. אם נקים מדינה עברית חדשה, היא תהיה לא יותר מיוון החדשה. לעומת זאת, אם לא נכלא את עצמנו בגטו לשוני, כל העולם הוא שלנו". באותה רוח הוקמה, ב־1901, חברת "עזרה". החברה הייתה כלי בידי יהודים־גרמנים לסייע ליהודי מזרח אירופה וארץ ישראל וביקשה לקדם את התרבות הגרמנית מחוץ לגרמניה. החברה הקימה בתי ספר בארץ ישראל, שהורו בגרמנית ובעברית, והיו מוסדות מודרניים שאפיינו את ראשית אותה מאה.

ד"ר נתן פאול, שעמד בראש "עזרה", הבהיר כי "השפה העברית היא היסוד העיקרי בחיי ההווה והעתיד ביהדות הפלשתינית", והכיר בלימודי העברית כצורך רוחני, חברתי וכלכלי. הוא היה האיש שיזם את הקמת הטכניון בחיפה ואת בית הספר הריאלי, להכשרת תלמידים ללימודים גבוהים.

"לגשת למלחמה"

אבל מכאן משתנה הכול. בקורטורים, שהיה הוועד המקים של הטכניון, ואשר התכנס ב־26 באוקטובר 1913 בברלין, התקבלה החלטה שאמרה כי שום שפה לא תהיה בבחינת חובה בשני המוסדות החדשים, כי ללשון העברית תוקדש "תשומת לב מיוחדת" וכי "מדעי הטבע יהיו נלמדים בשפה הגרמנית, כדי ששפה זו, שהיא תרבותית ביותר, תשמש גשר להתפתחויות המדע של העת החדשה".

זה היה הגפרור שהצית את הלהבה. שלושת חברי הקורטורים הארץ־ישראלים, אשר גינצבורג (אחד העם), ד"ר שמריהו לוין ויחיאל צ'לנוב, התפטרו מתפקידיהם. הזעם הציבורי הופנה נגד "עזרה". הסתדרות המורים פתחה בקרב חייה. "מצביא מלחמת השפות" היה יוסף לוריא, מורה להיסטוריה בגימנסיה הרצליה ביפו ויו"ר הסתדרות המורים. הוא עצמו היה איש מתון, אבל תלמידי הגימנסיה לא הניחו לו להסתפק במחאה מילולית. תלמידי הסמינר של "עזרה" בירושלים ערכו כנס מחאה גדול במגרש שבשכונת הבוכרים, ו־40 מהם הודיעו שיפרשו מן הסמינר אם הגרמנית תהיה שפת הלימוד בטכניון. 1,000 איש נענו לקריאתו של קדיש יהודה סילמן בירושלים, הפגינו וקראו למלחמה ב"עזרה".

נחום סוקולוב פרסם מאמר בעיתונו "הצפירה" שכותרתו "מי לעברית אלינו!" יוסף אהרנוביץ', עורך "הפועל הצעיר", כינה את ההחלטה "זנות רוחנית". הגדיל לעשות אביעזר ילין, איש אגודת "מכבי", שאמר: "לא מחאות ולא החלטות תועלנה. עלינו לגשת למלחמה! עלינו להקריב את נפשנו!"

כנס מורים ביפו החליט להחרים את כל המורים שיסכימו ללמד בטכניון ובריאלי. הוחלט להקים מיד בית ספר עברי לבנים ביפו, ונאסף כסף לצורך כך. בחיפה התקיימה אסיפת מחאה, וגם שם הוחלט להקים בית ספר תיכון עברי חדש.

ב־15 באוקטובר התקיימו ארבע אספות מחאה מקבילות: בחיפה, ביפו, בזיכרון יעקב ואף בביירות. באחת האספות נאמר "הם שוחטים את ילדינו ומביאים עלינו אש להשחיתנו". תלמידי יפו פתחו בשביתה וקיבלו את תמיכת הוריהם. ב־17 באוקטובר נערכה התכנסות המונים בחצר הגימנסיה הרצליה. מאיר דיזנגוף, שעדיין לא היה ראש עיריית תל אביב, יצא בקריאה נרגשת להפסיק להסתמך על תרומות של ארגונים כגון "עזרה" ולממן את צורכי היישוב מתוך היישוב עצמו.

מחיר הניצחון

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

"עזרה" פיטרה מורים שסירבו ללמד בגרמנית. מורים שלא מרדו בגרמנית כונו בעיתונות העברית "בוגדים". ב-9 בדצמבר הוחלט לפתוח את הלימודים בסמינר "עזרה" בירושלים, בעזרת ז'נדרמים טורקים. מורים שסירבו ללמד בגרמנית סולקו על ידי ההנהלה, בלי האפשרות להיפרד מתלמידיהם.

אליעזר בן יהודה, שהוציא את מילונו המפורסם בסיוע "עזרה", לא עשה חשבון לאיש. הוא כתב לד"ר פאול: "בני הארץ נכונים לכל הקורבנות, ואין כוח אנושי שיוכל לעצור ולמנוע. פתיחת הטכניקום לא תעבור בלי שפיכת דם יהודים, ומבלי שעשרות צעירים ינודו לבתי הכלא".

כל העיתונים הארץ-ישראליים עסקו אך ורק בהוראת העברית. התורמים למוסדות ההשכלה החדשים עצרו את תרומותיהם ובניית הטכניון עוכבה. היישוב הארץ-ישראלי הקטנטן הוכיח, לראשונה בהיסטוריה, את יכולתו. ב-22 בפברואר 1914 החליט הקורטוריום כי שפת הטכניקום תהיה עברית.

היה זה ניצחון מפתיע של הארץ-ישראלים החדשים. העברית ניצחה, והיה זה חלק מן המאבק הלאומי המיוחד שלנו. אבל קשה להתעלם ממחירו של ניצחון זה, והמחיר הוא השימוש בשפה שרק אנחנו מבינים אותה, האנגלית המגומגמת משהו של רובנו והגטו הלשוני שאותו ניבא חוזה המדינה.

סליחה שניצחנו

אבשלום קור, ישראל היום, 3.11.13

נלהבתי לקרוא את מאמרו של יוסי ביילין על מהלכיה של מלחמת השפות שהתחוללה בארצנו לפני מאה שנה בדיוק, בשלהי 1913 ובראשית 1914 (גיליון מס' 205, 18.10.2013). רוח עזה נשבה מבין כל השורות בעמוד, איך כפו בדבקותם הארץ-ישראלים החדשים - תלמידים, הורים, מורים ואנשי ציבור - על יהודי גרמניה, בעלי הממון, לקבוע את העברית (ולא את הגרמנית) כשפת הלימוד במוסדות החינוך, והטכניון בראשם.

סקירה מרתקת וידענית - עד שלוש השורות האחרונות. ואז ביילין מחזיר את הרוח הגדולה לבקבוק ומנסה לסתום אותו. הוא מצטער על ניצחון העברית: "המחיר הוא השימוש בשפה שרק אנחנו מבינים אותה, האנגלית המגומגמת משהו של רובנו, והגטו הלשוני, שאותו ניבא חוזה המדינה".

ובכן, תחילה אשר לד"ר הרצל. גם חוזה המדינה, שהיטיב לחזות למרחוק, לא שיער את גודל ההצלחה. ביילין הביא מדברי הרצל ב-1895: "הרי לא נוכל לדבר זה עם זה עברית. מי מאיתנו יודע עברית כדי לבקש לקנות בשפה זו כרטיס רכבת? אין דבר כזה". האומנם? יש בארץ שישה מיליון יהודים ומיליון ערבים שיודעים לבקש בעברית כרטיס רכבת. עשינו את מה שהרצל חשב שלא ייתכן.

נזכרתי בכינוס שהיה בקיסריה בשנת 400 לספירה, שעליו מדווח התלמוד הירושלמי. המתכנסים אמרו קריאת שמע ביוונית. גער בהם ר' לוי בר חיתה: "אינכם מתביישים? מילא אתם מדברים יוונית, אבל קריאת שמע, כמה פסוקים מן התורה - לפחות את זה הגידו בעברית!" השיב לו רבי יוסי: "מה אתה רוצה? בשנת 200, כשנחתמה המשנה, קבע העורך, רבי יהודה הנשיא, שאת קריאת שמע מותר לומר בכל לשון". נסתתמה טענתו של ר' לוי בר חיתה (עיבוד לשון למסכת סוטה).

ואני תמה: האם עורך המשנה, שהקפיד לכתוב אותה בעברית גם כשהשפה דעכה - האם באמת רצה שייגידו "קריאת שמע" בכל לשון? לא. אבל הוא חשש שאם יפסוק שקריאת שמע תיאמר רק בעברית, לא יהיו די יהודים לומר אותה.

שהרי שני דורות לפניו הבטיח רבי מאיר הרים וגבעות אם רק נדבר עברית: "כל הדר (מתגורר) בארץ ישראל, וקורא קריאת שמע שחרית וערבית, ומדבר בלשון הקודש - הרי הוא בן העולם הבא" (מדרש ספרי). כל כך נמוכות הדרישות? הרי היום כמעט כולנו עומדים בהן בלי מאמץ. אלא נראה שבימי רבי מאיר, לאחר מרד בר כוכבא, כל כך התרחקו מן העברית, שהיה צורך לפתות אותם לדבר בה.

הסנהדרין של ביבי. בתפילה אנחנו אומרים: "מפני חטאינו גלינו מארצנו"! ואני אומר: לא מפני חטאינו, אלא מפני חטאיהם. חטאי אבותינו, שהיתה להם "כנסת הגדולה", אך עוד בתקופת בית המקדש השני הם בחרו להיקרא ביוונית - "סנהדרין". הרי בכך דורנו טוב מהם. אצלנו הכנסת היא כנסת, ואיש לא מעלה על הדעת לכנות אותה "פרלמנט".

בימי בית שני ישב רבן גמליאל (שהיה נשיא הסנהדרין בעשרות השנים שלפני אובדן עצמאותנו) עם עמיתיו "הזקנים" בהר הבית והכתיב למזכירו, יוחנן הסופר, איגרות הלכתיות לבני "גלילא עילאה" ולבני "גלילא תחתאה" ולבני "דרומא" (הגליל העליון והתחתון והדרום). המעשה מובא בתוספתא (סנהדרין) בעברית, אך נוסח האיגרות בארמית. דומה הדבר לאפשרות המועזעת שראש הממשלה נתניהו יעמוד בירושלים עם כתבים וידווח על החלטות הממשלה באנגלית. הייתכן? אבל כך כשלו מנהיגיו בימי בית המקדש השני. וסבו של רבן גמליאל, הלל הזקן, במסכת אבות של המשנה (שלשונה עברית) - אומר פתגם אחד בעברית ופתגם אחד בארמית. והמשנה מציינת כי התקנה היא "אדם חייב לומר בלשון רבו" (עדויות).

הנה עוד דוגמה: שמונה לילות בשנה רוב עם ישראל מדליק נרות חנוכה לכבוד החשמונאים. אבל רגע, מדוע הם נעלמו? משום שבין בניו של מתתיהו היו יהודה (המכבי) ויוחנן. אבל הנינים כבר העדיפו להיקרא יהודה אריסטובולוס ויוחנן הורקנוס. במושגים של כדורסל, "מכבי" נעשתה "פנאטיניקוס".

גם כאשר נזקק עם ישראל למתורגמן בעת קריאת התורה, כאשר ליד "טרופר" (איש טעמי המקרא) ניצב "תורגמן" (המתרגם) - קבעו חכמינו תקנות שקבעו את בכורת העברית: לא יגביה המתרגם קולו יותר מן הקורא; לא יביט המתרגם בספר התורה; והקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו "תרגום כתוב בתורה" (תלמוד בבלי, מסכת מגילה). כלומר, אלף שנה לפני המצאת הדפוס, לאנשים שניצבו מסביב לא היו ספרי תורה. הם רק הביטו והקשיבו לקורא. ותקנות חכמינו נועדו למנוע מחשבת שווא של הקהל, שאולי התרגום מופיע בתורה ליד גוף הפסוקים. שיהיה ברור שהעברית היא העיקר.

הרצל חולל את הפלא של התנועה הציונית המדינית. אבל פתח תקווה, ראש פינה, ראשון לציון, יסוד המעלה, נס ציונה, גדרה, ועוד - קדמו לו בחידוש החיבור לאדמת המולדת.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

טלנובלה בשפת הקודש. גם בתחום העברית לא הכיר הרצל אפילו את המצב בימיו. שהרי תחיית העברית כבר הייתה בעיצומה: אברהם מאפו כתב ב־1853 בוילנה את "אהבת ציון" - סיפור אהבה נפתל ומרתק - 44 שנים לפני הקונגרס הראשון - כולל תיאורים מרהיבים של נופי ארץ ישראל, והכל בעברית עשירה. והספר זכה לשלוש מהדורות נוספות עד 1873. עברית חיה ותוססת שני דורות לפני הרצל.

ובשעה שהרצל דיבר גרמנית בקונגרס בבאזל (1897), כתב שאול טשרניחובסקי באודסה שיר ערש עברי נפלא ("ניטשו צללים"), ובו אומרת האם לילד בעברית:

על הַיָּדֶן וּבְשָׂרוֹן
שֶׁם עֶרְבִיִּים חוֹנִים...
לָנוּ זֹאת הָאָרֶץ תִּהְיֶה
גַּם אֶתָּה בְּבוֹנִים.
וְיוֹם יָקוּמוּ נוֹשְׂאֵי דָגָל
אֶל תִּמְעָלָה מַעַל -
אֶל כָּלִי זֵינֶךָ בְּגִבּוֹרִים
כִּי שְׁמִשְׁנוּ זָעַל!

יש עוד ראיות רבות לכך שהעברית היא תנאי מרכזי לאחיזתנו בארץ. לעצם הקיום הלאומי שלנו כעם חופשי בארצנו.

מבט לתולדות עם ישראל מצביע על תופעה מרכזית: היינו על אדמתנו, בית המקדש עמד על תילו, עזבנו את העברית, אחר כך איבדנו את העצמאות. חלפו 1,700 שנה. חזרנו לעברית, אחר כך לעצמאות. העברית היא טעם החיים שלנו. ומי שוויתר עליה, קיבל פרס נובל כאזרח ארה"ב.

ד"ר אבשלום קור הוא יועץ הלשון של גלי צה"ל

על חטא שחטאנו ללוח השנה העברי ולעצמנו

נורית גוברין, ידיעות אחרונות, 24.10.2005

בילדותי, בשנים שלפני קום המדינה, בבית הספר היסודי 'תל-נורדאו' שבתל-אביב, תפקידו הראשון של תורן הכיתה היה לכתוב על הלוח, באותיות מאירות עיניים, את היום, החדש והשנה העבריים בצד ימין ואת התאריך הלועזי בצד שמאל. היה ברור לכול שהתאריך העברי הוא החשוב. על פיו נחוגו החגים ועל פיו נקבעו מועדי החופשות.

התאריך הכללי נועד, כפי שחשבנו, לרצות את שלטונות המנדט הבריטי. חיינו ונשמנו עם הלוח העברי. תשרי הוא חודש החגים שבו מספר ימי החופשה עולה על מספר ימי הלימודים; מר חשוון, מלשון מרירות, חודש ללא חגים, כך פורש שמו בפי הילדים, ולא כמקובל מר – טיפה, גשם, כפי שפירשו אז המורים, כנראה בטעות, כי השם מרחשוון מקורו בשמו של חודש אכדי. הכול ציפו סוף סוף לחופש חנוכה בכ"ה בכסלו, שיגאל אותנו מימי לימודים רצופים. כך נהגו בכל בתי הספר הכלליים בארץ ישראל ולאחר מכן בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל. הכרת השילוב שבין הלוח העברי לכללי הייתה טבעית, כמו לוח הכפל.

קשה לדעת מתי נמוג לוח השנה העברי והלוח הכללי תפס את מקומו בחינוך הממלכתי ובהוויה הציבורית. הצירוף כ"ט בנובמבר, 1947, ייתכן שהיה אחד משלבי הביניים במעבר מהלוח העברי לכללי. אבל פרט זה עדיין טעון בדיקה. לא אטעה הרבה אם אומר, שצעירים ומבוגרים כאחד אינם יודעים היום את התאריכים העבריים בחיי היומיום ואינם משתמשים בהם. פה ושם הם מופיעים במכתבים רשמיים של משרדי הממשלה, כמצוות אנשים מלומדה – אבל אינם באמת חלק ממערכת הזמנים האישית. אפילו כתבי עת ספרותיים, המופיעים היום, 'שוכחים' לא פעם לציין את התאריך העברי על גיליונותיהם, על אף שהם מתהדרים בתרומה לתרבות ולספרות העברית.

במיוחד גדול השבר כשמדובר בתקופות קודמות. בתרבות ובספרות העברית שלט הלוח העברי, ולא פעם לא הוזכרה כלל השנה הלועזית, כיוון שלא היה צורך בכך. מי ששואל בספרייה ספר עברי, שהופיע לפני תחילת המאה ה-20, מכיר את התופעה שבה ליד השנה העברית של הופעת הספר רשמה יד אלמונית (של הספרן או של הקורא) את השנה הלועזית לצידו. בלעדיה ילכו לאיבוד.

בנוסף לעצם החשיבות העצומה של הלוח העברי שהוא בסיס לכל החיים היהודיים, העבריים והישראליים, יש לתאריכים העבריים חיים משלהם. אי-ידיעתם משמעו ניתוק הקשר עם הנוף והטבע של ארץ ישראל, ולמעשה, פגם גדול בהבנה המעמיקה של 'הזמנים היהודיים', שבתוכם חיה ונושמת הספרות העברית, לפחות הספרות העברית הקלאסית. התעלמות מהלוח העברי מנתקת את הקשר עם התרבות העברית ודומה למי שלומד ספרות עברית באמצעות תרגומים.

שנת 1914 איננה רק שנת תרע"ד, אלא היא שנת "ותרעד הארץ", אותה שנה שבה פרצה מלחמת העולם הראשונה, שזעזעה את העולם בכלל ואת העולם היהודי בתוכו.

1938 איננה רק תרצ"ח, השנה שקדמה לימי מלחמת העולם השנייה, אלא היא גם שנת "תרצח", ולכן, כדי שלא לכתוב ולהגות מילה איומה זו, ריכזו אותה ושינו את סדר האותיות וכתבו: תרח"ץ או תרח"צ. הוא הדין בשנת תשמ"ד (1984) שנהגו לכתוב: תשד"ס או תשד"מ. ואלה רק שתי דוגמאות מתוך שפע גדול מאוד.

בדורות הקודמים, כל ספר עברי, שציין את תאריך הופעתו, רשם בשוליו את שנת ההופעה העברית, עם או בלי האלפים של השנה. לצד התאריכים העבריים סומנו בעבר, בספרים רבים, מספרי העמודים באותיות עבריות, שחזקה על כל קורא עברית לרוץ בהם. אבל מה רבים הם המתקשים בכך, ולא מעטים הם אלה שאינם מבינים אפילו במה המדובר, וכשרואים אותיות עבריות כמספרים סידוריים נדמה להם שלא במספר מדובר אלא במילים: סד (64); פג (83); צד (94).

ואיך ידעו חוקרי הספרות העברית וקוראיה, שסונטה היא שיר זה"ב, כיוון שזה"ב בגימטריה הוא 14 – כמספר שורות הסונטה.

האם תהיה טעות לחשוב שלא הכול יכולים לרוץ בסדר אותיות הא"ב ולא רק בסדר חודשי השנה העבריים? דומה שרק שירה המפורסם של נעמי שמר, המקשר בין חודשי השנה העבריים ומחזור החיים בטבע ובנוף הארץ-ישראליים משמש סכר בפני שיכחה מוחלטת: "בתשרי נתן הדקל פרי שחום נחמד".

למותר להוסיף שהמסקנה היא שיש צורך לחזור אל הלוח העברי ולהשיב אותו למחזור החיים של הפרט, כחלק מחזרה אל 'הגרעין הקשה' והמשותף של התרבות העברית. אני מאמינה שישוד משותף זה אכן קיים, והוא המאחד בכל זאת את כל פלגי העם. אין הוא נחלת 'הדתיים' בלבד, כשם שאין לזהות את הלע"ז על כל מרכיביו עם 'החילוניים'.

'גרעין קשה משותף' זה הוא חלק מאותה הוויה חמקמקה, ובכל זאת קיימת ומשותפת לכול, של התרבות העברית והישראלית. כן, גם הישראלית.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

האם אין דברים חשובים יותר לעסוק בהם מאשר חזרה אל הלוח העברי ותאריכיו? בוודאי שיש.

האם יש בכלל סיכוי לשינוי צורת החשיבה ולדרכי ההוראה? קשה לדעת.

קריאה זו לחזרה אל הלוח העברי צריכה להיות חלק ממגמה כוללת של הצורך בהחלפת השמות הלועזיים של בתי העסק ברחובות; חלק ממלחמה כוללת בלע"ז בכלל ובקלקולי הלשון העברית, הנשמעים על כל צעד ושעל והמשבשים את השפה עד לבלי הכר.

כשאופים עוגה, יודעים מה מכניסים ובדרך כלל יודעים גם מה יוצא. בחינוך כמו בחינוך, יודעים מה מכניסים, אבל התוצאות מי ישרן. ובכל זאת, מי שמאמין בחשיבותן ובכוחן של התרבות והספרות העברית לדורותיהן, כבסיס לקיום עם, צריך להמשיך ולהיאבק עליהן כדי לחיות בתוכן.

החברה הישראלית צריכה לחזור לברית שבין שני הלוחות, העברי והכללי, ולאחוז

גם בזה וגם בזה.

כמה היום בתשרי?

רוביק רוזנטל, מעריב, 30.9.2002

ההחלטה להכניס תאריך עברי על כל לוח שייכת לקבוצת ההחלטות שבהן מנסים לדחוף ידע מחוץ להקשר אין כל אפשרות לבוא בטענות להחלטת משרד החינוך להכניס תאריך עברי על כל לוח ועל כל מכתב. החלטה מאמי, יהודית וחינוכית. הצרה היא שאין בה תועלת. היא שייכת לקבוצת ההחלטות החינוכיות-לימודיות שבהן מנסים לדחוף ידע מחוץ להקשר, "כדי שהילד יידע". ידע כזה יכול להיות בומרנג: הוא ממאיס את עצמו.

שנת הלימודים מתחילה בראשון לספטמבר ומסתיימת בסוף יולי. החופש הגדול מתרחש בחום יולי-אוגוסט. ימי ההולדת של רוב ילדי ישראל הם בתאריך הלועזי. את יומן האירועים הפרטי והציבורי שלנו אנחנו מנהלים על פי התאריך הלועזי. המשכורת מגיעה בראשון לחודש, המדד ב-15, לוח הקואורדינציה הפנימי שלנו בתחום הזמן הוא לוח לועזי. הסיבה לכך היא שהזמן הוא גלובלי, ואנחנו חלק מהזמן הגלובלי, ואין לנו לא יכולת ולא עניין להינתק מהזמן הגלובלי.

יש שני מקומות חשובים בהם הלוח העברי חשוב וקנה לו שביטה בתודעה ובתרבות, ומכאן שיש לו גם ערך שימושי. החגים, כמובן, המתרחשים בחודשים העבריים, והתודעה של מעגל השנה: הוא מתחיל בסתיו, בראש השנה, לא בינואר, שהוא אירוע ראשית שנה משני עבור הישראלי-היהודי. זו הסיבה ששמות החודשים שייכים לידע הבסיסי שקונה תלמיד ישראלי, ובוודאי שעליו להכיר אותם.

מכאן ועד הציפייה שהילד יחזור הביתה ויספר בשמחה שבי"א טבת יש לאורי יום הולדת במקדונלדס, הדרך ארוכה, ובצדק. עצה: להזכיר את התאריך העברי כל יום, אבל לא לעשות מזה עניין גדול.

תקציר מכתבו של נשיא האקדמיה ללשון העברית פרופ' משה בר-אשר

לשר החינוך שי פירון ולחברי המועצה להשכלה גבוהה על ההצעה להנהיג

לימודי משפטים לתואר ראשון באנגלית

במכתבי זה אני פונה אל כל אחד ואחת מחברי המועצה להשכלה גבוהה בשמי ובשם האקדמיה כולה – לקראת ישיבת המל"ג שבה אתם עתידים להכריע בסוגיה – בבקשה כי תצרפו את קולכם למתנגדים למהלך המוצע.

קשה לחשוב על מקצוע שבו השפה היא כלי מרכזי יותר ממקצוע המשפט ועריכת הדין. רכישת השכלה משפטית גבוהה בישראל בלי ידיעת השפה העברית כמוה כלימוד משפטים בארצות הברית בלי ידיעת מספקת של אנגלית. ידיעת העברית על בורייה אמורה בכל היבטיה של הלשון – באוצר המילים, במבני הצירופים והמשפטים ואף בכללי הפיסוק.

קריאת פסקי הדין כתובים עברית – במיוחד של בית המשפט העליון – מעשירה את שפתם של הסטודנטים ואת דרכי ההתנסחות שלהם; המינוח המקצועי עולה מכל הרצאה וסעיף חוק; והתרגילים, המבחנים והעבודות, הנכתבים בעברית, דורשים מהם תרגול מתמיד של רהיטות הניסוח. את הצדדים האלה של לימודי המשפטים צריך לחזק, לא להחליש וודאי שלא לעקור מן היסוד. גם תלמיד דובר עברית שיבקש ללמוד בתכנית שכל תכניה מתורגמים – השכלתו המשפטית תוגבל מטבע הדברים לחומר המתורגם ותלקה בחלקיות.

אין קשר ולא צריך להיות קשר בין לימודי המשפטים ובין החשיבות שדובר בה בהקשר זה לתרגום חוקים ופסקי דין חשובים לאנגלית כדי להפיץ את שמעם בקרב העמים. אם יש חשיבות לאומית לפתיחת צוהר למשפט הישראלי לעולם, צריכה המדינה להקצות לכך את המשאבים, ורצוי שלא תהיה זו יזמה מקומית של גוף פרטי – גדול ככל שיהיה.

נוסף על ההיבטים המקצועיים יש גם **היבטים תרבותיים ואידאולוגיים** – החשובים לחברי המועצה הנכבדים לא פחות משהם חשובים לאנשי האקדמיה ללשון העברית.

מאה שנה לאחר "מלחמת השפות" בארץ הולך ומתכרסם ההישג הבולט והמרשים של המפעל הציוני: השבת העברית לחיים. תהליך ההשבה הושלם משהחלו ללמד בעברית גם במוסדות להשכלה גבוהה. הלימוד בעברית לא עמד בדרכם של חוקרים דגולים להגיע למעמד בין-לאומי ואף לזכות בפרס נובל.

אחריות אישית כבדה מוטלת על שר החינוך העומד בראש המועצה להשכלה גבוהה ועל כל אחד מחברי המועצה למנוע את דחיקת העברית מן המוסדות להשכלה גבוהה. לצערנו התהליך החל, אך עדיין אפשר למנוע את ההידרדרות במדרון החלקלק.

אנחנו קוראים למועצה להשכלה גבוהה לדחות את התכנית להציע לימודי משפטים באנגלית בישראל. מאידך גיסא נברך על מציאת דרכים להרחיב את ידע התלמידים בעברית.

הוראה באנגלית באקדמיה

רנה ליטוין, הארץ, 5.3.2012

עברית - השפה שלנו

בתגובה על "האקדמיה ללשון נגד עבודות באנגלית באוניברסיטאות" מאת טלילה נשר ("הארץ", 29.2) ההנמקה לאיסור להגיש עבודות של סטודנטים בעברית היא, לכאורה, פרקטית: הצורך להכין את מדענינו לעתיד להשתלבות בקהילה המדעית העולמית באמצעות "שפת המדע", שהיא אנגלית. ללימוד שפת המדע הזאת והביטוי בה יש בוודאי גם דרכים אחרות, בלי לנדוד את העברית. אולם נראה, שיש כאן מגמה רחבה ביותר ביחס לשפה העברית: האקדמאים, אנשי האוניברסיטאות, מתכתבים באנגלית ומרצים באנגלית, וזה נהפך לבון טון זה זמן רב. לימודי הלשון והספרות העברית הם בהידרדרות זה כמה וכמה שנים, הן בבתי הספר והן באוניברסיטאות, ואם נוסיף לזה את השפעת אמצעי התקשורת האלקטרונית המחזירים את האנגלית לכל תחומי החיים, את שלטי החנויות והעסקים הנכתבים באנגלית או אנגלית בעברית, את דלות השפה והבורות בשפה בפי נציגי ציבור רבים, שלא לדבר על הציבור הרחב - לפנינו כרסום מתוך התבטלות ובורות בשפה ובמעמדה.

אין צורך לומר שזה אומר התערערות הזהות הלאומית; שכן שפה מכילה בתוכה את ההיסטוריה, המנטליות, הייחוד הלאומי. זהו תהליך של התפוררות של תודעה תרבותית, המאיימת למחוק אותנו כישות בעלת ייחוד עצמאי.

העברית, כידוע, הובילה את התחייה הלאומית, והיא ההישג המפואר ביותר שלה, שאין לו אח ורע בתולדות העמים. תחיית העברית וספרותה היא נס, והנכס החשוב ביותר לשמירה על ישותנו הישראלית. הזלזול בשפה והבורות בה הם בנפשו, גם אם הם עדיין מאפשרים לתפקד במישורים פרקטיים. גאווה לאומית נשמעת אולי באוזני קוסמופוליטים בעידן הגלובליזציה כקלישאה שעבר זמנה, אבל אין מדובר בגאווה: מדובר בזהות ושייכות הבונות את נפשו של אדם.

"שפת המדע" החשובה כל כך היא רק ערוץ אחד של ביטוי ליצירה האנושית, ומן הראוי לטפח, לחזק ולעשות ככל הניתן להעמדת רמת העברית כערך מרכזי בחברה הישראלית. האליטות המשכילות הן שצריכות להוביל את המהלך הזה, בגיבוי משרד החינוך ומשרד התרבות; כי אם בארזים נפלה שלהבת, מה יגידו אזובי הקיר?

לפעמים גם באנגלית (מכתב תגובה)

יהודה ל' ורנר, הארץ - מכתבים למערכת, 11.03.2012

בתגובה על מכתבים למערכת "עברית - השפה שלנו" (הארץ, 5.3 ו-7.3)

אכן, כפי שכותבת רנה ליטוין, מצב העברית מדורדר, אך שגוי להשליך מכאן על כתיבת עבודות באוניברסיטאות. הגשת תזה לתואר שני או שלישי בעברית איננה סתם "שער עצמי". הסטודנט הישראלי כבר התעכב בשירות צבאי, ואולי גם בזבז עוד שנה כדי להירגע בירכתי העולם. עתה עליו להתחרות בעמיתיו בכפר הגלובלי.

הכתיבה בעברית הייתה מסורבלת בשל הצורך לשלב אזכורי ספרות באותיות לטיניות. שנית, ההתייעצות והשיפוט מוגבלים למאגר מומחים מצומצם. שלישית, מלבד בתחומים אחדים, התזה העברית נשארת "קבורה".

על הסטודנט לברור בין שתי רעות: לתרגם ולפרסם ולהפסיד זמן, או לא לתרגם ולהפסיד מוניטין וקידום. זה נכון גם לעבודות סמינריות מתקדמות. להרצאות בעל פה מצרפת בדרך כלל מצגת ממוחשבת, אשר לרוב מוכנה באנגלית, לצורך פרסום גם בחו"ל. במקרה כזה עדיף שגם הדיבור יהיה באותה שפה.

כיבוד העברית באקדמיה ראוי שיתמקד בצד האיכותי. ידברו המרצים בעברית נכונה, יפיצו המנהלים מנשרים בעברית תקנית. הצד הכמותי, ההיקף, מה יעשה בעברית ומה באנגלית, ראוי שישקל לגופו של עניין בכל מקרה.

הכותב הוא פרופסור אמריטוס לזואולוגיה

בגנות ההתאגלויות

נעם קסטל

להחזיק חזק, סופה מתקרבת

החלטת הטכניון על כינונה של תכנית למודים מלאה באנגלית לתואר ראשון במנהל עסקים מלמדת על מגמה חדשה בהשכלה הגבוהה בישראל. ההחלטה קשורה בשיקולי יוקרה, בשיקולים תקציביים ובשאיפה לשיפור עמדות בתחרות העולמית על סטודנטים זרים. עד כה התחרו האוניברסיטאות הישראליות על תלמידים מחוץ לארץ בעזרת תכניות לימודים מיוחדות באנגלית, ועל כן ייחודה של החלטת הטכניון הוא ברתימתה של תוכנית הלימודים שהוצעה לסטודנטים הישראלים. צעד זה מבטא את מאווייהם של ראשי המוסדות להשכלה הגבוהה בישראל להידוק קשרים עם מרכזו של העולם האקדמי, ואופן פעולה שנועד להקל על הקשיים הכלכליים של המוסדות האקדמיים בישראל. בכוונתי להתנגד לאופן הפעולה המתגבש. טענתי היא כי מוטב לאקדמיה הישראלית לוודא כי תלמידיה משפרים את יכולותיהם באנגלית, אך להימנע מהכשרתם המקצועית באמצעות שפה זו. תמיכתי בהמשך לימודם של הסטודנטים הישראלים בעברית מתיישבת עם שתי נקודות מוצא אפשריות: אינטרס ישראלי-מקומי ואינטרס אקדמי אוניברסלי.

מטרות מערכת ההשכלה הגבוהה הישראלית כוללות לצד ההוראה, המחקר והיעדים הכלכליים, גם צמצום של פערים חברתיים, צמצום הפערים בין מרכז לפרפריה, עידוד וחיזוק תחומי הלימוד השונים ושימור אוצרות התרבות הלאומית. החלטת האנגלית כשפת הלימוד סותרת, או פוגעת, בכל אחת ממרכיביה, אלו המייצגים אינטרס מקומי ואלו שהם בעלי צביון אוניברסלי.

במבט מקומי

מערכת ההשכלה הגבוהה היא מפתח להשתלבות בשוק העבודה, לניעות חברתית ולהשתתפות בתהליך הדמוקרטי, כלומר היא מגדילה את סיכויי של הפרט לקדם את עצמו. אולם, נגישותה של ההשכלה הגבוהה לאזרחי ישראל היום מבטאת דווקא עקרון של אי שוויון, הקשור ונובע מן הנעשה בחיים החוץ-אקדמיים, ובעיקר במערכת החינוך היסודי והעל-יסודי. רק מעט יותר משליש מבני הנוער המתחנכים במערכת החינוך זוכים להיכנס למערכת ההשכלה הגבוהה. רבים מבני האוכלוסיות המוחלשות נאלצים להשלים את הפערים במכינות אקדמיות הגובות מהם שנתיים נוספות לשם השלמת הפערים. עבור רבים מהם אנגלית אינה שפה שנייה אלא שפה שלישית, ולכן כשפת לימוד היא תהפוך למכשול נוסף בדרך לאוניברסיטה.

הוראה אקדמית טובה אינה רק צבירת ידע אלא גם שינוי צורתו והרחבתו באמצעות קריאה, דיון בכיתה, הערות ושאלות. שימוש בשפת האם של רוב הסטודנטים והמרצים בשלבי ההכשרה הראשונים בתחום הידע הנלמד מקל באופן משמעותי על ביצוע פעולות הבסיס הללו – קריאה, דיון ותגובה. ההבנה כי רוב הדיונים המדעיים בעולם מתנהלים כיום באנגלית מצדיקה את המשך חשיפתם של הסטודנטים בשלבי ההכשרה הבסיסיים לחומר כתוב באנגלית ולסוגת המאמרים האקדמיים. אולם נזק גדול עלול להיגרם לאקדמאי אשר בעת הכשרתו הבסיסית והראשונית תעוקר יכולתו להשתתף בדיון באמצעות הגבלות על שימוש בשפת האם שלו.

במבט עולמי

החלטת האנגלית כשפת לימוד במדינות שאינן דוברות אנגלית נתפסת כאמצעי של שליטה וכוח. נכון, האנגלית מדורגת כשפה בעלת מספר הדוברים הרב ביותר כשפה שנייה. נכון, היא גם השפה הפעילה ביותר, בעלת מספר המלים הרב ביותר והשפה שבה מספר הפרסומים הכתוב הוא הרב ביותר. אולם הצדקתה האוטומטית כשפה הבינלאומית מתעלמת מן העובדה כי היא השפה הרביעית מבחינת מספר האנשים הדוברים אותה כשפת האם. באימוץ השפה האנגלית יש מן האלימות בכך שהוא מפחית את ערכן של שפות אחרות בשדה ההשכלה הגבוהה, למרות חזותו הוולונטרית.

הטענה המקובלת היא כי מצב העניינים הנוכחי בהשכלה הגבוהה העולמית מחייב את הפריפריה האקדמית להתאים עצמה לכלליו של המרכז דובר האנגלית, החזק והשולט. יש לזכור כי השחקנים המייצגים את החזק והשולט השתנו בקצב מסחרר על פני ההיסטוריה וגם במאה השנים האחרונות. פעם היו אלה מוסדות הדת, כמו הכנסייה, ופעם אחרת המדינה. משוואת התחרות הגלובלית כוללת גורמים רבים מדי והיא בלתי ניתנת לחיזוי, כפי שניתן להסיק גם מירידתה של הגרמנית לטובת האנגלית.

איפה הכסף

אכן, החלפת שפת הלימוד באוניברסיטאות לאנגלית תגדיל את מספר הסטודנטים ממדינות זרות. שכר לימוד גבוה מזה של סטודנטים ישראלים ייגבה, ובכך יוזרם כסף רב יותר לקופות המוסדות. אולם נדמה שבלהט השאיפה לכסף נזיל, נשכחת השלכתו הכלכלית ארוכת הטווח של התהליך. על השלכות אלו ניתן ללמוד מהתבוננות במקרים דומים באירופה. והנה, בדיקה מדוקדקת מלמדת כי מדי שנה מעבירות כלל

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

המדינות שאנגלית אינן השפה השלטת בהן בין 10 ל-17 ביליון פאונד לבריטניה ואירלנד, כלומר ההון המושקע במדינות שאנגלית אינה השפה השלטת בהן חוזר אל המדינות שהאנגלית היא שפתן. יש שיטענו לקיומו של רווח בלתי ניתן למדידה המצטבר בקרב המדינות המתאנגלזות, בדמות קשרים ושיתופי פעולה מחקרניים, אולם יש לזכור כי ברוב המקרים הללו, גם אז, זוכים דווקא המוסדות והמדינות הדומיננטיים בשדה האקדמי בתהילה וברוחיה.

איפה הידע

אחד הטיעונים כבדי המשקל בזכות המעבר ללימוד באנגלית במוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל היא היכולת למשוך חוקרים ומרצים ממוסדות מובילים בעולם. הטענה היא כי תנאי ההעסקה הנוכחיים בישראל מונעים את הגעתם של גדולי החוקרים. והנה, סקר שערך בקרב 2,300 מדענים מרחבי העולם בניסיון לבדוק מהם מקומות העבודה הנחשקים בעולם האקדמי מורה שבשני המקומות הראשונים בדירוג החוץ-אמריקני דורגו מוסדות ישראלים שעקפו בדירוגם מוסדות מאנגליה ומאוסטרליה, דוברות האנגלית. האחד, מכון וייצמן, המתמקד בלימודים מתקדמים מציע לחוקרים מחו"ל סביבת מחקר והוראה באנגלית מלאה, ואילו האחר האוניברסיטה העברית, מאפשר לאורחים מחו"ל להעביר לתקופה מסוימת שיעורים באנגלית כקורסי בחירה המוצעים לסטודנטים. כלומר, כבר כעת יכולים מוסדות לשמור על אטרקטיביות בעיני מרצים וחוקרים מחו"ל באמצעות תכניות מיוחדות מבלי לפגוע בסטודנטים הישראלים.

נקודה נוספת היא הגיוון התוכני שמוסיף מגוון השפות העולמי לפיתוח הידע. ריבוי השפות מתורגם גם להבדלים בחומרי הקריאה, ומכאן גם להעשרת מגוון צורות הניתוח והחשיבה. נכון, פעמים רבות ייפגעו אלו הלומדים בשפות השוליות מפערים בהנגשת הידע ובתרגומם של החוקרים המשפיעים לשפתם. מנגד, זוהי הקרקע הטובה ביותר לפיתוחן של מחשבה ותיאוריה ביקורתיות, ולקריאות תיגר על קולות הגמוניים ואופנתיים בתחומי הידע השונים.

הכותב הוא סטודנט לתואר שני במגמת אנתרופולוגיה.

עברית זה לא קול

יובל בן-עמי, דעות Ynet, 25.8.2006

נכון ששליטה באנגלית חשובה משליטה בגיאוגרפיה להשתלבות בהיי-טק, אבל מה לשיקול כזה ולמערכת חינוך?

השבוע בישרו לנו כלי התקשורת העבריים כי בעתיד ילמדו תלמידי ישראל היסטוריה, גיאוגרפיה ואפילו אזרחות בשפה האנגלית. מדובר בפיילוט של תכנית אותה עיצב משרד החינוך, ושתופעל החל מראשית שנת הלימודים הקרובה בעשרה בתי-ספר. מי שתוהה מה פגם יש בתוכנית הזאת, צריך פשוט לחזור לפסקה הקודמת ולאתר בה את המילה "פיילוט". אפילו עיתונאי עברי בן שלושים, שלמד היסטוריה בשפת התורה, לא מסוגל למצוא תחליף למילה אנגלית בפתח מאמר. גם אילו היה נמצא לי תחליף (והרי אין קל מלהרים טלפון לאקדמיה ללשון העברית בגבעת רם), לא הייתי משתמש בו. "פיילוט" היא המילה המקובלת בישראל - היא נגישה, היא "קולית", והיא עוד פצע בבשרה של החיה הנכחדת ששמה העברית החדשה.

אין לי כל כוונה לחזור על מלחמת השפות של 1913, בוודאי לא כל עוד מדובר בפיילוט מצומצם שאין איש יודע מה יעלה בגורלו או מה יהיה היקף הפעילות שתיעשה בעקבותיו. אבל משרד החינוך מאלץ אותי ואת יתר אוהבי השפה העברית לדמיין ישראל אנגלופונית עוד יותר מזו שבה אנו חיים כיום - ולהביע דאגה. כיום בתי-הספר הם בין המקומות היחידים בהם זוכים התלמידים לחיות את חייהם לחלוטין בעברית. שובם הביתה הוא גם שובם אל הטלוויזיה, המדברת איתם לעיתים קרובות בלשונם של שייקספיר, ואל ההורים, שבארץ זו מדברים מגוון של שפות. בלא מעט בתים בוחרים היום הורים צברים לדבר עם ילדיהם באנגלית בדיוק מאותה סיבה שבשמה נוצר הפיילוט: כדי שיהיה להם יותר קל בחיים.

לילדים המדברים אנגלית טובה באמת קל יותר, וייתכן שיגיעו רחוק יותר בכפר הגלובלי. השאלה היא האם לא ניתן להקנות להם את הכישורים בשפה בדרכים שלא יפגעו בזהותם ובזהותה של התרבות הישראלית. האם חשוב לאלה החיים בכפר גלובלי לזכור איה ביתם ומהו אופיו? האם חשוב לשמר את ייחודו? נדמה לי שכן, ולא רק בשל האינטרס של כותב בעברית החושש לאבד את קהל קוראיו, אלא מתוך אהבת ייחודה של התרבות הישראלית והאמונה שבעצם שימורה טמון כוח שניתן לנצל אותו בעולם. יש בין מכריי ישראלים העובדים בחו"ל. האנגלית שבפיהם מצוינת בין כה וכה (בעיקר בזכות התרבות הפופולרית), והקשר שלהם עם מקורות יוצאי דופן הוא שנותן להם תנופה מיוחדת בזירה הבינלאומית.

אם יצליח הפיילוט, והאנגלית תשמש שפה מקובלת ללימוד מקצועות שונים בבתי-ספרנו, עלולים ילדינו להידמות לעורב של איזופוס, שביקש לשיר כזמיר, ומשהבין שנכשל בכך כבר לא ידע איך לחזור ולקרר כעורב. מצד אחד, רק מעטים מביניהם עתידים לדבר אנגלית כמי שזו שפת אימם, אלא אם כן יהיו כל מוריהם יוצאי ארצות דוברות אנגלית. מצד שני, יהיו בידיהם פחות כלים להתמודד עם הספרות העברית ולתקשר עם העברית כיסוד לזהותם הלאומית. התוצאה מבחינתם תהיה רדידות מכאן ומכאן, כאשר ניתן היה לפחות להעניק להם עומק מכיוון אחד.

ישנם עוד חסרונות ברורים. תלמידים שאינם מגלים כישורים גבוהים בלימודי האנגלית יחוו כעת חולשה גם בהיסטוריה, בגיאוגרפיה, באזרחות וביתר המקצועות שילמדו בשפה זאת. אם תהפוך התוכנית לנורמה, ייחלש מעמדם של מורים מצוינים למקצועות האמורים, פשוט משום שאינם בקיאים באנגלית. חשוב מכל: ההיגיון הישר מורה שיש ערך מיוחד ללימוד בשפת האם - המידע פשוט נקלט בקלות רבה יותר במוחו של התלמיד. השימוש בהיסטוריה ובגיאוגרפיה ככלים ללימוד האנגלית יפגע קשות במעמדם של מקצועות אלה, וחבל.

נכון שהשליטה באנגלית עדיפה על השליטה בגיאוגרפיה לשם השתלבות בעולם ההיי-טק, למשל, ויכול מאוד להיות שכושר ההתערות בהיי-טק חשוב מן היכולת לקרוא ספרות עברית וליהנות ממנה. אלא שברגע שמערכת החינוך בוחרת לעצמה את לשונה על-פי קריטריונים אלה, היא מוותרת על היבטים חשובים של המילה "חינוך", בהם העשרה והעמקה. בחירתה בסדר עדיפויות חדש היא לגיטימית, אבל יהיה עליה לשנות את שמה מ"מערכת החינוך" ל"מערכת ההכשרה", או שמא ל- preparation system.

תגובות למאמר המציגות עמדה אחרת

• גיאוגרפיה היא לא מילה מהתנ"ך

לימוד גאוגרפיה לא מחייב ידע בדקדוק אנגלי. אבל אוצר מילים לועזיות הוא כן מחייב. למה לא ללמוד לדוגמא על תהליכי הבלייה באנגלית? הרי ממילא מילים כמו ארוזיה הם לועזיות? אז ממה מפחדים? משימוש באינטרנט? משימוש בחומר משגרירות זרות? מקריאת נשיונל ג'יאוגרפיק באנגלית? מדובר בהגדלת אוצר המילים באנגלית ובשימוש באנגלית שהיא אנגלית טכנית. אנגלית טכנית קלה ללימוד הרבה

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

יותר מאנגלית ספרותית. מדובר ברעיון גדול שיביא רק טוב. מי כותב נגד הרעיון? האם אלא המורים שאינם רוצים ללמוד ולהתקדם?

• להשתמש באנגלית = לדעת אנגלית

זו הדרך היחידה לדעת שפה. אז לא נגיעה לרמה של שפת אם אבל כן לרמה של השבדים למשל שדוברים שבדית אבל גם אנגלית ברמה גבוהה או ההודים או אחרים. כל ההצלחה שלנו תלויה בקלות האינטרקציה עם השווקים בעולם. עברית היא שפת אם, התנ"ך והספרות העברית חיות, ואין סיבה לדאגה. אני הייתי מחליף אזרחות במקצוע מדעי כלשהו.

• אקדמיה לעברית

מה לעשות וזה העולם שאנו חיים בו. עולם של צוותי עבודה. של מערכות מורכבות – מולטי דיסציפלינריות. השיטה ללמוד גאוגרפיה באנגלית אינה רעה כלל וכלל. ניתן יהיה להשתמש בפרסומים של שגרירויות זרות. להיעזר באינטרנט ולחפש חומר בספרים באנגלית. כשמלמדים גאוגרפיה באנגלית לא מתרכזים בלימוד של דקדוק אנגלי אלא בשימוש בחומר ולמידה של אוצר מילים – מה רע בכך – מי מפחד מזה? אולי המורים שיצטרכו גם הם ללמוד – כן ללמוד! משהו. הרי המורים יוצאים להכשרות רבות ומגוונות. למה שלא ילמדו "אנגלית למורי גאוגרפיה"? ואם תרשו לי הערה מעולם אחר – גם מערכת מודרנית אחרת – הצבאית צריכה להתמודד שהיום אין חיל רגלים ואין חיל אוויר. מחשבות כגון חיל האוויר יפציץ בבירות וחי"ר יכבוש את דרום לבנון הם מחשבות מיושנות. בעולם המודרני חיל האוויר חייב לסייע מקרוב גם באש וגם באספקה. ואם כל אחד יגיד שהוא לא מתאמץ ולא לומד ולא נפגש עם הדיסציפלינה השנייה – אז נמשיך להראות כמו שאנחנו נראים כעת. דרך אגב – איך קוראים למוסד שמחדש וממציא מילים בעברית?

שפה הולכת לאיבוד

יורם קניוק, Ynet, 16.3.05

נדרשו אלפיים שנים ומאות משוגעים לדבר להחיותה והנה אחרי מאה שנים היא נעלמת בצעדי ענק

בשעתו סיפרו על שר בכיר ולא משכיל במיוחד ששאל איך קוראים באנגלית לאפטר שייב. נזכרתי בכך כשידעתי שאני מחובר ל"תבל" אבל פתאום נהייתי hot והתיישבתי לכתוב מכתב ב"מייל" באמצעות "בזקאינט". ב"בזקסטור" פגשתי חבר שהלך ל"נטוויזן" ושנינו גילינו שאנחנו בינלאומיים.

התיישבתי ב-caffe hillel, הנקרא ככל הנראה על שם נשיאה השני של טנזניה, ואחר-כך עצרתי ב"סיטי מרקט". משם עברתי ללגימת "שייק" ב"קופיהאוז", כדי שיהיה לי כוח לקנות שמלה אצל shoshana ben zur. עשיתי ציפורניים ב"יורו-נייל" שנמצא ב-iben gebirol סטריט ועברתי ליד "סופרפארם" ב"דיזנגוף סנטר", חלפתי על-פני חנות tag hakikar, קניתי "פרוזן יוגורט" ונודע לי שבניו-יורק עומד עתה תור ענק של אמריקנים שרוצים לבוא לכל המקומות הנמנים לעיל וחייהם אינם חיים אם לא יקנו בגדים אצל "נעמי בלוז" או "נחמה semalot".

רציתי לברוח מ-hot אבל מה שנשאר זה yes, וחשבתי שעדיף חם על סתם כן. אבל כאשר טלפנתי לשם – חברה הודו-סינית-אמריקנית? – ענו לי בעברית עילגת לא פחות מהאנגלית של בני עמנו הקונים באחד ה"סטורים", מפני שסתם מחסן, חנות, מפעל, נשמע קטן עליהם.

ואני חושב על אבותינו שכתבו ודיברו עברית מופלאה ונהיו בינלאומיים ועברו לאנגלית של אז, שהייתה הארמית. אני חושב שנדרשו אלפיים שנים ומאות משוגעים לדבר, כמו אליעזר בן יהודה, שהחיו שפה והנה אחרי מאה שנים היא נעלמת בצעדי ענק מהדיבור ומה שנשאר זה "יאללה ביי".

לא רק עמנו ישראל אומר "קאונטרי קלאב" על המשקל "איי דונט קנו" של שייקה אופיר הגדול, אלא גם שרינו אינם בדיוק דוברי אנגלית רהוטה, שלא לומר עברית רהוטה. למדינות עתירות תיירים כמו איטליה, ספרד, גרמניה וצרפת, להן אין "בזקסטור", כי הן יודעות לומר בשפתן מילים רבות ששכחנו את קיומן בעברית.

כאשר אמי למדה לפני הרבה שנים בגימנסיה הרצליה ובן יהודה חידש את המילים תזמורת ומקהלה, השמחה הייתה כה רבה שאף כי טעו ובמקום תזמורת מלשון זמר כתבו בעיתון מקהלה ובמקום מקהלה כתבו תזמורת, הטעויות האלה השתרשו עד עצם היום הזה. כל-כך רצו אז עברית. באה המילה מלפפון ועשו חגיגה, בא שוטר במקום גינדרם והייתה הילולה.

אבל אם קפה "כסית" נקרא היום caffeine, סימן שהגרוע מכל כבר חלף ושפתנו שאין יפה ממנה תיעלם. ואנו נישאר בית קברות של שפה שבראה מחדש לאום, שרצה להתחדש ואין לו לא אופיר, לא גאווה ולא תבונה לעשות זאת.

תגובות למאמר זה המציגות עמדה שונה

לא צריך להגזים, השפה העברית לא הולכת לאיבוד. מילים זרות נכנסות לכל שפה מתפתחת. לכל שפה יש תוספות לוועזיות. אפילו בתנן יש מילים פרסיות וארמיות. וכמובן בספרים המאוחרים יותר.

השפה העברית חיה, בועטת, תוססת ומתפתחת. מה לעשות, יש עולם מסביבה של מדינת ישראל ואי אפשר לשכון לבד בכל התחומים. תמיד השפה העברית קלטה חידושים נאותים מסביבתה והיום במשנה מרץ כי העולם מתפתח בקצב הרבה יותר מהיר מאי פעם.

כל שפה קולטת מילים משפות זרות

גם העברית של הפלמ"ח סיפחה לה מילים מהסביבה כמו פיג'אן, ציזבט וקומז'יץ. אז היום הסביבה היא מהתקשורת ורובה באנגלית ואז באופן טבעי סופחת העברית מילים מהשפה האנגלית. כמו שבניו יורק האנגלית סופחת מילים מספרדית ואידיש, (CHUZPA). וכשם שאין סכנה שהאנגלית תעלם, כך גם לא תעלם העברית. היא תשתנה, אבל לא תיעלם.

השפה היא מה שאנו עושים ממנה, ואף שפה אינה חפה מהשפעותיהן של שפות אחרות, ככל שמעמיקה תופעת הגלובליזציה. גם באירופה ניתן למצוא היום השפעות חזקות מאוד של אנגלית במקומות שלא היית מצפה - הצרפתים, למשל, קוראים כבר עשרות שנים לסוף השבוע שלהם weekend, למרות שאין לכך כמובן שום קשר לשפתם!! הדוגמאות רבות מספור, והכותב מוזמן לבקר בארה"ב כדי לגלות ששם יש יותר דוברי ספרדית מאנגלית, כיצד הדבר משפיע על השפה המדוברת בארה"ב. סיכומי של דבר, תקשורת היא תחום דינמי מאין כמוהו, וכמו שההגייה משתנה עם השנים ונוצרים ניבים ודיאלקטים חדשים, כך משתנה

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

לה השפה עצמה, ומטמיעה השפעות סביבתיות שהן גדולות לפחות כמו אלה אשר הביאו את אליעזר בן-יהודה וחבר מרעיו להביא להחייאת העברית בעת החדשה. לעניות דעתי האבולוציה של העברית המדוברת זהו תהליך מבורך וטבעי שאין לעמוד חוצץ מולו, ואני אישית משוכנע בהן צדק שסופו אינו בהרס השפה העברית אלא בהתעלותה מעל לשרידים ההיסטוריים של שפה שהכותב מנסה לשווא להתרפק עליהם!!!

מסכימה אתך שהעילגות מצערת, מסכימה אתך שלשון הדלה מעידה קרוב לוודאי גם על דלות המחשבה, ושהאינולוז הבוטה של המרחב הציבורי באמת סתמי ומכוער אבל לצד זה עדין נכתבת בעברית ספרות יפה, נכתבים שירים, נולדות מילים חדשות גם אם חלקן משלבות ביצירתיות בין עברית לאנגלית. מתי נהיית כזה קוטר? ומתי נתת כל כך מעט מעצמך כמו בכתבת המאמר הזה?

השפעת האנגלית על העברית שבפינו, דומה מאוד להשפעת הגרמנית או היידיש על העברית לפני כמה עשורים. השם "צבא ההגנה לישראל" למשל, הוא גלגול של השם "ההגנה" לכוח הצבאי של "היישוב". ומדוע "ההגנה"? משום שבגרמנית מקובל לכנות את הצבא Wehr, כלומר "ההגנה". גם המונח "חוק יסוד" הוא תרגום מגרמנית, וכך גם מונחים רבים אחרים. האנגלית משפיעה לא רק על העברית. בברזיל "קניון" הוא shopping. זאת לא מילה פורטוגזית, אבל היא נכנסה לשימוש בברזיל (במשמעות קצת שונה מהמקור האנגלי). בקיצור, לומר "מייל" כשהכוונה לדואר אלקטרוני, זה סביר בהחלט, וזה מזכיר את המקרה הברזילאי. מה שמרגיז באמת הוא השימוש המכוון בשמות אנגליים לחברות, חנויות ועיתונים. זאת פרובינציאליות שמשתלבת בהערצה הכללית שלנו, הערצה לא מוצדקת לדעתי, לכל דבר שבא מארה"ב - שיטת משטר, שיטה כלכלית, פילוסופיה, אידיאולוגיה, וכן - גם שפה.

שפה חיה משולה לנהר, שאף פעם מה שאתה רואה לא זהה למה שהיה או יהיה. האם הנהר של העברית דלוח או שוצף? לדעתי הוא שוצף, זורם ומנצח. הכתיבה והקריאה, בעברית הולכת ורבה, העלייה מרוסיה מסתגלת לאט אבל בביטחון. לקניוק - תעמוד בכפר ערבי ותשמע שיחה בין שני צעירים - בליל של 1/3 עברית לפחות. תקשיב למטפלות פיליפיניות מדברות אחת עם השניה ב"אללה ביי", או "חבל על הזמן" כדי לדעת מה באמת קורה.

אז קדימה

ננקה את העברית מכל המילים הזרות. אבל למה לעצור באנגלית? יש להפטר גם מן האגרה, האסימון, הבעתה, הבחישה, הגושפנקא, דווקא, דחליל, זבן, גלימה, דיעבד, כנופיה, חריכה, טינופת, מוקיון, פרהסיה, ביש-מזל ועכוז הארמיות, ומן הבימה, הגוזזטרה, פונדק, פרודור, טירון, טכסיס, פולמוס, אזמל, נרתיק, עוגן, פנקס, אטרייה, אצטבא, פרגוד, אטליז, נמל, סימטה, סנדל, גרוטאה, ארכיון, פרנס, ליסטס, סניגור, ופרקליט היווניות. וגם ה"מלפפון" המהולל מקורו ביוונית!

הפצצה ההיא והשפה העברית

רון ברימן, ישראל היום, 4.4.2012

לפצצה האיראנית יש גם היבט לשוני: האמירה הנשמעת שוב ושוב בהקשר זה קובעת ש"כל האופציות על השולחן", או בתרגום לעברית: כל האפשרויות על הפרק. הלעז מיותר: הוא אינו נובע מחוסר של מילה עברית מתאימה ואף אינו מצביע על ידע או על בורות של המשתמש ב"אופציה". חזקה עליו שהוא מכיר את המילה אפשרות. לעומת זאת, "על השולחן" הוא אנגלית מיותרת במילים עבריות, בשעה שהביטוי העברי לכך הוא על הפרק.

זהו גם דינן של ביטויים לועזיים אחרים שנאמרים - גם על ידי מי שהאנגלית שבפיו דלה - שלא לצורך, בשעה שהביטוי העברי ידוע לכל: "בסופו של יום" במקום בסופו של דבר; "מסביב לשעון" במקום יומם ולילה; "בקליפת אגוז" במקום בקיצור; "לא כוס התה שלי" כשהכוונה היא לא לטעמי; "דם רע" כשהכוונה לשנאה/איבה; "פעם אחת" (ואפילו once) כאשר בסך הכול רוצים לומר אל"ף או ראשית, ועוד.

מכה אחרת היא התרגום הישיר מאנגלית, שלא לפי המבנה המקובל בעברית. כך, למשל, יש האומרים "שבוע הבא" (next week) בשעה שבעברית נכון לומר: בשבוע הבא.

משפחה אחרת של ביטויים מיותרים בלועזית כוללת שימוש שלא לצורך במונחים הזרים עצמם, ככל הנראה מטעמי התייפפות. אין הסבר אחר לכך.

כאלה הם, למשל, "סיטואציה" במקום מצב או נסיבות; "אייטס" במקום פריט או סעיף; "אישו" במקום סוגיה/עניין; "דסק" כשהכוונה למחלקה; "דיאלוג" שהוא פשוט דו-שיח; "קינג" גיורג' במקום המלך בעל אותו שם; "אולגרכים" ו"טייקונים" כשהכוונה לאילי הון; "שופינג" במקום קניות; "נון-סטופ" במקום ללא הפסקה; whatever או whatsoever במקום כלשהו; by hook or by crook במקום בכל דרך/מחיר; delay במקום דחיה/עיכוב; follow up במקום מעקב; timing במקום עיתוי; too much כשרוצים לומר יותר מדי; pilot כאשר ניתן לומר בפשטות ניסוי, ועוד.

וכמובן, פריים, פרזנטור, קמפיין וכיוצא באלה. יש אפילו מי שאוכלים "סלייסים" של פיצה, כי ככל הנראה הם מתקשים לומר או ללעוס פרוסות. לכאן שייכים גם ביטויים "אמוניים" כמו Oh My God ואפילו OMG, כשניתן לומר בפשטות אלוהים או ריבוננו של עולם. יש אפילו הקוראים בשמו של היהודי ההוא, Christ.

כאלה הם גם שמות תואר רבים: "בי-ליטרלי" שאינו אלא דו-צדדי; "סקפטי" שאינו אלא ספקני, או "אפקטיבי" במקום יעיל/מועיל, ועוד.

נושא אחר (ולא "אישו" או "אייטס") הוא חדירת מילים שהן אולי ברורות בהקשרן האנגלי המקורי, אבל הופכות במידה רבה לערטילאיות כאשר הן נכנסות לשימוש בעברית, במקרים רבים דרך העגה הצה"לית. כזו היא, לדוגמה, הכלה (containment). לא מיותר לציין שבצה"ל קיים גם תכלול, שאיש אינו יודע מה פשרו.

במחוזותינו עושים גם שימוש לא מועט בשמות לועזיים כשמות של שכונות (לדוגמה: Sun & Sea) בעיר העברית הראשונה ובערים עבריות אחרות, או של מתחמי בנייה יוקרתיים ומנקרי עיניים, שהלעז רק מוסיף לניכורם. לאחרונה התבשרנו על כך ששר ביטחוננו הצנוע נטש את מגדלי אקירוב ועבר לדיור בר-השגה ב"אסותא באוהאוס וילג".

שנים רבות אחרי החייאת השפה העברית על ידי אליעזר בן-יהודה, נראה שהאנגלית פולשת ברגל גסה למקומותינו. למרבה הצער, לא מדובר בהתפתחות השפה אלא דווקא בהידרדרותה, ואת זו יש לבלום.

אם לא, העברית שבפינו לא תהיה על השולחן, אלא על הפנים.

עקרונות לחוק העברית

זהר שביט, הארץ, 15.4.2002

למדינת ישראל שתי שפות רשמיות: עברית וערבית. הדברים הבאים מתייחסים לעברית בלבד. בהמשך לנייר עמדה שהוגש ב-16 בינואר '99 לשר המדע, התרבות והספורט, מתן וילנאי, אני מציעה לחוקק את "חוק השפה העברית" ברוח החוק הצרפתי, תוך התאמתו לצרכים של מדינת ישראל. ביסוד החוק המוצע עומדת התפיסה שהתרבות העברית ממלאת תפקיד חיוני ביצירת הזהות הלאומית, הלכידות החברתית והעוגנים החברתיים המשותפים. את כל אלה לא ניתן לקיים בלי לשון לאומית משותפת.

למרות שאין עוררין על חשיבותה של העברית, התכרסם מאוד מעמדה בשני העשורים האחרונים. אם נבעה הידרדרות זו מהתפתחות האינטרנט, או מהחשיפה הגוברת לעולם, ובמיוחד לארצות הברית, התוצאה היא אחת - רוב דוברי השפה, כולל האליטות, אינם שולטים ברבדיה ובמפתחותיה הלשוניים ואינם מכירים את ההיסטוריה שלה ואת מסורותיה השונות. הדבר בא לביטוי בכל רובדי החיים: בנאומים בכנסת, באמצעי התקשורת ובכתיבה האקדמית והמסאית. בנוסף לכך, עברה העברית בשנים אחרונות פחות מדאיג במעמדה כשפה לצרכים גבוהים. בדרך כלל היא משמשת את דובריה כשפת יום יום, בעוד שהאנגלית, ובמקרים מסוימים הרוסית, תפסו את מקומה כשפות גבוהות. במובן זה, עברה העברית תהליך הפוך לזה שאפיין אותה בגולת אירופה (לפחות עד סוף המאה ה-19) - שם היא הייתה השפה לצרכים גבוהים בעוד שידיש הייתה שפת היום יום.

לנוכח הביזוי ההולך וגובר של השפה העברית, אני סבורה שאין מנוס מחקיקת חוק שיגן עליה. אם לא נדע להגן על הלשון העברית נמצא את עצמנו תוך פחות מדור כעם עילג וחסר לשון.

מטרת החוק המוצע היא לקבוע אמצעים ותמריצים שיבטיחו את ההגנה על הלשון העברית כשפה מלאה, המשמשת למילוי כל הצרכים הלשוניים והתרבותיים של החברה הישראלית. רק חוק מחייב יוכל להבטיח את הישרדותה של העברית ואת שליטתה בחיי הציבור והפרט. אין מדובר כאן בחוק לאומני או פשיסטי, אלא בשמירה על נכס ראשון במעלה של החברה הישראלית, אם אכן היא מבקשת לתפקד כחברה שיש לה בסיס משותף.

החוק המוצע צריך לכלול את הנקודות הבאות:

1. קבלת אזרחות ישראלית תותנה בשליטה בסיסית בעברית.
2. תעודת בגרות ישראלית תינתן רק למי שהוכיח שליטה מתקבלת על הדעת בלשון העברית. כדי להיות זכאי לתעודת בגרות יהיה חייב כל תלמיד בישראל ללמוד את הלשון העברית ולהכיר את רבדיה ברמה של חמש יחידות. לימודי הלשון העברית יתפרשו על פני כל שנות הלימוד בתיכון ולא יופסקו בכיתה י'.
3. ייקבע מילון שמות עבריים מחייב. כמו במדינות רבות במערב יוכלו הורים לתת לילדיהם רק שמות המופיעים במילון השמות.
4. ללשון העברית תינתן עדיפות בכל אמצעי התקשורת הישראלית. יובטח שידורם של סרטים, מחזות, שירים ופזמונים ישראליים בעברית.
5. ייאסר השימוש בשפות אחרות (למעט ערבית) בכל המרחב הציבורי. שילוט שלא בעברית יורשה רק מתחת לשילוט בעברית ובאות קטנה יותר.
6. יובטח סיוע של המדינה בכל פרסום בעברית. 7. התקשי"ר יחייב שכל מכתב ממשלתי ייכתב בעברית.
8. ייצוג ללשון העברית בארץ ובחו"ל: נציגי המדינה ונושאי תפקידים רשמיים יחויבו לשאת שמות עבריים. דוברים ישראליים במעמדים רשמיים בארץ ובחו"ל יחויבו לשאת את נאומיהם בעברית.
9. ייצוג ללשון העברית באקדמיה: לצורך קידום אקדמי יחויבו חברי הסגל האקדמי לפרסם חלק ממחקריהם בעברית. כנסים מדעיים ואחרים, הממומנים על ידי המדינה או על ידי מוסדות ציבור, יתקיימו בלשון העברית וילוו במקרה הצורך בתרגום סימולטני.

העיר הלועזית הראשונה

תל-אביב בטוחה שבכל השאלות הגדולות של ישראל היא זו שקובעת את התשובה הנכונה. כן, היא קובעת, אבל דווקא בשאלות הקטנות

פרובינציאלי", אמר פעם עמוס קינן, "הוא לא אדם שגר בפתח-תקווה במקום בפרו, אלא אדם שגר בפתח תקווה ומתנהג כאילו הוא בפרו". היום הוא לא היה צריך להרחיק את עדותו עד פתח-תקווה. צריך רק לקרוא את השלטים ברחוב דינגוף, לשעבר לב לבה של התרבות העברית המתחדשת. לא ברור אם תל-אביב הפרובינציאלית רוצה להיות לונדון למשרתות או ניויורק לעניים, אבל ברור שחבל, או במילים אחרות chaval. בריונגוף אוונו מוכרים בגדי נשים ב"cameleon, ב"milano נעליים. ניקוי יבש עושים ב"vit-sec, ואם אתה מתעניין בפילוסופיה, ב"philosophy תוכל לרכוש מכנסי ג'ינס. בעיר העברית לא רק את הלועזית כותבים בלועזית. Osnat מעצבת שמלות, ובין החנויות יש כניסה למשרדים של חברה בשם RAMOT. ויש גם Ronit ו"Yahalom. ואם זה מעצבן אותך, תוכל להתנחם ב"50 אחוז הנחה. איה? ב"BIG SALE, כמוכן. גם בעירייה יש מי שזה מרגיז אותו. פרופ' זוהר שביט יזמה חוק עזר עירוני המחייב את הסוחרים לשים שלט בעברית לפחות בגודל שווה ללועזית. יש גם פקחים, וקנס של כמה מאות שקלים. אבל הדיונופאים מעדיפים לשלם את הקנס ולא לוותר על אשליית החנות בניירורק.

שורשים בחול

תל-אביב נזכרת בתנ"ך, אבל לא תל-אביב הוו. תל-אביב שבארץ ישראל היא תרגום מבריק שהגה נחום סוקולוב ל"אלטנוילד" של הרצל – ארץ ישנה-חדשה. "תל" מסמל את הישן, "אביב" מסמל את החדש. הרעיון היה שחוזרים אל הישן מאוד כדי לבנות משהו חדש לגמרי. כדי לבנות עם מחדש עוזבים את הגולה וחוזרים לארץ האבות העתיקה. כדי לבנות תרבות מחדש עוזבים את היידיש והלדינו וחוזרים אל השפה העברית הישנה.

נדמה היה שעזבנו את הגולה מפני ששם לא נתנו לנו להיות יהודים, אבל אם להאמין לשלטי החנויות בריונגוף, הרי שלרעתה של תל-אביב עזבנו את הגולה מפני ששם לא נתנו לנו להיות גויים. העברית הייתה רק אמצעי להימלט מהיידיש, והזהות הישראלית לא הייתה אלא אמצעי להימלט מהזהות היהודית. עכשיו כבר נמלטנו בהצלחה משתייהן, ואפשר לפרק את הפיגומים ולהיות כמו כל הגויים, בלי שכל הגויים יפריעו לנו. גוי אחד בארץ, כאנגלית.

אבל לא חייבים לשאול דווקא את שלטי החנויות בריונגוף. תל-אביב היא עיר רבת פנים. היא קורצת לניוירוק ולפרו, אבל בקאמרי מציגים שוב את "כנר על הגג"; חוף הים חסום בשרשרת מלונות עם שמות בינלאומיים, אבל בתחנות האוטובוס מודפסים שירי משוררים עבריים. לצד האספרסו יש פלאפל שרעבי ולצד המקיאטו מוכרים משקה סברט טבעי. תל-אביב לא ויתרה על האירקיי של העולם, אבל גם לא על האחלה של הטברייני. היא הולכת על חבל דק בין עיר תיירות לעיר ואם, ובין עזריאלי לאבן גבירול היא גם מחפשת שורשים ועקבות בחול.

זה לא מקרה שהשלטים בעברית נעלמים, אבל זה גם לא בהכרח מעיד על משהו מאוד עמוק. ובכלל, תל-אביב בטוחה שבכל השאלות הגדולות של ישראל היא זו שקובעת את התשובה הנכונה. האמת היא שתל-אביב קובעת, אבל דווקא בשאלות הקטנות. שיהיה לה ולכם Yom Atzmaut שמח.

*
מקור ראשון,
ל' בניסן תשס"ט,
24.4.2009

עיר תחת קניון

מיומנויות של מיזוג טקסטים מסוגות ומהיצגים שונים

המפמ"ר: תומר בוזמן

כתבו: ד"ר עליזה עמיר, ד"ר הלה אתקין, ענבל גורן, מרים רבינוביץ

יעוץ דידקטי: ד"ר עליזה עמיר וד"ר הלה אתקין

קניון מלחה ירושלים

עיר תחת קניון – מיזוג מידע ממספר מקורות

רציונל

במאה ה-21 הלומד נדרש להתמודד עם כמויות גדולות של מידע הנמצא במקורות מידע מגוונים, בערוצים שונים ובייצוגים שונים. זמינות המידע וכמותו מחייבות שימוש מושכל במידע כדי להשיג את מטרותיו של הפרט. אחד הכישורים הנדרשים להתמודדות עם המידע הוא **מיזוג מידע**.

תלמידים נדרשים להציג את ידיעותיהם הן במהלך הלימוד השוטף של המקצועות השונים הן במיזמים מיוחדים. במרוצת הלימוד השוטף – בשיעורי בית ובמבחנים – אפשר להסתמך בדרך כלל על מקור אחד, למשל על קטע מספר הלימוד של המקצוע הנדון. אולם במשימות רחבות כמו מבחן מקיף, הכנת הרצאה או כתיבת עבודה – רצוי שהמידע יישאב ממקורות אחדים.

המיזוג הוא אסטרטגיית החשיבה המורכבת ביותר⁶. הוא נמצא על מנעד המתחיל באיתור המשמעות המרכזיות ומסתיים בהכללתן ובהבניה מחודשת של טקסט עצמאי. עוד הוא מאפשר ללומד להתמודד עם כמויות גדולות של מידע כדי להגיע לתובנות חדשות. ההיכרות עם אסטרטגיה של מיזוג בקריאה כרוכה בהוראה לקורא לעצור ולחשוב על מה שהוא קורא. כל פיסת מידע מעצימה את ההבנה שלו ומאפשרת לו להבנות את המשמעות בצורה טובה יותר.

תלמידים נדרשים למזג בין שני טקסטים כבר בכיתה ח. בכיתה י הם נדרשים למזג בין מספר טקסטים, ולעתים אף בין ייצוגים שונים של מידע. יחידה זו נועדה **להעמיק את מיומנות המיזוג על היבטיה השונים**. היא כוללת שני חלקים: חלק א – הקניה **ברמה מתקדמת** של מיומנות המיזוג; חלק ב – יישום מיומנות המיזוג בתחום הגאוגרפיה⁷ – התבוננות מעמיקה בתופעה חברתית הנוגעת לחייהם של התלמידים. נוסף על אלה, היחידה מאפשרת למידת עמיתים ולמידת חקר.

הצלמיות (אייקונים) המופיעות ביחידה זו:

חומרים לתלקיט:

דיון במליאת הכיתה:

הערות למורה:

עבודה בקבוצות:

עבודה בזוגות:

עבודה אישית:

⁶ המסגרת המושגית, פיז"ה 2009 עמ' 9-10, 20.

⁷ אנו מודים לדקלה ירדן ולאורית זיו על הצעת הנושא ועל ההפניה למקורות מידע.

מטרת היחידה

מיזוג מידע ממקורות מידע שונים ומגוונים

הציר האורייני (הבנה והבעה)

- עמידה על חשיבותו של המיזוג
- הקניית אסטרטגיות למיזוג של טקסטים
- הבחנה בין סוגים שונים של מיזוג המאפיינים את השיח הלימודי
- חשיפה לידע לשוני חיוני לכתובה של מיזוג
- התנסות בדרכי הערכה של מיזוג טקסטים

הציר הלשוני

- פועלי הבעה
- דרכי מסירת הדיבור

עקרונות של למידה משמעותית

- למידה שיתופית
- הבניה עצמית של הידע (תפיסה קונסטרוקטיביסטית)
- שילוב של ערכים, של מעורבות ושל רלוונטיות בתהליך הלמידה

הערכה

- מיזוג בין טקסט רציף לטקסטים בלתי רציפים

חלק א מיזוג מידע⁸

פעילות 1 - צפייה בסרטון

א. סרטון סיכום השנה⁹: עלפי איזה עיקרון נבנה הסיכום שראיתם?

 למורה: אין צורך להקרין את כל הסרטון, אלא לבחון את העיקרון של הסיכום בלבד. הכולנה כאן היא להציג סיכום שיש בו מילול והכללה בין פרטים תוך הצגתם של האירועים בזה אחר זה. כדאי להדגיש כי ביחידה זו נציג עיקרון שונה של מילול.

ב. לשם מה יש צורך במיזוג מידע?

ג. באילו הקשרים בתוך בית הספר ומחוצה לו אתם נדרשים למזג מידע?

פעילות 2 - הערכה ראשונית של מיזוג מיטבי – מה נחשב לטקסט מיטבי של מיזוג?

לפני שנכנסים לעובי הקורה, המשימה שלפניכם נועדה לבחון איזו מבין שתי הדוגמאות טובה יותר מבחינת איכות המיזוג¹⁰.

א. התבוננו בשתי דוגמאות¹¹ של כתיבת סיכום הממזג מקורות מידע, והשיבו על השאלות שאחריהן.

 למורה: בשלל זה אין צורך לראות את הטקסטים המקוריים הצומדים בהם המילול, מאחר שהמטרה היא לזהות על פי תבחינים מותפטים המופיעים בטבלה איזה טקסט צונה על הדרישות מסיכום מילול.

דוגמה א

המאמרים מציגים את המטרות של התצורות. במאמר המרכזי טוען הכותב שהתצורות הראשונות נוצרו ליצור דיאלוג בין בית הספר לחברה, שבאמצעותו נפוצה בשורת העברית, חלוקה תודעת הנהגות היהודית. במאמר השני נמצא שחלק מן התצורות כיום מציגות תמונת מצב חברתית ורעשית במטרה להרחיב את הדיאלוג בין התלמיד להוריו.

⁸ חלק א מבוסס על יחידה שפותחה על ידי די"ר עליזה עמיר והלה אתקין לבקשת המזכירות הפדגוגית עבור מדריכים מתחומי דעת שונים.

⁹ כתובת האתר במרשתת: <https://www.youtube.com/watch?v=u2uaBakrqfo>

¹⁰ ההפניה מובאת כאן לנוחיותכם. **המטלה:** כתוב סיכום על פי שני המאמרים על המטרות של תעודות בית הספר. המאמר והמטלה הופיעו בבחינת הבגרות בעברית, שאלון א (011107) בחורף תשע"ג (שאלה 5).

¹¹ את שתי הדוגמאות כתבו תלמידים. הן נלקחו מבחינת הבגרות והוקלדו ככתבן וכלשונן.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

דוגמה ב

המטרה של תצורות בית הספר היו שונות בתקופות שונות. שני כותבים עסקו בנושא זה (לוי, וקסטן שפירא). גם לוי (תשנ"ח) וגם קסטן שפירא (2012) מציינים שהתצורות שימשו כדי לפרט את הישגיו של התלמיד בבית הספר. מלבד המטרה כל אחד מהם מציג מטרה שונה של התצורות. לוי במאמרו "תצורה ואסר" (תשנ"ח) מצייין כי התצורות הראשונות בתקופת היישוב נוצרו בראש וראשונה ליצור דיאלוג בין בתי הספר לציבור, לשתף את הציבור בקיומו של בית הספר הצעיר. עוד מוסיף לוי, שהתצורה בעברית נוצרה גם לשתף יהודים בחו"ל שהיו מצוניינים בנצעה בארץ-ישראל. מטרה נוספת המופיעה במאמר מתייחסת לתפקידן של התצורות כמצעירות מסר תרבותי-ערכי ואסר חינוכי. לצומת לוי קסטן – שפירא טוענת שמטרתן של התצורות היא להציג תמונת מצב חברתית ורעשית של התלמיד, כמו כן הן יכולות להיות הזדמנות לדיאלוג משמעותי בין הילד להוריו.

שאלות

1. כדי לדעת באיזה טקסט המיווג היה מיטבי, מלאו את הטבלה שלפניכם.

תבחינים	דוגמה א	דוגמה ב
שם המאמר, כותב המאמר, שנת פרסום		
מטרות של התעודה המשותפת לשני הטקסטים		
מטרות של התעודות הייחודיות לכל אחד מן הטקסטים		
ייחוס הדברים למקורות המידע		

עוצרים ומתבוננים

- איזו דוגמה היטיבה למזג בין שני הטקסטים וענתה על דרישות המטלה?
- בעקבות הפעילויות שבהן התנסיתם עד כה, כתבו שתי תובנות.

פעילות 3 - האמצעים הלשוניים החיוניים לכתיבה של מיוזג בין טקסטים

למורה: פעילות זו מתמקדת בנושאים הלשוניים שלהלן:

- היכרות¹² עם מננים לשוניים המאפיינים השוואה לדמיון ולשוני (כאן כשם... כך גם, כפי ש..., כמו..., לצומת זאת, כנגד ה, להפך מ..., אינו דומה ל..., ואילו, בניגוד לכך, מצד אחד...) מצד אחר ביטויי הוספה...
- שימוש בפועלי הפעם מתאימים (כאן טוען, סוקר, משווה, מדגים, מתאר)

שימוש בדרכי מסירה שונות¹³

○ דיבור ישיר

○ דיבור עקיף

○ הסברים

כל אחד מהנושאים שלעיל יילמד בדרך שהמורה בוחר. אפשר באמצעות למידה עצמית של התלמידים או באמצעות הקניה ישירה. מכאן מקום, הפעילות שלפניכם מבוססת על השיטה הנושאת שצוין לעיל.

משימה

לפניכם סיכום המשלב שלושה מקורות מידע בנושא התנהגותו של הנהג הישראלי. הסיכום נכתב על ידי תלמידה, והוא מובא כאן כלשונו. קראו את הטקסט והשיבו על השאלות שאחריו.

ציבור נהגי ישראל ניצב בפני סכנה ברורה ומיידית, בעת נהיגה בכבישי הארץ. במאמרו "דמנו הותר כחוק", מציג אוריאל לין (1996) על האדם האנושי בדמותם של נהגי המשאות כאלו הראשוני לסכנה זו. לדבריו נהגי המשאות מבצעים עבירות רבות תוך לילול בוטה בערך ח"י אדם וביסודות החוקים התעבורתיים, כאן עבירות כספיות פתאומיות מנתיבים, אי השמעות לתמרורים ואי שמירת מרחק בטוחות. בדעה דומה מחזיק יעקב גלנטי (1995) אשר במאמרו "בורחים מן המסוק", מנסה אצבע מאשימה אל עבר האופנוענים שטענתו מתפרצת בכבישים ונוהגים במהירויות מופרזות. גלנטי מבסס את טענתו ע"י הבאת דוגמא מוחשית. במאמרו מתואר מקרה בו עבריו תנועה נקרא לעצור עקב נהיגה מופרזת אך ללא הוציא. הכותב מציין כי העבריו פרץ מחסום מאולתר תוך כדי פציעת אחד השוטרים.

אך למרות האמור לעיל אין האשמה היחידה על ציבור הנהגים. לין (1996) סבור כי הקטל בכבישים הוא פועל יוצא של אוגלת היד מצד רשויות השיפוט החקיקה והביצוע. הכותב מציין: "הרשויות הנ"ל אינן פועלות באופן מספק למימון התופעה", על כן הוא קורא לביאור המחבלים ולהצמדת האחראים הישירים לדיון. גלנטי (1995) אף

¹² מומלץ לא לתת לתלמידים רשימות של מילות קישור אלא לזמן לתלמידים עיסוק רלוונטי בנושא בשעה שהם קוראים וכותבים.

¹³ מידע והרחבה בנושאים הלשוניים הללו אפשר למצוא באתר סנונית <http://learn.snunit.k12.il/snunit/lashon>

הוא מטיף אחריות על אנלית היד של המטרה. הכותב מאזכר שלוש שיטות התחמקות והטעויות, המשמשים את עברייני התנועה. בין היתר נצעה שימוש בבוץ המלכלך את לאחיות הזיהוי, ובלבד המחזירה הקלק אור למצמח המהירות ושורפת את סרט הצילום. גלנטי מוסיף ואומר כי השיטה הנפוצה ביותר היא הברחה, אך בו בעת מצוין כי המטרה נמנעת ממרדפים על אף האופנועים שברשותה.

אולם לכל בעיה יש פיתרון. לכן טוען כי יש להציב דרישות גבוהות של מיומנויות נהיגה ואימון, בקרב מבקשי רישיונות המשאית. יתרה מזאת, הכותב קורא לרשות השופטת להתאים את רמת הצניחה לרמת הסכנה, תוך הפעלת סנקציות מנהליות שימנעו את זכות הנהיגה מעברייני תנועה. הצעות אכיפה נוספות נותן גלנטי במאמרו "בזמן אמיתי". הנ"ל מצוין כי מטרת ישראל מפתחת שיטת אכיפה אלקטרונית, שבמסגרתה מתוצר עברייני תנועה בעת ביצוע העבירה. ע"פ הכותב תוך יממה מצת ביצוע העבירה, נשלח אל העברייני דו"ח הכולל את צילום העבירה והזמנה לדיון. גלנטי מוסיף ואומר כי אמצעי האכיפה הם אוטונומיים ובכוחם לתעד עבירות מהירות, אי שמירת רווח, נהיגה באור אדום ועקיפה בפס לבן. במאמרו הנוסף "בורחים מן המסוק", מצוין גלנטי (1995) אמצעי אכיפה פוטנציאלי בדמות אופנועים כבדים השייכים למטרה. אך בו בעת מסתייג הכותב ואומר, כי המטרה נמנעת מעשיית שימוש באחרון מטעמי בטיחות.

שמות המאמרים:

ל"ן אוריאל, (מצריב 1996). דמנו הותר כחוק
גלנטי יעקוב, (מצריב 1996). בזמן אמיתי
גלנטי יעקוב, (מצריב 1995). בורחים מן המסוק

א. בסיכום מופיעים פועלי הבעה שונים (לדוגמה, טוען). העתיקו מתוך הטקסט לפחות

ארבעה פועלי הבעה שונים.

ב. יש בטקסט דוגמה אחת לשימוש בדיבור ישיר. העתיקו אותה מן הטקסט.

ג. בסיכום יש פיסות מידע המוסכמות על הכותבים.

1. העתיקו שתי דוגמאות.

2. באילו ניסוחים השתמשו בטקסט לציון המידע המוסכם/ המשותף?

ד. מדוע כמעט בכל פעם שמוזכר שמו של אחד הכותבים מופיעה השנה בסוגריים?

עוצרים ומתבוננים בפעילויות 2 ו-3

בעקבות הפעילויות שבהן התנסיתם עד כה, כתבו שתי תובנות.

חומרים לתלקיט

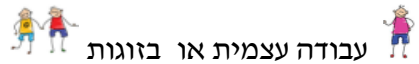
1. טבלה מלאה

2. התובנות מן המשימות

3. משימה: תשובות א-ד לשאלות על דרכי המסירה

חלק ב – עיר תחת קניון

פעילות 4 מתנסים במטלה המשלבת מיזוג מידע

עבודה עצמית או בזוגות

קראו את המאמר "עיר תחת קניון", התבוננו בגרפיטי, צפו בסרטון, קראו את התרשים שלפניכם, ובצעו את המטלות שאחריהם.

עיר תחת קניון¹⁴

ירדנה שאול, פנים 21, 2002

הקניונים בישראל ובעולם הפכו סמל של חברת הצריכה, כוח מניע שלה וגם תחום שבו באים לביטוי חוליית ההתמכרות לה. בישראל מייצג אזור חיפה את התרחקות הקניונים ממרכז העיר והיותם עוד מרכיב של איצדק חברתי

התגברותה של תרבות הצריכה

אמריקניזציה, גלובליזציה, חומריות וקניון הפכו מילים נרדפות לתרבות הצריכה. ססמאות כמו "אמור לי מה יש לך ואומר לך מי אתה" נשענות על מערכת סמלים, סימנים ודימויים שמקנה מערכת השיווק והפרסום לחפצים, כדי למוכרם. השימוש ברגשות כדי למכור, כדי לעורר תחושה של שמחה, אושר, התפעמות, שלוה ואפילו אהבה כתוצאה מרכישת מוצר, הופך את היחיד ואת החברה כולה למטרה שיווקית.

כשאנחנו רוכשים מכונית, אנחנו למעשה לא קונים מכונית כי אם תחושה של חופש, עוצמה, יתרון. הטלפון הסלולרי אינו אמצעי תקשורת אלא חבר. אנו מוצאים את עצמנו נסחפים למעגל קסמים של צריכת מוצרים וסחורות שאין לנו בהם צורך ממשי, רק כדי להיות "חלק מ", כדי להיות In.

כאן נכנס הקניון לתמונה. הקניון המודרני הוא אחד מסמליה המרכזיים של תרבות הצריכה. מרחבים רוויים מרכזי קניות מאפשרים לנו בחירה גדולה יותר ונגישות קלה, אך עם זאת הם תורמים לזיהום אוויר גדול יותר בשל שימוש אינטנסיבי במכונית הפרטית, לבזבזנות, לצורך לעבוד קשה יותר והרבה יותר כדי לצרוך יותר, ולבדלנות חברתית.

הקניון מסמל את תרבות הצריכה המערבית, ששולט בה סממן השפע. הקניון הפך למותג, למקדש של חברה היפר-צרכנית. הוא מקדש את כל מה שאפשר לקנות בכסף, הוא מציע אינספור אפשרויות צריכה, הוא יוצר תחושה של אסקפיזם¹⁵ מהעולם האמיתי ומציאות דמונית, הוא

¹⁴ המאמר עובד לצורכי הפעילות. העיבוד מתבטא בעיקר בקיצורו. תודתנו למחברת המאמר.

¹⁵ נטייה לברוח מן המציאות, מאחריות, משגרת החיים וכד'

מוביל אותנו לעולם אחר, סטרילי, אגדתי, הוא לוקח אותנו למסע של צבעים, קולות וניחוחות שאנחנו מעדיפים ללכת לאיבוד בהם.

הקניון הוא יצירה אמריקנית, כפי שארצות הברית היא המנהיגה והמובילה של חברת הצריכה העולמית. ההתייחסות לתרבות האמריקנית באירופה היא דואלית: קבלה ודחייה. מצד אחד אמריקה מסמלת את החירות ואת הדמוקרטיה, מצד שני - האמריקניזם מסמל את תרבות הצריכה ומעורר אצל רבים דחייה. האירופאים סבורים כי התרבות האמריקנית אינה אותנטית. זאת אף שאמריקה היא במרכז הבמה העולמית היום, בעוד אירופה מוצאת את עצמה מקבלת את השפעותיה של התרבות האמריקנית הפושטות בכל רחבי הגלובוס (Kross, 1996: 43-49, 162-172).

ישראל היא אחת המדינות המערביות שאימצה והפנימה את דפוס הצריכה האמריקני. לפיכך, אימוץ הקניון ותרבות הצריכה האמריקנית מלווה גם באימוץ השפה והסמלים האמריקניים. אנו נחשפים ליותר ויותר שמות של חנויות בשפה האנגלית: אייס, טוויס-אר-אר, סופר פארם, פיצה האט, ניו-פארם, אופיס דיפו, בלוקבסטר, מקדונלד'ס, הום סנטר, מגה ואחרים חדרו לשפתנו עד כי נדמה לפעמים שהיו כאן מאז ומעולם.

צמיחת הקניונים

קניון פירושו מרכז קניות. מקום, שבמקור נועד לספק מגוון מוצרים וסחורות בצורה נוחה, תחת קורת גג אחת, בבעלות אחת, עם חניה נרחבת (Dawson, 1983: 1). תופעת הקניונים החלה בצפון ארה"ב בשנות הארבעים והתעצמה עם גבור תופעת הפירוור¹⁶, הבעלות על הרכב הפרטי, הגידול בהכנסה הפנויה, ובעיות חניה במרכזי הערים. הקניון נוסד כדי לתת מענה לאותו חתך אוכלוסייה שהתרחק ממרכזי הערים אל הפרוורים ונזקק למקום קרוב או נגיש לקניות. היוזמות נבעו ממניעים עסקיים כלכליים.

מספרם הרב של הקניונים והצביון הדומה של כולם ("ראית אחד ראית את כולם") הובילו למלחמת הישרדות קשה ביניהם, עד כי היום, כשליש ממרכזי הקניות בצפון אמריקה נתונים בסכנת סגירה. מאמצי ההישרדות הובילו לשינוי התמהיל במרכזי הקניות. יותר שטח בתוכם מוקדש היום לפעילות פנאי, נופש ובידור.

מערך השיווק מתמקד באטרקציות למשיכת פלחי שוק מגוונים. מופעים, להקות זמר, קונצרטים, תצוגות אופנה והרצאות הם רק חלק ממגוון הפעילויות המוצע לילדים, בני נוער, מבוגרים וקשישים. מכוני ספורט, ספריות ציבוריות, גלריות, מסלולי גולף וביליארד (למשוך גברים) מסכי צפייה ענקיים ועוד פונקציות רבות אחרות מושכות קהל. "תיירות קניונים" הפכה לאמצעי חשוב במשיכת קהל יעד רחוק שאינו מגיע במכונית, אלא בטיסה.

עם התרחבותן של הערים והגידול באוכלוסייתן, פחתה נגישותה של כיכר העיר המרכזית. היא גם לא יכלה לספק עוד את כל צורכי האוכלוסייה שגדלה. כך נוספו לה מוקדים מסחריים אחרים במערך העירוני. לכאורה, הקניון מחליף את כיכר העיר המסורתית, אותה כיכר שאלה באו כדי

¹⁶ המעבר ממרכזי הערים לפרוורים

לקנות, אבל לא רק. לכיכר באו בני מעמדות שונים, אנשים רצו לראות ולהיראות, שם הובעו דעות, שם ניתנו מופעי הבידור, שם רוכזו בתי הקפה והמסעדות, שם היה אפשר לשבת ולהסתכל על הקהל הגדול בלי צורך להסביר.

אותה כיכר עגולה הועתקה למבנה הפנימי של הקניון. בהשאלה אפשר לומר כי הקניון עצמו הוא אותה כיכר עיר, שאלה באים לאו דווקא לקנות דבר מה, אלא לפעמים סתם לראות ולהיראות. אך למעשה, אין תהליך של חברות בקניון. המוני אנשים חולפים זה על פני זה, אך הם עסוקים בעצמם, בצורכיהם וברצונותיהם. ההתבדלות כמעט מוחלטת וחיכוך, אם נוצר באקראי, הוא עם אלה שאנו מכירים מכבר, או לצורך פונקציונלי.

הקניון הוא "עולם בתוך עולם", הוא מספק "סביבה סטרילית" כך שהעולם האמיתי נשאר בחוץ. הקניון הוא ביטוי לרעיון העירוני האידאלי, הוא מציג אותו כִּיפה יותר, זוהר יותר, נקי יותר. מזג האוויר בו נוח תמיד - לא חם בקיץ ולא קר בחורף. העצים תמיד ירוקים, המעברים בזהירים מניקיון, האוויר אינו מזוהם ממכוניות חולפות. הקניון מספק למעשה "מציאות על", Hyper Reality, בועה, שאנו נכנסים אליה מרצון, אך היא נעלמת ברגע שעזבנו את הקניון.

בד בבד עם היות הקניון מקום נוח לקנייה, אנו עדים לנהירה אליו לא רק לשם כך. מבחינה מסוימת הפך הקניון למוקד עלייה לרגל. קידוש תרבות הצריכה מתבטא לא רק בהגעה אליו למטרות שונות, אלא גם באלמנטים פיזיים ארכיטקטוניים הטבועים בו, ושאלים מהיכלי קודש ובמיוחד מכנסיות. החללים הגבוהים, עמודי השיש, כותרתם המעוטרת, התקרה השקופה והעגולה המאפשרת את כניסתו של האור האלוהי, הציר הליניארי (הקווי) המרכזי שנחתך בצורה אופקית ומזכיר צורה של צלב, החלונות מתחת לכיפה העגולה שמקושטים ומזכירים ויטראז'ים, כל אלה ועוד מקנים לו לכאורה נופך של היכל קודש (שאול, 2001 בתוך: אוניברסיטת חיפה **אקדמי אקטואלי**).

הקשתות, האור, החלל הגבוה, מוכרים מכנסיות ומסגדים. המבנה הפנימי של הכנסייה תוכנן בכוונה להעניק חוויה דתית ולהעצים את הרגשות בעת פולחן. לפיכך, הניגוד בין האלמנטים במבנה הקניון ששאלים ממבני דת, לבין הפונקציה שהוא ממלא כמרכז נוח לביצוע קנייה, מעצים את פולחן/תרבות הצריכה.

השפעתם של הקניונים על אורחות החיים בארצות הברית ובמדינת ישראל

כאמור, תופעת הקניונים בישראל היא ביטוי להשפעה תרבותית צפון אמריקנית. כשם שאימצנו את הגיינס, הקוקה-קולה והמזון המהיר, כך אימצנו את הקניון ואת תרבות הצריכה והחיים בתוכו. חדירת התופעה החלה בראשית שנות השמונים, עם פתיחתו של קניון איילון במטרופולין תל אביב. אף כי התופעה החלה במרכז, היום הבכורה נתונה לעיר חיפה וסביבתה הקרובה.

ריבוי מרכזי הקניות ושטחי המסחר, החפיפה בתחום השפעתם, התמהיל הזהה כמעט בכולם, והנגישות הרבה אליהם הובילו למאבק הישרדות. המלחמה ניטשת לא רק על כיסו של הצרכן אלא גם על זמנו הפנוי (שאול, 2000).

מערך השיווק והפרסום אינטנסיבי מאוד: תכניות שבועיות לכל קניון מתפרסמות דרך קבע בעיתונות המקומית, ברדיו, בשיווק ישיר בתאי הדואר שלנו, באינטרנט, על לוחות המודעות

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

ובשלטי חוצות. כולם קוראים לנו לבוא כי יש מבצעים מיוחדים ופעילויות מגוונות: הצגות ומופעים לילדים, הרצאות למבוגרים, מפגשים מהסוג הנשי, תערוכות אמנים, ירידי לבוש ומזון, מופעים מוזיקליים, סדנאות יצירה, צעדת קניונים ועוד.

כך, יותר ויותר תופס הקניון את מקומו של המתנ"ס השכונתי/קהילתי. משהגענו לקניון, המשימה היא להשאיר אותנו שם כמה שיותר זמן. "זמן שווה כסף", ככל שתהליך החשיפה שלנו גדול יותר, כך תתאפשר הקנייה הבלתי מתוכננת. המתקפה היא על כל החושים, באמצעות מוזיקה, ריחות נעימים, צבעים, קולות וטעמים. אם לא די בכל אלה, מאגד הקניון בתוכו פונקציות מוסדיות וארגוניות שרגילים לראות במרחב העירוני, למשל מכוני כושר, מבני קופת חולים אזורית, בית משפט ועוד. למעשה, הסלוגן המוביל של קניון עזריאלי, "עיר תחת קניון", מתמלא תוכן עירוני מוסדי מגוון מיום ליום, בקניונים ברחבי הארץ. העירוב של מסחר, פנאי, בידור ומשרדים הוא מפתח למשיכת קהל מגוון.

עם זאת יש לזכור כי הקניון כמוקד לפעילויות פנאי אינו ייחודי לישראל. זהו מודל חיקוי אמריקני שהפך לתופעה כלל-מערבית. קניות הן פעילות הפנאי השנייה בחשיבותה בצפון אמריקה. אף שראשונה היא צפייה בטלוויזיה, מרבית התכניות מעודדות קניות, הן באמצעות פרסומות הן בתיאור מודלים של רמות חיים. ססמאות כגון "נולדתי לקנות" Born to Shop, "אני קונה משמע אני קיים" (Goss, 1993) I shop therefore I am, "קנה עד שתיפול" Shop until you drop מעידות על חשיבותה ועל חריפותה של התופעה.

שטיפת המוח בפרסומות ומערך שיווקי מתוחכם מגבירים את הצריכה. אך תחושת הריקנות הולכת וגוברת, התא המשפחתי מתפורר בשל חובות ותחושה שחפצים מחליפים אנשים, הפערים החברתיים גדלים וההשלכות החברתיות והסביבתיות מתעצמות.

מיקוד המערכת השיווקית באופן מתוחכם ומקצועי לעבר ילדים ובני נוער מכשירה את הדור הבא של הצרכנים. למעשה, יש כאן תהליך של הפיכת אזרחים לצרכנים. אתה "שווה", אתה "קול", אתה מקובל, אם אתה צורך מוצר מסוים או לובש מותג מסוים. אחרת, אתה "בחוץ". כתגובה לצרכנות היתר והחומרנות שהפכו לסגנון חיים, יותר ויותר אנשים עוברים לסגנון חיים פשוט יותר, נטול צרכנות מוגזמת, ויותר אנשים מודעים לצורך בהתמקדות בתא המשפחתי. ארגון מחאה נגד תרבות הצריכה והשפעותיה, בשם Adbusters, "מכסחי הפרסומות", הוקם לפני כעשור בקנדה והוא יוזם פעילויות נגד התופעה והיבטיה ההרסניים, תהליך הגלובליזציה וצריכת היתר. החלום הגדול הוא להפיץ פרסומות לא מסחריות דווקא בטלוויזיה המסחרית. כחלק מהפעילות הזו הוכרז לפני שבע שנים על "יום ללא קניות", בכל רחבי העולם, ביום האחרון של חודש נובמבר. המטרה היא להימנע מקנייה במשך 24 שעות, להבין שקנייה אינה ציווי אלא בחירה.

ביבליוגרפיה

- טווימן, ג. (2002), עשרה לקחים רוחניים שלמדתי בקניון, אופוס הוצאה לאור בע"מ.
שאול, י. (2002), "קניון בקניון: הקמת הגרנד קניון בואדי רושמייה בחיפה", עונים בנייהל משאבי טבע וסביבה כתב עת בין תחומי בנושאי סביבה ומשאבי טבע כרך א' חוברת 2, אוניברסיטת חיפה, הפקולטה למדעי החברה, החוג לניהול משאבי טבע וסביבה, עמ' 123-136.
שאול, י. (2001), בתוך, אוניברסיטת חיפה. אקדמי אקטואלי "צרכנות חברה וסביבה" (קלטת וידאו).
שאול, י. (2000), "מאבק השרדות בחיפה", הארץ, נדל"ן, עמ' 2.
שאול, י. (1994), הקניון כמתחרה במערך: עמדותיהן של רשויות התכנון בחיפה בשנים 1958-1994, עבודת גמר המוגשת כמילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

- 1998, *The Consumer Society* Myths & structures, SAGE Publications.
- Bocok, R. (1993), *Consumption*, Routledge, London.
- Cahill, M. (2001), "The Implications of Consumerism For the Transition to a Sustainable Society", *Social Policy & Administration*, Vol. 35, No. 5, pp. 627-639.
- Chaney, D. (1996), *Lifestyles*, Clays Ltd, St Lves PLC, Great Britain.
- Dawson, John. A. (1983), *Shopping Centre Development*, Longman Inc, New York.
- Dittmar, H. (1987), *The Social Psychology of Material Possessions*: To Have or to be, Brighton Harvester Wheatsheaf.
- Dominguez, J., Robin, V. (1992), *Your Money Or Your Life* Transforming Your Relationship With Money & Achieving Financial Independence, The New Road Map Foundation.
- Goss, J. (1993), "The Magic of the Mall: An Analysis of Form, Function, and Meaning in the Contemporary Retail Built Environment", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol 83, No.1, pp 18-47.
- Kephart, W. M. (1982), *Extraordinary Groups*: The Sociology of Unconventional Life-styles, 2nd end, St Martin's Press, New York.
- Kross, R. (1996), *If You've Seen One You've Seen the Mall*, Europeans and American Mass Culture, University of Illinois Press.
- Lasn, K. (1999), *Culture Jam* How To Reverse America's Suicidal Consumer Binge-And Why We Must, William Morrow and Company, Inc.
- Affluenza* [videorecording] / producers, John de Graaf, Vivia Boe ; writer, John de Graaf Seattle, WA : KCTS Television\Bullfrog films, 1997

• גרפיטי

קנה עד
שתקרוס:
גרפיטי של אמן
הרוחב בנקסי
המוחה נגד
תרבות הצריכה

Shop until
you drop

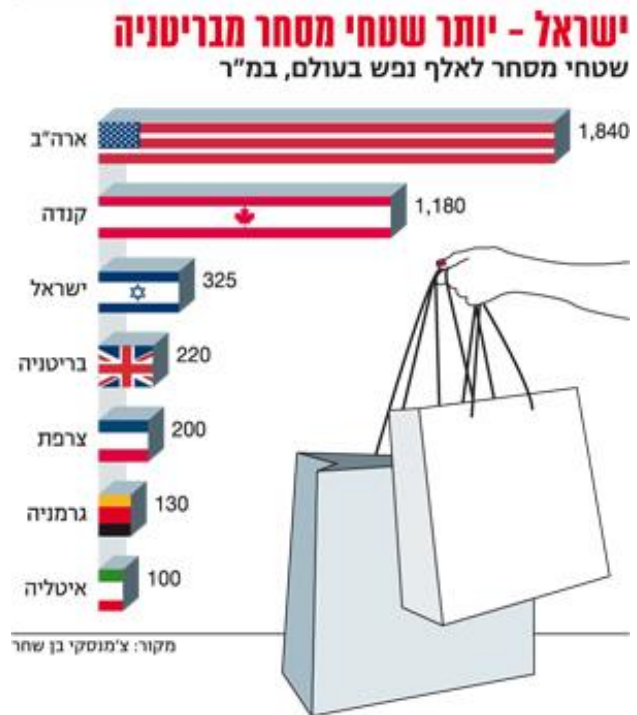
- סרטון. צפה בסרטון "כך הפכה ישראל למדינת הקניונים" מתוך חדשות ערוץ 2.
- תרשים

¹⁷ כתובת הסרטון במרשתת:

<http://quietube7.com/v.php/http://www.youtube.com/watch?v=YXhstIC4yOY>

מדינת הקניונים: 75 מרכזים מסחריים בשטח של 740 אלף מ"ר יפתחו בתוך חמש שנים בישראל

הנתונים מתוך דה מרקר, המוסף הכלכלי של הארץ 5.1.2010

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

בעקבות הקריאה והצפייה

כתבו סיכום המשלב בין המאמר, הגרפיטי, הסרטון והתרשים. בסיכומכם הציגו את המאפיינים של הקניונים בעולם ובארץ ואת השפעותיהם על האדם ועל הסביבה.

- הכינו טבלה לשם מיזוג. לשם בניית הטבלה בצעו את הפעולות שלהלן.
- כתבו תבחינים לטבלה.
- השמיטו מהטקסט את פיסות המידע שאינן עוסקות באפיונים של הקניונים ובהשפעותיהם.
- הקפידו על ייחוס פריטי המידע לכותבים מהמקורות השונים המופיעים במיזוג.
- ארגנו את המידע כטקסט העומד בפני עצמו, כך שקורא שלא קרא את המקור, יוכל להבין את התוכן הנדרש במטלה.
- כתבו טקסט לכיד ומקושר עלפי כל השלבים שביצעתם.

מאפייני הקניונים	מאמר	גרפיטי	סרטון	תרשים
השפעות הקניונים	מאמר	גרפיטי	סרטון	תרשים

חומרים לתלקיט

1. המאמר ובו סימון החלקים שבוצעה בהם השמטה
2. טבלה מארגנת לשם מיזוג
3. גרסה ראשונה מוקלדת של כתיבת המיזוג

 למורה: מוסיף לבקש מהתלמידים להקליד את הסיכום בבית, ולשלוח אליכם באמצעות הדוא"ל או באמצעות מסמך שיתופי.

משימה

עבודה בקבוצות של 4-5 תלמידים

כל קבוצה מקבלת חמישה סיכומים שכתבו תלמידי הכיתה (מומלץ להשמיט את שמות הכותבים), ובחרת את הטקסט הטוב ביותר. על כל קבוצה לנמק מה היו שיקולי הבחירה שלה.

למורה: חשב להקפיד שתלמידים לא יקבלו את הטקסטים שהם עצמם כתבו.

במליאה

דיון: מה הופך טקסט ממוזג למיטבי?

הקרנת הטקסטים הנבחרים, ובחירה של שלושת הטקסטים הטובים ביותר.

למורה: תוכלו להקליף את שיקולי הדעת שאלו הכיתה ולהצלותם לאתר בית הספר.

פעילות אישית - שכתוב

- בעקבות הפעילות כל תלמיד ישכתב את הטקסט שכתב ויגיש למורה.
- כל תלמיד יציין לצד הטקסט המשוכתב שלושה עניינים שהחליט לשנות בגרסה הסופית בעקבות הפעילות.

חומרים לתלמיד

- שיקולי הבחירה לתוצר המיטבי
- טקסט משוכתב של הסיכום הראשוני
- שלושה עניינים שהתלמיד שינה בעקבות הפעילות

עוצרים ומתבוננים

בעקבות המטלות כתבו מה היה קל? מה היה קשה? מה למדת על עצמך כתלמיד?

הצעה להערכת התוצר הסופי

מהם כלי הבקרה המאפשרים לבחון את איכות המיזוג?

- מומלץ להיעזר בכלי הערכה המציג מרכיבים מרכזיים לבקרת איכות המיזוג.

מרכיבים מרכזיים להערכתו של מיזוג מידע

- השמטה – הפחתת מידע שאינו חיוני למטרת הסיכום
- הכללה – ניסוח מכליל של מידע משותף מהטקסטים השונים והימנעות מחזרה על אותם רעיונות מפי כותבים שונים
- הבניה – בנייה מחודשת של הטקסט על פי מטרות המיזוג
- שמירה על מהימנות למקורות המידע
- הימנעות מהעתקה גורפת של חלקים גדולים ממקורות המידע השונים
- אזכור מקורות המידע בגוף הטקסט
- שימוש בדרכי מסירה שונות, כגון דיבור ישיר, דיבור עקיף והסגרים
- שימוש מדויק בפועלי הבעה
- רישום ביבליוגרפי על פי המוסכמות האקדמיות

הערות כלליות

- אפשר לבחון את המרכיבים הללו על פי סולם הערכה הכולל ארבע רמות (בכלל לא --- במידה רבה מאוד).
- אפשר לנסח את המרכיבים הללו בצורה של שאלות.
- לדוגמה: האם/ באיזו מידה השמיט הכותב את המידע החיוני למטרת המיזוג.
- בעת ההוראה אפשר לבחור בכל פעם כמה רכיבים ולהתמקד בהם.
- לצד המרכיבים הללו חשוב להתייחס לאיכות הכתיבה מבחינת אוצר המילים, סגנון הכתיבה והתקינות הלשונית.

לפניכם מחוון שיסייע לכם להצריק את הלמידה ביחידת ההוראה הזאת. המחווה אינו מחווה אנרי, המתאים לכל מטרות המילוא, אלא נבנה ככלי ייעודי להערכתה של היחידה הזו.

דף בקרה לגרסה השנייה של הסיכום הממוזג

תבחינים	יש ✓	אין x
1		הושמט המידע שאינו רלוונטי למטלה.
2		נכתב מידע המשותף למקורות שבבסיס המטלה.
3		נמצאים בטקסט רכיבי התוכן¹⁸ שלהלן: רכיב תוכן 1 מאפייני הקניין מאמר הגדרה של התופעה הנדונה 1. סמל של תרבות הצריכה: מאמר + סרטון 2. "עולם בתוך עולם" מאמר 3. עיר תחת קניין מאמר + סרטון 4. ארכיטקטורה מאמר 5. ריבוי מרכזי הקניות מאמר + סרטון + תרשים 6. מלחמת הישרדות מאמר + סרטון רכיב תוכן 2 ההשפעות על האדם 1. התמכרות לתרבות הצריכה מאמר + גרפיטי 2. בריחה למציאות דמיונית מאמר 3. ניכור מאמר רכיב תוכן 3 ההשפעות על הסביבה 1. השפעה על הדאון טאון = מע"ר מאמר 2. זיהום אויר (שימוש אינטנסיבי במכוניות)
4		הטקסט נבנה עלפי רצף הגיוני
5		יוחסו פרטי מידע לכותבים. אוזכרו מקורות המידע בגוף הטקסט לפי הכללים המקובלים¹⁹.
6		שימוש בדרכי מסירה מגוונות ²⁰
7		שימוש בפועלי הבעה מתאימים ²¹

¹⁸ רכיבי התוכן משתנים כפוף למטלה. על המורה לכתוב את פריטי התוכן הנדרשים לכל מטלה.

¹⁹ לדוגמה, (שאול, 2002)

²⁰ דרכי מסירת הדיבור: דיבור ישיר, דיבור עקיף, הסגר

²¹ כגון טוען, סוקר, משווה, מדגים, מתאר, מצביע, מוסר, מדווח, מונה, מגדיר, ממייך, מסווג, מוכיח, מתווכח, דן, משכנע, מציע, חושב, סבור, מייחס, מוסיף, מציג, מחזיק בדעה, מפנה אצבע מאשימה, מבסס, מציין, סבור, מטיל אחריות

רוזנר, ר' (תש"ס). [השימוש בפועלי הבעה בסיכום לסוגין](#)²², **איגרת מידע** מ"ז, עמ' 42-58.

גדיש, ר' ורפאלי ר' (1996). **דברים ככתבם** : המאמר העיוני, דרכי קריאה וכתובה, ירושלים : משרד החינוך המנהל הפדגוגי, עמ' 243-286.

²² כתובת האתר במרשתת:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tochniyot_Limudim/Ivrit/IgrotMeida/47/Hashimus_hBepealim.htm

תקציר

מבנה הוויתור הוא אחד האמצעים לביטוי אופיו
הדיאלוגי של טקסט הטיעון, ויש לו חשיבות
רבה בתהליך השכנוע. יחידה זו עוסקת במבנה
הוויתור בהקשרים טקסטואליים ולשוניים
מגוונים.

למרות הכול

יחידת הוראה על הוויתור

המפמ"ר: תומר בוזמן

כתבו: ד"ר עליזה עמיר, ד"ר הלה אתקין, ענבל גורן, מרים רבינוביץ

ייעוץ אקדמי: ד"ר עליזה עמיר, ד"ר הלה אתקין

מבוא

מטרות היחידה

- להכיר את ההיבטים התחביריים והלקסיקליים של מבנה הוויתור.
- להתוודע לתפקידו של מבנה הוויתור בטיעון.
- לעמוד על אופיו הדיאלוגי של הוויתור.
- לבדוק את מבנה הוויתור בכתיבתם של התלמידים

רציונל

מבנה הוויתור הוא אחד האמצעים לביטוי אופיו הדיאלוגי של טקסט הטיעון, ויש לו חשיבות רבה בתהליך השכנוע (לבנת, תשס"ז; עמיר ואתקין 2014). באמצעות מבנה זה אפשר להציג טענות נגד ולדחותן באופן מלא או חלקי. זאת ועוד ביטויי הוויתור משמשים לביטוי של סתירה בין ציפייה הגיונית לבין המצב במציאות. לא ייפלא אפוא כי תלמידים רבים מתקשים בהבנת מבנה הוויתור, ועל כן נתלים בשינון סימניו החיצוניים, היינו מילות הקישור המיוחדות לו ('למרות', 'אף על פי ש', 'עם זאת' וכד'). סלע (תשס"ג) עומד במאמרו על גורמי הקושי המיוחדים להוראתו של מבנה זה.

ביחידה זו אנו מציעים להתבונן במבנה הוויתור מנקודת מבט פונקציונלית ופרגמטית. במהלכה התלמיד מתחקה אחר תפקידו של מבנה הוויתור בהקשרים שונים. היחידה שוזרת בין הידע התחבירי לבין הבנה ולהבעה ומדגישה את תרומתו של הוויתור הן לקריאה הן לכתיבה (בעיקר של טקסט טיעון). המורה יכול לבחור את כל הפעילויות או את חלקן ולשלבן בשיעוריו. בסוף היחידה הפנינו לספרי לימוד של בית הספר לתלמידי חו"ל שבאוניברסיטה העברית בירושלים. בספרים אלה תוכלו למצוא דרכים מגוונות לתרגול הקשרים הלוגיים ולשימושים השונים בהם.

הצלמיות (אייקונים) המופיעות ביחידה זו :

חומרים לתלקיט :

דיון במליאת הכיתה :

הערות למורה :

עבודה בקבוצות :

עבודה בזוגות :

עבודה אישית :

הציר האורייני (הבנה והבעה)

- העמקת העיסוק בטקסט הטיעון
- הבנת תפקידו הארגומנטטיבי של קשר הוויתור
- הבחנה בטענות הנגד שבטקסט ובהפרכתן
- הבנה מעמיקה של אופיו הדיאלוגי של הטקסט באמצעות זיהוי הוויתור
- עמידה על מטרות השכנוע של מבנה הוויתור

הציר הלשוני

- זיהוי מבני הוויתור בטקסט
- תרגילי שיבוץ והשלמה של מילות ויתור
- חשיפה למגוון עשיר של ביטויי ויתור

תקשוב

- חיפוש ברשת

עקרונות של למידה משמעותית

- למידה בשיטת הגילוי והחקר
- הדגשת ההיבטים השימושיים של הידע הלשוני ויישומם (רלוונטיות)
- למידה חווייתית באמצעות שירים מוכרים
- סביבות למידה מגוונות

פעילות 1

האזן לשיר "מרוב אהבה" וענה על השאלות.

קישור לשיר: <https://www.youtube.com/watch?v=TP4AVOijtao>

(אפשר למצוא את מילות השיר באתר "שירונט")

- מהי מילת הקישור שיכולה להמיר את המילה **ורק** בפזמון השיר?
- מהי תרומתה של המילה **ורק** לתיאור תחושותיו של כותב השיר?

למורה: יוסי בנאי הקליט את השיר במספר ביצועים. באחד מהם הוא המיר את המילה **ורק** באהבה. כמו כן יש מי שיציע להמיר את המילה **ורק** במילה ואילו. מומלץ לדון בחלופה זו ובהשפעתה על הפרשנות לשיר.

- למורה:** אפשר לבקש מן התלמידים לחפש גם את מילות הקיזור: **אבל ואולם**,
אך יש לשים לב שלמילה **אולם** יש שתי משמעויות, ושהמילה **אבל** יכולה להיקרא בשני
אופנים (אבל / אבל)

תאורה: פצילות זו נוצרה לאפשר לתלמידים לחקור בקצרה את משמעותן של מילות הוויתור ולהבטיח להבדלות. אפשר כמובן להרחיב את החיפוש ואת פצילויות החקר. חשוב לשים לב שהמילים אבא, אק, אולם, תאורות, זאת, אף על פי כן שייכות לקטגוריה של ויתור. בתוך קטגוריה זו המילים אק, אבא, אולם הן מילות קישור ביחס של ניאוד (לפנת, תשע"א: 85-114).

פעילות 3

א. לפניכם התחלה של משפט²³ ובעקבותיו שלוש השלמות שרק אחת מהן מתאימה. בחרו בהשלמה המתאימה ונמקו את הבחירה.

ב. למרות הקלות של העברת המידע ב- WhatsApp -

- צריך לעצור ידיעות מסוימות ולא להעבירן הלאה.
- צריך להעביר את הידיעות שמגיעות אלינו בתפוצה רחבה עד כמה שאפשר.
- רבים מעדיפים להשתמש בתקשורת זו.

ג. אף על פי ש- WhatsApp היא האפליקציה הרווחת היום -

- אנשים רבים נטשו את הפייסבוק.
- אנשים רבים לא נטשו את העברת המסרונים הרגילה.
- בני הנוער מעדיפים רק את WhatsApp.

ד. השלימו את המשפטים שלפניכם.

- אני מעדיף את WhatsApp כי _____
- אני מעדיף את WhatsApp , אף על פי כן _____
- אני מעדיף את WhatsApp חרף _____
- אני מעדיף את WhatsApp אף על פי ש _____

ה. אף על פי שאין עוררין על חשיבותה של העברית, התכרסם מאוד מעמדה בשני העשורים האחרונים. (עקרונות לחוק העברית, שבט, ז', הארץ, 15.4.2002)

- הסבירו את המשפט במילים שלכם.
- העתיקו מן המשפט את הצירוף המבטא ויתור.
- המירו את המשפט למשפט אחר הכולל את המילה **למרות זאת** מבלי לפגוע במשמעות המשפט. אילו שינויים נדרשתם לבצע בעת ההמרה?

 למורה: מואף להתנסות בתרגילי נוספים בכיתה. כמו כן אפשר לצמוד אל ההבחנה שבין ויתור לסיבה.
אין חובה לשלוט בכל סוגי המשפטים כדי להצליח בקיצוץ המטלה. עם זאת אם תלמידים כבר למדו לנתח מבחינה תחבירית, אפשר להוסיף לכל סעיף מטלת ניתוח של התשובה הנכונה.

²³ המשפטים בתרגול הם מהמאמר "הצצה לצד הישראלי והאינטימי של WhatsApp", אהרוני, א', גלובס, 5.3.2014

פעילות 4: הבנת תרומתן של מילות הוויתור לטקסט

ניתוח המאמר פני הלשון כפני הדור מבחינת מבני הוויתור שבו

פעילות אישית

קראו את המאמר פני הלשון כפני הדור, וענו על השאלות שלפניכם.

פני הלשון כפני הדור

מעובד על פי שורצולד (רודריג) א' 2005 פנים 33 עמ' 4-14

מאמר זה מחבר בין היבטי החברה להיבטי הלשון העברית. בכוונתי להראות שהשינויים בעברית של זמננו נובעים מן המגמות המשתלטות על החברה הישראלית כיום. אתמקד בכמה שינויים חברתיים שיש להם נגיעה לשימוש בלשון העברית היום²⁴.

תרבות זרה - מאז ומתמיד היו לעברית מגעים עם לשונות אחרות והיא הושפעה מהן, אבל ההתבטלות העצמית של דוברי עברית כיום מפני האנגלית היא המיוחדת. השפעת האנגלית באה בגלים: בעברית של תקופת המנדט הייתה השפעתמה לאנגלית הבריטית, אבל היא הוגבלה למונחי צבא ותחבורה. מאז שנות השבעים החלה חודרת לעברית השפעה של האנגלית האמריקנית בשל מעמד היוקרה שארצות הברית נהנית ממנו בישראל. השפעת התרבות הזרה מתגלה היום בעיקר בשימוש באנגלית, בכל תחומי החיים, והיא קשורה לתהליך הגלובליזציה²⁵ שעובר העולם המערבי. העולם האקדמי שטוף בכך: כינוסים מתקיימים בישראל, כל משתתפיהם ישראלים, אך לשון ההרצאות בהם היא אנגלית; זמרים ישראליים ששפת אמם עברית שרים באנגלית ומפיקים את תקליטיהם בישראל בלועזית; דוברי עברית, שאינם מסוגלים לנסח משפט אנגלי שלם או להבין טקסט אנגלי כתוב או דבור בלא תרגום, משלבים בלשונם ביטויים באנגלית, כאילו אין בעברית מילים מקבילות להם, וכאילו הביטויים האלה יוסיפו להם יוקרה.

אלימות - החברה הישראלית היום היא חברה אלימה, והגילויים לכך רבים ביותר. די לפתוח את דפי החדשות בכל עיתון כדי לגלות מה הם פני החברה. האלימות מתגלה בפיגועי טרור, בתאונות דרכים, ברציחות ועוד. האלימות מתגלה בלשון הסלנג בשימוש בביטויים כמו מרביץ ארוחה, שובר קופות, פצצה, פגז, מכסח. ביטויים אלה חודרים גם אל השפה הלא־נמוכה. בעיתון אפשר למצוא משפטים, כגון "מפקד ספג ביקורת קשה על... והוא משיב מלחמה להוכחת חפותו" (מעריב, 52/5/5002). במרוצת הזמן אנחנו מתרגלים אל האלימות, והיא משפיעה גם על דרכי התבטאויותינו.

חילון²⁶ - למחיי הלשון העברית היה רקע יהודי דתי. למרות מרידתם של רבים מהם בבחרותם בכל הקשור למסורת היהודית, היה לעברית של המקורות שלמדו בילדותם משקל רב. הם בחרו בלשון המקרא ולא בלשון הגמרא כדגם לעברית המתחדשת, אבל בשינויים מסוימים

²⁴ במאמר המקורי הכותבת מונה עשרה גורמים שונים.

²⁵ גלובליזציה — מעבר מפעילות כלכלית ותרבותית בגבולותיה של מדינה אחת לפעילות החוצה גבולות ומדינות.

²⁶ חילון — הפיכת דבר לחילוני, ניתוקו מזיקתו לדת או לצד אחר של קדושה.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

שהתאימו למערכת ההגיינה ולתחביר של הלשונות המוכרות להם. מאז קום המדינה החברה הישראלית עוברת תהליכי חילון מובהקים. בשנות החמישים ובראשית שנות השישים של המאה ה-20 למדו כל ילדי ישראל את הסיפור המקראי בשלמותו, שירות מקראיות נלמדו בעל פה, וקטעים שלמים אחרים היו ידועים לכל ילד בישראל. מסכת אבות מן המשנה נלמדה בכל בתי הספר. אולם מאמצע שנות השישים ואילך נחשפו הילדים בבתי הספר הלאומיים רק לחלק מסיפורי המקרא, השינון פחת והלך, ולימודי הגמרא הוסרו מבתי הספר האלה. כתוצאה מכך פחת גם הידע של אוצר המילים מן המקורות. אוצר המילים העשיר של העברית נדחק לקרן זוית יחד עם מטעני המשמעות שהמילים נושאות. לבני הארבעים ויותר יש היום אוצר מילים גדול יותר מן המקורות משיש לצעירים מהם, והדברים ניכרים בכתיבתם ובדיבורם של אלו ואלו.

תפיסת תרבות - נוהג הוא בעולם שאדם מתאים את עצמו לנסיבות השונות. אין אדם הולך להתרחץ בחוף הים בחליפה, ואין אדם מסתובב ברחובות עירו בחלוק אמבטיה. אין אוכלים בשעת השמעת קונצרט באולם קונצרטים, אבל מותר לאכול בקונצרט בפארק פתוח. מנהגים כאלה שייכים לתפיסת התרבות של החברה. הוא הדין בלשון. בכל חברה יש הבדל ברור בין לשון הספרות לבין הלשון המדוברת. במהלך השנים השתנתה לשון הספרות בישראל מסגנון גבוה בראשית שנותיה של המדינה לסגנון דיבורי יותר. היום לשון הספרות מתקרבת אל לשון הדיבור, וכך מיטשטשת תפיסת התרבות. ההוכחה הניצחת לשינויים שעוברת הלשון היא העיבודים המחודשים לספרים שנכתבו בעבר הלא רחוק. הקוראים החדשים של יצירות ספרות בנות ארבעים וחמישים שנה ויותר חשים זרות וניכור כלפיהן. עם עגנון קשה להתמודד בגלל סגנונו הקרוב אל המקורות - והרי את המקורות רוב הציבור אינו מכיר. גם את ספרי הילדים משכתבים כדי שיובנו לדור הצעיר. התוצאה היא שהמשתמשים בלשון היום אינם מבחינים עוד הבחנה חדה בין סוגיה השונים של הלשון, בין לשון כתובה ללשון דבורה. נראה כאילו הם לובשים מכנסי ג'ינס וחולצות טריקו בכל הנסיבות.

רשלנות - כיום דוברים רבים אינם טורחים לגוון את הלשון ולהשתמש בחלופות הולמות בשל רשלנות. למשל הם מרבים להשתמש ב"יש מצב" או "אין מצב" במקום באפשר/אייאפשר, יכול/לא יכול, ייתכן/לא ייתכן, כדאי/לא כדאי ועוד. רשלנות זו כרוכה בשטחיות, ביחס מזלזל ובאינכונות לקבל אחריות. דיבור מוקפד נתפס אצל רבים כהתנשאות. אנשים מתייחסים בבוז אל המקפידים בלשונם, כאילו הייתה לשונם לשון יהירה, מיותרת, לא עכשווית. אמנם אין צורך להרבות במליצות ובניבים מיוחדים, העלולים להסיט את הנמען מן התוכן של דברי המוען, ולהסב את תשומת לבו אל הצורה, ברם יש גם הבדל בין שימוש לשוני נמוך לבין שימוש לשוני שאינו מליצי. גם אופן הדיבור של חברי כנסת ואנשי ציבור אינו רהוט כבעבר. אז הפגינו אנשי ציבור ופוליטיקאים יחס של כבוד אל השפה באופן השימוש שלהם בה. יחס זה אינו ניכר היום בדיבורם של נותני הטון בציבור (חברי כנסת, אמנים, עיתונאים, שדרי רדיו וטלוויזיה ועוד).

כל השינויים החברתיים האלה חוברים יחד ומעמידים את העברית בצורתה היום. אמנם אין לשון שאינה משתנה במרוצת הזמן, אבל התהליכים החברתיים המתרחשים בחברה הישראלית בקצב מהיר כל כך, שומטים את "קרקע העבריות" של השפה, ועל כך יש להצטר. אכן "פני הלשון כפני הדור".

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

פעילות אישית או בזוגות

- א. מהי טענת הכותבת?
- ב. המאמר מחולק לפסקות. בכל פסקה יש מילה או צירוף מודגשים. מה תפקידן של המילים המודגשות, ומה מטרת הדגשתן?
- ג. במאמר זה מופיעות מילות ויתור רבות. בדקו את שכיחותן של מילות הויתור בטקסט. לשם כך סמנו בו את ביטויי הויתור **אבל, אך, למרות, למרות זאת, אולם, ברם**. (שימו לב מומלץ למצוא את המילים באמצעות הסמליל "חפש" המופיע בסרגל הכלים.

חפש

- איזו מילה מבין מילות הויתור היא השכיחה ביותר במאמר זה?
- לגבי המילים שבדקתם בפעילות 2, השוו בין ממצאי החקר של פעילות 2 לבין הממצאים בפעילות זו. לאיזו מסקנה הגעתם?

דיון במליאה

מהי מטרת השימוש במבני הויתור במאמר?

- חומרים לתלקיט
 - תשובות לשאלות על המאמר
 - ממצאי החיפוש בגוגל ובמאמר

פעילות 5

תחביר בשירות הכתיבה

א. מטלת כתיבה

ברשות השידור²⁷ הוחלט להתייחס בחומרה לשירים שיש בהם שיבושי לשון, כמו טעויות בשם המספר ושיבושים בהגייה של מילים. לפיכך הוצע שכל שיר חדש שיהיו בו שגיאות בעברית יוחזר ליוצר כדי שיתקנו. יש המתנגדים לכך בטענה כי אין להתערב בביטוי האישי והאמנותי של היוצר, גם אם יש ביצירתו שיבושי לשון. כתבו מאמר טענון, ובו הציגו עמדה ברורה כלפי ההצעה של תחנת הרדיו להחזיר ליוצר את שיריו המשובשים מבחינת הלשון. נמקו את דבריכם, והתייחסו גם לטענות מנוגדות.

ב. בעקבות הכתיבה יבחן כל תלמיד את הימצאותן של מילות הוויתור בטקסט שכתב ויתייחס לשאלות האלה:

- האם השתמשת במילות ויתור, אם כן – באילו?
- מה הייתה השכיחות (כמה פעמים הופיעה כל מילה ויתור) של כל אחת מן המילים? (אם הקלדת את חיבורך תוכל לבדוק זאת באמצעות פקודת ה"חפש").
- האם היה גיוון בטקסט מבחינת השימוש?
- העתיק מן הטקסט שלך משפט אחד לכל אחת ממילות הוויתור.
- לגבי כל משפט בדוק אם מילת הקישור מתאימה, ומה הייתה תרומתה לכתיבה.
- **למורה:** פציולות זו נוצרה לקשר בין הוראת התחביר לבין הכתיבה של התלמידים. אם בטקסט שכתב תלמיד מסוים אין כלל מילות ויתור, מומלץ לבדוק מה הסיבה. ייתכן כי וי"ו החיבור שימשה גם באמצעות הלאות של ויתור; ייתכן שמחילה רציונלית לא הייתה התייחסות שימשה באימות ויתור.
- חומרים לתלקיט
- הטקסט שכתב התלמיד
- הפעילות על מילות הוויתור

²⁷ כתובת האתר במרשתת: <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=788947>

פעילות 6

תפקידה הפרגמטי של אבל

צפו בסרטון שלפניכם שבקישור: <https://www.youtube.com/watch?v=XoWWCyphtWE>

הסרטון פורסם בתאריך 29 במרץ 2014 על ידי תלמידי מגמת ניו מדיה מקריית החינוך השש-שנתית ע"ש יגאל אלון בסרטון "שונה אבל שווה" במסגרת "האחר הוא אני"

א. "עיקר המסר נמצא אחרי המילה **אבל**". כיצד מתבטאת בסרטון קביעה זו? הסבירו והדגימו.

ב. הביאו דוגמאות נוספות לקביעה זו באמצעות סיטואציות המוכרות לכם.
ג. הסבירו כיצד תובנה זו עשויה לשרת אתכם בקריאה ובכתיבה.

• חומרים לתלמיד

טקסט כתוב המתייחס לשאלה: כיצד הפעילויות ביחידה זו עשויות לשרת אתכם בקריאה ובכתיבה.

ביבליוגרפיה

אזר, מ' (תשנ"ט). על הוויתור בעברית בת זמננו, בתוך: ש' שרביט (עורך) **מחקרים בלשון העברית העתיקה והחדשה**, רמת גן: הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, עמ' 285-303.
אלון, ע' (2006). תחביר פונקציונאלי, **הטקסט הכתוב בעברית בת-ימינו**, 91-138.
אלון, ע' וגולדברג, ד' (תשע"ב). מילות ניגוד, עימות ווויתור בעברית בת ימינו, **בלשנות עברית 66** עמ' 7-21.
לבנת, ז' (תשע"א). **הרטוריקה של המאמר המדעי**, רמת גן: אוניברסיטת בר-אילן.
לבנת, ז' (תשס"ז). ארגומנטציה בשיח המדעי: תפקידם של מבני ויתור, **חלקת לשון 37-38**, עמ' 75-84.
סלע, מ' (תשס"ג). תיאור הוויתור והוראתו – היבטים סמנטיים-פרגמטיים, **איגרת מידע נ'**, עמ' 67-72.
עמיר, ע' וה' אתקין (2014). דיאלוגיות בכתיבת טיעון של תלמידים, דפים 57, עמ' 37-45.

ספרי לימוד לעולים ברמות הגבוהות²⁸

בליבוים, ר' (1995). **תחביר +** - תחביר פונקציונאלי למורים לעברית ולתלמידים מתקדמים, ירושלים: אקדמון.

ברס, נ' וא' דלשד (תשס"ג). **תחביר למתקדמים**, ירושלים: אקדמון, האוניברסיטה העברית.

לנצברג, ג' (2007). **תחביר משולב**, ירושלים: אקדמון, האוניברסיטה העברית.

²⁸ הספרים הללו הובאו כאן כדי להציע רעיונות לדרכי תשאול פונקציונליות.

רמזור היא המילה בעברית לפנסים המכוונים את התנועה. המילה נוצרה כהלחם של המילים "רמז" + "אור" שכן אורות הרמזור מורים (או "רומזים") לעוברי האורח מה עליהם לעשות בצומת.

תקציר

יחידת הוראה זו עוסקת בדרכי התצורה ובערך המילוני בשילוב היבטים חזותיים (צילומים ותמונות) וטקסטים העוסקים בחידושי מילים.

מילים וחיוכים - על דרכי תצורה בעברית

מפמ"ר לשון עברית : תומר בוזמן

פיתוח : ד"ר עליזה עמיר, שושי סגל, תומר בוזמן

ייעוץ אקדמי ודידקטי : ד"ר עליזה עמיר

רציונל

יחידה זו מזמנת לתלמידים התבוננות בדרכי התצורה באמצעות יצירת שמות לחפצים. היא כוללת מגוון פעילויות לבחירתו של המורה. התלמידים ידרשו לחשיבה יצירתית ויעניקו לחפצים קיימים שימוש חדש ומקורי. תהליך העבודה יכלול גם כתיבת ערך מילוני חדש וכתיבת טקסט שינמק את יצירתם. יחידה זו מזמנת אפשרות של למידה מתוך בחירה, מעורבות, שילוב הומור, ולמידה באמצעות תמונות, צילומים וטקסטים העוסקים ביצירת מילים חדשות.

את היחידה הזאת אפשר לשלב בשלבים שונים בהוראת תורת הצורות – תצורת השם.

יחידה זו מתאימה לשיעור עד שלושה שיעורים.

ציר לשוני: דרכי תצורה, ניתוח דקדוקי של מילה

יצירת ערך מילוני

ציר טקסטואלי: קריאה מושכלת של טקסטים העוסקים ביצירת מילים בשפה העברית

כלים דיגיטליים: שימוש במצלמה של טלפון חכם או במצלמה דיגיטאלית

קישורים לכתבות באינטרנט (מרשתת)

מטרות:

- להעמיק את ההיכרות עם דרכי התצורה של מילים בעברית
- לעודד חשיבה יצירתית ולשלב בתחום הוראת הלשון
- לדון בסיבות ליצירת מילים חדשות

פעילות 1

- התבונן בשתי התמונות

תמונה 1: "סוף סוף חברת אפל נותנת תמיכה לwindows"
(מתוך האתר: <http://wanna-joke.com/mac-book-air-letting-air-in>)

תמונה 2: חייל תולה כביסה באמצעות מזלגות חד פעמיים
(מתוך: דה מרקר – הארץ 1.8.14, ה באב תשע"ד)

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

1. אישי – התבונן בכל תמונה וכתוב מה מעניין בה? מדוע הן זכו לפרסום בעיתונות?
2. אישי – כתוב את כל הפרטים הדקדוקיים של החפץ בשימוש המקורי (מחשב, מזלג), כגון שורש, מין, אטימולוגיה, נטייה, רובד לשוני ואת דרך התצורה.
למורה: חשוב בפעילות זו להשתמש במילון.
3. בזוגות או בקבוצה
א. המציאו שם חדש לחפץ לפי תפקידו החדש בכל אחת מהתמונות.
למשל: בתמונה 1 - תמיחשב (תמיכה+מחשב),
בתמונה 2 - מזלגות כביסה (במקום מקלות כביסה)
למורה: כאן המקום לעודד חשיבה יצירתית ולדון בדרכי התצורה העומדות לרשותנו בשפה.

פעילות 2

1. א. בקבוצה - חשבו על רעיון לשימוש בחפץ כלשהו שלא למטרתו המקורית והמוכרת
ב. הוסיפו צילום של החפץ (באמצעות טלפון או מצלמה דיגיטאלית)
ג. כתבו הגדרה מילונית חדשה לחפץ לפי תפקידו החדש (כולל פרטים דקדוקיים ודרך תצורה)
2. הצגת התוצר הסופי: הערך המילוני החדש, הצילום והטקסט הנלווה.
אפשרויות:
 1. להגיש כתוצר כתוב המשלב את כל המרכיבים (צילום, ערך מילוני, טקסט נלווה)
 2. לבקש מנציג אחד מכל קבוצה להציג את התוצר החזותי (הצילום של החפץ עם שמו החדש) ואת הטקסט הנלווה ולדווח בפני הכיתה על התהליך.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

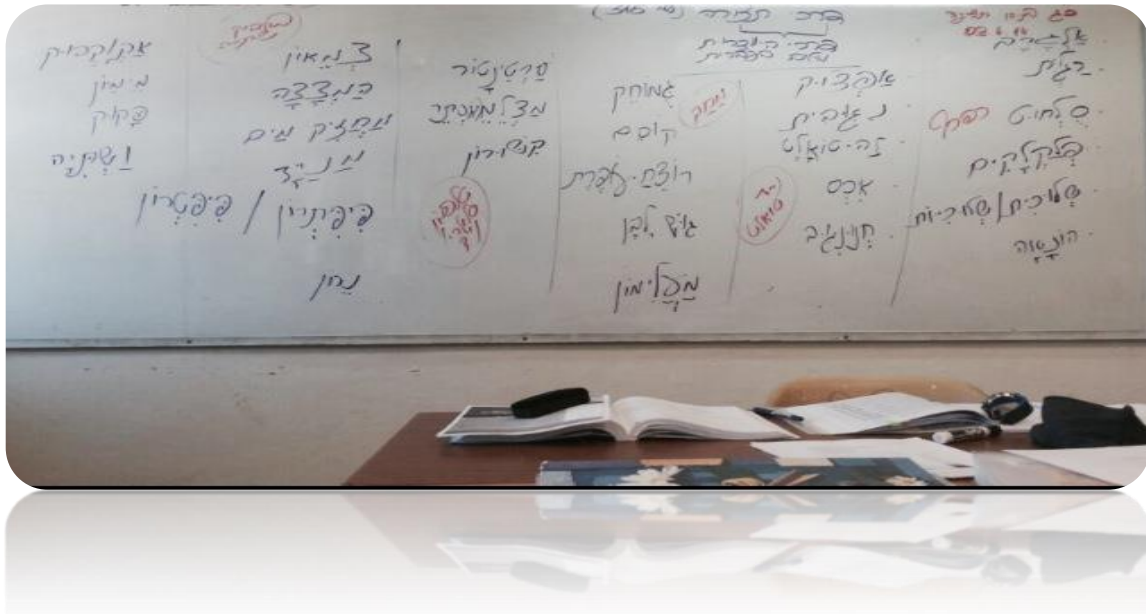
אפשרות נוספת:

המורה יאסוף מן התלמידים חפצים שונים : קלמר, טלפון נייד, צמיד, כריך וכו'. כל קבוצת תלמידים תקבל את אחד החפצים ותתבקש להמציא מילה עברית חדשה לחפץ שתהלוך את השימוש המקורי בו.

המורה יכתוב על הלוח את השמות שהמציאו חברי הקבוצות. הכיתה תצטרך להתאים כל חפץ לשמו החדש.

המורה יבקש מתלמידי הכיתה לחלק את המילים החדשות לקבוצות על פי האופן שבו נוצרו: משקלים/תבניות מוכרות, מילה וסיומות או חיבור בין שתי מילים.

להלן דוגמות למילים מומצאות של תלמידים שהתנסו בפעילות זאת:

למורה: כדאי מאוד לאפשר לתלמידים לגלות את דרכי התצורה בעצמם. המורה ייווכח כי התלמידים יזהו את הדרכים באופן אינטואיטיבי, כשם שאת השמות החדשים המציאו בדיוק באופן שבו המילים המוכרות והידועות נוצרות.

3. **משוב בעקבות הצגת התוצרים**

בשלב זה יינתן משוב (מורה / עמיתים) לכל קבוצה על פי תבחינים מוסכמים.

למורה: מומלץ להחליט על תבחינים יחד עם הכיתה, כגון מקוריות השימוש של החפץ, מידת ההתאמה של השם החדש לחפץ, הומור, איכות הצילום, מידת הבהירות של הטקסט הנלווה, דיוק בפרטים הלשוניים וכד'.

פעילות 3

אישי - קרא את שני הטקסטים שלהלן :

- **המצאת המאה** מאת נאור קהלני, 30.8.2014. (הקלד בגוגל : **המצאת המאה נאור קהלני**)
- **אליעזר בן יהודה** מתוך האתר של **האקדמיה ללשון העברית**

1. הוסף תגובית (טוקבק) לכתבה **המצאת המאה**.
2. ציין על פי שני המאמרים את הסיבות ליצירת מילים חדשות.

פעילות 4

קרא את השיר **השפה המתפתחת** מאת דוד אשל (בעמוד הבא).

על פי השיר, ענה על השאלות ועל המטלות שלפניך :

- א. אילו מילים נעלמו?
- ב. אילו מילים חודשו?
- ג. הבא מן השיר דוגמה לשתי דרכי תצורה שונות.
- ד. הוצא מן השיר מילים שאינן מוכרות לך.

במליאה - בעקבות הקריאה של שני הטקסטים ובעקבות הפעילויות ביחידה זו מומלץ לדון בשלושת הנושאים שלהלן :

- א. הסיבות ליצירת מילים חדשות
- ב. דרכי תצורה בשפה העברית
- ג. האם יש דרך לנבא איזו חלופה עברית תקנה לה אחיזה בקרב הציבור?

חומרים לתלקיט

1. המטלות בעקבות תמונות 1 ו 2 –
2. הצגת התוצר הסופי
3. הסיבות ליצירת מילים חדשות
4. דרכי תצורה בשפה העברית

השפה המתפתחת דוד אשל

הם חֲמָקוּ מֵהַפְלִילִים כִּי נִחְשְׁבוּ דִּפְקָטִים הַיּוֹם יִשְׁנֶם פְּעֻלִּים שָׂאזָה הָיוּ אֶפְקָטִים. עַד הַיּוֹם הַגִּינָגֶל הוּא יַעַר גְּדוֹל מִדָּה, אִם תֹּאכְלוּ בּוֹ קוֹגֵל תֹּאכְלוּ מִן פֶּשֶׁטִּידָה וְאִם יִשְׁמַע גַּם גִּינָגֶל יִשְׁמַע זְמִירָה, פְּרָסוּם מִידָע. לְרֹפֵא נֶכּוֹן לְגִשֵּׁת וְלֹא לַהֲיוֹת מִנָּשֶׁם, כִּי אֶלְרִגְיָה זֶה רִגְשֵׁת וְהִרְצָפֶט... הֵנוּ מִרְשָׁם. יֵשׁ לִי יָדִיד... עֲמִית כִּפְגֵּה הִיא בְּאִינְקוּבִטוֹר, הַיּוֹם פִּגְמִים בְּחִמְמִית וּמִשָּׁם יִשָּׁר... לְפָסִיכִיאָטֶר. בִּפְנִיסָה... הִיא שְׁטִיחוֹן הַיּוֹם מִנְחַת אֶסְקֶפִית, וְכָל אִין בְּמִטְבָּחוֹן הַיּוֹם יִשְׁנָה הָאֶפִּיפִית. כְּמוֹבֶן הוֹנְטִילְטוֹר שֶׁהִפֵּךְ לְמֵאֲוֶרֶר וְהָאֲדָמִינִיסְטֶרְטוֹר שֶׁהַיּוֹם הוּא מִשְׁנוֹרֶר וְכָל אֶחָד שֶׁמִּתְעוֹרֶר פְּתָאוּם הוֹפֵךְ לְמִשְׁוֹרֶר. מִלִּים אֲשֶׁר הָרָאשׁ זָמֶן אוֹתָן אֲנִי רוֹשֵׁם, גַּם מִהוֹן וְדוּמִיָּהוֹן נוֹסִיף וְנִתְבַּשֵּׁם. כְּזוֹ הִיא הַשְּׁפָה מִבְּלָפֶלֶת וְיָפָה.	יֵשׁ מִלִּים שֶׁנֶּעְלְבוּ וְיֵשׁ שֶׁהִשְׁתַּקְמוּ, יֵשׁ מִהוֹן שֶׁהִשְׁתַּלְבוּ וְיֵשׁ שֶׁנֶּעְלְמוּ. הִיא הִיָּתָה טִיָּרָה הַיּוֹם הִיא עֲפִיפוֹן, אֲבָל נוֹתָרָה סִיגְרִיָּה לֹא כֵן הַגְּרָמוֹפוֹן. הִיא צְרִיךְ פְּרוֹטֶקְצִיָּה כְּדֵי לְהִזִּי הָרִים, הַיּוֹם לְתַפֵּס קֶדְנִצִּיָּה אֶפְשָׁר עִם קֶצֶת קִשְׁרִים. מִסוֹךְ הוּא בְּאֶפְנָה בְּמִקוֹם הַהִלְקוֹפֶטֶר כְּרָזָה בְּהָאֲדָנָה, הַחֲלִיפָה אֶת הַפּוֹסְטֶר. שְׁמַעְתָּ פַעַם כִּידֶבֶק הַיּוֹם תִּשְׁמַע מִשׁוֹב, רְאִיתָ אֶת הַקִּיטָבֶג עַל גִּיּוֹסֶד חֶשֶׁב. בְּמִקוֹם צִלְצוֹל הַטֶּלֶפּוֹן שְׁמַעְתָּ נְעִימוֹן. הַיּוֹם הַפְּרוֹמוֹ לְהִמּוֹן קוֹרְאִים אוֹתוֹ קְדִימוֹן. אִם יָדִידָהּ הוּא יְדוּעָן דְּהִינּוּ אִם הוּא סֶלֶב, אִזּוֹ יֵשׁ לָהּ וְדָאִי מִשְׁעָן וְקַל לָהּ לְהִשְׁתַּלֵּב. הוּא הִרְגִּישׁ כְּמוֹ בְּקוֹמְדִיָּה וְעֵלָץ לֹלָא תוֹגָה, כִּי זָכָה הוּא בְּסִטִּיפִנְדִּיָּה זָכָה הוּא בְּמִלְגָּה. נִסְעָנוּ אִזּוֹ בְּטֶקְסִי הַיּוֹם זֶה הַמוֹנִית, הוֹרְדָנוּ אֶת הַמִּקְסִי לְבִשְׁנוּ אֲמוֹנִית
---	--

להעשרה:

חידוש מילים עבריות על סמך דמיון צליל למילים לועזיות

פרופ' רינה בן-שחר

לפני שנים לא רבות נוצרה מילה עברית חדשה - קֶלֶטָה. מילה זו מתרגמת, כידוע, את המילה הלועזית 'קסטה'. והנה, המילה החדשה 'קלטת' זכתה להצלחה רבה, ותוך זמן קצר נעשתה שכיחה בשימוש ודחקה את קודמתה הלועזית 'קסטה'.

לא כל מילה עברית חדשה עוֹלָה בידה לעקור כל כך מהר מילה לועזית שקדמה לה והיתה מורגלת בפינו. הסיבה להצלחתה של המילה 'קלטת' בולטת לעין, או יותר נכון לאוזן - היא דומה מאוד לצליל המילה הלועזית 'קסטה', דבר שהקל מאוד על קליטתה בעברית. בדרך יצירה זו החידוש שבמילה העברית ממותן על-ידי הצליל המופך.

חידוש מילה עברית על-סמך דמיון צליל למילה זרה מקבילה היה מקובל בתקופת ההשכלה ובתקופת תחיית הלשון, כאחת הדרכים למילוי החסר בעברית. נבחן דוגמאות אחדות:

המילה 'בּוּבָה' הומצאה על-ידי אליעזר בן-יהודה בראשית המאה העשרים, על-סמך דמיון הצליל שלה למילה pupet (פופה, שפירושה בצרפתית בובה). הנחתו של בן-יהודה הייתה, שיקל על דוברי העברית לקלוט מילה עברית חדשה, אם תהיה דומה מאוד בצלילה למילה לועזית מוכרת המקבילה לה במשמעות, כי החידוש ימותן על-ידי הצליל המופך. אך מן הראוי לציין שאין כאן המצאה יש מאין סתם, רק כחיקוי צלילי, אלא בחירת אמצעי לשוני עברי מתוך האמצעים הקיימים בלשון - בגלל התאמתו הצלילית. כיצד? ביצירת המילה החדשה 'בובה', לדוגמה, השתמש בן-יהודה במילה המקראית 'בָּבָה', המשמשת בביטוי 'בבת עין'. פירושה המילולי הוא אישון העין, ובהשאלה, בביטוי 'בבת עין' - דבר היקר לאדם מאוד. את המילה העברית הקיימת 'בָּבָה' טבע בן-יהודה במשקל אחר, שקירב אותה לצליל המילה pupet, וכך נוצרה 'בובה'.

חידושים כאלה נוצרים לא רק בלשון התקנית. באופן דומה נוצרה בלשון הסלנג המילה 'להסניף', במשמעות של להריח סמים, על סמך הפועל האנגלי 'to sniff'. הדובר טבע את השורש העברי 'סנף' דווקא בבניין הפעיל, כדי לשמור על הצליל המקורי של החיריק במילה הלועזית, ואולי גם כדי "לעלות טרמפ" על שם העצם העברי המופך 'סניף'.

סופרי ההשכלה באירופה אהבו לחדש מילים עבריות בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות. הם דבקו בלשון המקרא, אך אוצר המילים, המצומצם יחסית, של המקרא לא הספיק לצורכיהם. אחת הדרכים שנקטו סופרי ההשכלה למילוי החסר היתה **הענקת משמעות חדשה למילה מקראית, משמעות הזוהה למשמעות של מילה לועזית הדומה לה בצליל**. לדוגמה: המילה המקראית 'מכונה', מילה שימושית כל כך בעברית של ימינו, משמעותה במקרא פֶּן, בסיס. משום דמיונה של מילה זו למילה האירופית machina, העניקו לה סופרי ההשכלה אותה משמעות, כלומר: משמעות של מכשיר מורכב המבצע עבודות, וכך התמסדה מילה זו בעברית החדשה. דוגמה נוספת: המילה 'מַסְכָּה' פירושה במקרא פסל יצוק (נסוך). בגלל דמיונה של מילה זו למילה הלועזית masque, ייחסו לה משמעות חדשה שלא הייתה לה בשימושה המקראי - 'מסכה' קיבלה משמעות של מסווה על הפנים לשם הִתְחַפְּפוּת, וכך היא משמשת בימינו.

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

גם בעברית של ימינו אנו נוקטים דרך חידוש זו. מילה עברית קיימת (ולא רק מן המקרא) "תופסת טרמפ" על מילה לועזית הדומה לה בצליל, ומאמצת לעצמה את משמעותה של אותה מילה לועזית. בעברית המדוברת נהוגה הקריאה 'יש!', כנראה על-סמך הקריאה האנגלית 'yes!'.
רבים מחידושי הלשון של סופרי ההשכלה נוצרו כצירוף של מילים עבריות אחדות המחקות את צלילה של מילה לועזית יחידה. לצירוף החדש יוחסה משמעות הזזה למשמעות המילה הלועזית. לדוגמה, המילה 'חולירע' (צירוף של המילים 'חולי' ו-'רע') נוצרה כמקבילתה של 'כולירה'; כך נוצרה גם המילה 'פרטיפול', שבאה להמיר את המילה הלועזית 'פרוטוקול'. חידושים אלה אינם משמשים עוד בעברית שלנו. חלק מצירופי הלשון שחודשו בתקופת ההשכלה בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות מעלים היום חיוך על שפתינו. מה פירושו של הצירוף 'קנה-און'? חידוש זה יצרו סופרי ההשכלה לציון משמעות של תותח, כחיקוי לצליל המילה 'canon' שפירושה תותח. ומה משמעו של הצירוף 'דילוג רב'? - טלגרף. ו'פארי עמודים'? פיראמידים (פיראמידות). משעשע במיוחד הוא הצירוף 'לו כמו תוף', שבא לציון קטר, על פי צליל המילה הצרפתית 'לוקומוטיב', שפירושה קטר, רוצה לומר: כלי תחבורה שהמנוע שלו מרעיש כמו תוף.

תופעה מעניינת של חיקוי צלילי מצויה בתרגומים ספרותיים לעברית. בדרך הטבע מושפע המתרגם מהמבנים הלשוניים של לשון המקור ושל טקסט המקור של היצירה הזרה שאותה הוא בא לתרגם, וכך הוא נגרר לעיתים, במודע או שלא במודע, לחיקוי צלילי של מילים שבטקסט המקור הזר. לדוגמה, המילה הצרפתית 'petit' (או 'petite', בנקבה), שפירושה המילולי 'קטן' ('קטנה'), מתורגמת לעיתים קרובות ל'פעוט' ('פעוטה'), בגלל דמיונה הצלילי למילה הצרפתית, אף כי פריסת המשמעות של 'פעוט' העברית שונה מזו של המילה הצרפתית, ואף שימושיהן התקשורתיות שונים. בהקשרים רבים משמשת 'petit' הצרפתית בביטויי פנייה לנמען ככינוי חיבה, לאו דווקא לילד, במשמעות קרובה למילה העברית 'חמוד'. לדוגמה: במחזה 'קרנפים' ליונסקו פונה גבר לאשה בלשון קרבה: "ma chere petite dame", ונסים אלוני תרגם פנייה זו כך: "גברת יקרה פעוטה שלי". כל דובר עברית ירגיש מיד, גם אם אינו דובר צרפתית, עד מה מלאכותי רצף לשוני זה, שאין לו כל קיום בסיטואציות תקשורתיות אותנטיות בעברית. ניתן לראות אפוא, שהתכונות הצליליות של המילה בשפת המקור השפיעו על המתרגם יותר מאשר השאיפה להציב בתרגום העברי מקבילה טבעית למקור במשמעות ובסיטואציה.

דוגמה דומה: במחזה 'הכיסאות' ליונסקו פונה האישה לבעלה בחיבה ובהערצה: "mon petit Marechal", פנייה שתורגמה על-ידי מתי מגד כ"אלופי הפעוט"...

בספרו של לואיס קארול Alice's Adventures in Wonderland פונה הכובען לאליס (עליזה) במילים "eh, stupid", פנייה שתורגמה על-ידי אהרן אמיר כ: "הה, שטיא". ניתן לראות בבירור שצליל המילה האנגלית הוא שהשפיע על המתרגם לבחור במילה הארמית 'שטיא', הדומה לה בצליל ומקבילה לה במשמעות המילולית הבסיסית. אך מובן ששתי המילים אינן מקבילות בסגנון ובסיטואציה.

ראינו דרכים אחדות לחידוש מילים עבריות בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות. נסכם את דרכי החידוש:

1. יצירת מילה עברית חדשה משורש עברי, הדומה בצלילה למילה זרה. לדוגמה: קלטת, בובה, להסניף.
2. שימוש חדש במילה עברית קיימת, תוך שינוי משמעותה לפי משמעות מילה זרה הדומה לה בצליל. לדוגמה: מסכה, מכונה, יש! (כמילת קריאה בלשון הדיבור). לכאן שייכים גם השימושים שהבאנו מתרגומים

יחידות הוראה בעברית לחטיבה העליונה

ספרותיים לעברית, של מילים עבריות קיימות המאמצות את משמעויותיהן ותפקידיהן התקשורתיים של מילים זרות הדומות להן בצליל. יסודות תרגומיים כאלה אינם חודרים בהכרח לשימוש הכללי של השפה, ונשארים כמקרים אד-הוק ביצירה זו או אחרת.

3. יצירת **צירוף מילים חדש** בעל צליל דומה למילה זרה יחידה, תוך הענקת משמעות לו כמשמעות המילה הזרה. לדוגמה: חולירע, פרטיכול.